Alois Jirásek,

FILOSOFSKÁ HISTORIE.

Filosofská historie.

Napsal

Alois Jirásek.

Illustroval Adolf Kašpar.

Nakladatelství J. Otto spol. s r. o. v Praze

Pavel Kryška

Staroslavné
Litomyšli
z lásky připisuje
A. T.

FILOSOFSKÁ HISTORIE.

ILLUSTROVANÉ VYDÁNÍ
ČTVRTÉ, CELKEM ČTRNÁCTÉ.

Psáno roku 1877. (Světozor.)

Veškerá práva vyhrazena.

Neočekávejte, že vás zavedu do stinné zahrady Akademovy, abyste tam naslouchali učení božského Platona, aniž ve tmavý stín bujně zeleného lavřínu, kde by za ambrosiové noci mysl vaši naplňovala rozkoší hudba sfer nebeských.

Nevkročíme v onen svět, »kde Sokrates každému o sobě, že nic neumí, povídá, kde Diogenes ze sudu vykoukaje všecky mimojdoucí haní, kde Timon všech-

něm zlořečí, Demokritos všemu tomu se směje, Herakleitos naproti tomu pláče, Epikur hoduje a Anaxarchos praví, že to všecko nic není«.

Neseznámím vás s filosofy, »kteří pravdu každé věci znají, mimo jejichž vědomí ani nebe nic nedělá, ani propast ničeho neskrývá«, ale s filosofy, kterým bujná krev v mladém těle kolovala, kteří zpívali, dychtili a milovali, s nimiž dívky, jinak bradatých, učených filosofů nic si neválící, rády se bavily, ba je milovaly.

Vedle starožitného, šestitřídního gymnasia zařízena v Litomyšli Františkem I. r. 1802 studia filosofická, nejprve o třech ročnících, jež l. 1842 byly obmezeny na dva. Učení to, podřízené vrchnímu dozoru biskupů hradeckých, bylo ústavem samostatným pod zvláštním ředitelem, jsouc částí vysokých škol.

»Filosofem« mohl se státi každý, kdož odbyl studia gymnasijní; pak navštěvoval prvním rokem přednášky v »logice« a, odbyl-li dobře zkoušky, postoupil do »fysiky«.

Kdo se chtěl věnovati studiím právnickým neb lékařským aneb kdo vůbec chtěl dosíci vyššího úřadu, musil se vykázati vysvědčením, že odbyl studia na ústavě filosofickém.

Tím se stávalo, že starší lidé, kteří již nějaký úřadek zastávali, přicházeli zpět na učení filosofické; a tak vedle dospělých mládenců zasedali dospělí mužové, naslouchajíce přednáškám otců piaristů.

Tenkráte bývalo na Židovském, někdy za dob Bratrských Olivetském kopci živo! V nedalekém renaissančním zámku vrchnost s četnou družinou a služebnictvem, v kolleji piaristské mnoho bratří řádových i klerikův; a kdy ráno na vížce gymnasijní studentským zvonem zazvoněno, jen se hemžilo kol studenty a posluchači, jichž bývalo zapsáno v logice i tři sta, ve fysice pak na sedmdesát.

Tak prolog svůj doříkav, již oponu vyhrnuji.

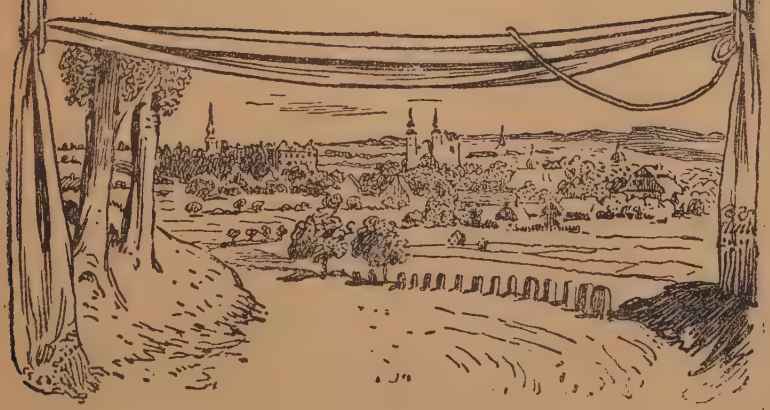

I.

Bylo roku 1847. ke konci měsíce dubna.

Jaro tehda záhy a utěšeně se otvíralo. Stromoví nevelikého parku kolem zámku litomyšlského již pučelo, a nejedna houština pokryla se hebounkým šatem čerstvě zelených listů. V jasném, čistém vzduchu obrážely se určitě věže

piaristského kostela a zámecké štíty s četnými báněmi. Cesty byly jako mlat a drsná dlažba dlouhého náměstí vyschla úplně. Teplé paprsky opíraly se do domů novějších i starších ještě z dob Bratrských a vnikaly až do podsíní, klenoucích se po obou stranách táhlého náměstí. Za toho teplého odpoledne panoval po celém podloubí čilý život. Největší ruch v mládeži, již zář a teplo nového jara jako broučky vylákaly.

Smích a pokřiky těch dětských hrdel nerušily městského strážníka Kmoníčka, jenž vyhřívaje se na kamenné lavičce před pilířem podsíně, upadl v lahodný spánek. Byl to již starý lev, který raději odpočíval, než za kořistí se honil.

Vracel se odněkud z předměstí, kde něco byl ohlásit, jak o tom svědčil buben přes rameno zavěšený a paličky v žlutých pouzdrech na řemeni zastrčené.

Každý již jeho slabou stránku znal, že kde může, opře se o zeď nebo zasedne na lavičku a oddá se tu sladké dřímotě. Říkali o něm, že chodě spí.

Klobouk měl stlačený do čela, hlavu na prsa skloněnu, a zpod šedivých, tupě přistřižených knírů dral se upřímný, zdravý chrapot klidného spánku.

Zvuky ty nevyrušovaly slečnu Elis, sedící v prvém patře u otevřeného okna nad Kmoníčkem. Slečna Elis byla, bez okolků řečeno, starou pannou, jejíž dobrotivé, bledě modré oči jistě padesátkráte viděly zemi v tom krásném jarním rouše.

Pletla punčochu.

Nevšímala se ani tmavomodrého nebe, ani slunečního jasu, aniž vyhlížela na náměstí, a přece nepracovala tak pozorně a zručně jako jindy. Ruce její klesly často v klín a oči její pohlížely do vnitř pokoje, ke dveřím vedoucím do vedlejší jizby a pak zase na hodiny s alabastrovými sloupky, stojící na prádelníku, jehož mosazné kroužky a žluté plechové ozdoby leskly se jako zlato.

Všecko se v pokoji slečny Elis jen třpytilo, nikde ani prášku, vše bylo jak náleží rozestaveno, nikde ani stopy nejmenšího nepořádku. Židle a pohovka, potažená bělostným povlakem, byly staromodní, pamatující dobu kvetoucího copu; za to kulatý stůl, pokrytý pestrou pokryvkou, a ostatní nářadí byly již modernější, zrobeny dle vkusu dob z konce republiky a z dob velikého císaře.

Malá ručička minula již IV. a blížila se na V.

Slečna Elis položivši punčochu a klubko na okno, sestoupila do prostřed pokoje a zastavila se nedaleko dveří, odkudž zaznával hlasitý, avšak nesrozumitelný hovor. Konečně se rozhodnuvši, přiblížila se malá, suchoučka slečna ke dveřím a zaklepala.

Hovor rázem umlkl a mezi dveřmi zjevil se mladík prostřední postavy.

»Pane Vavřeno, co pak děláte? Čtvrtá již dávno minula. Co pak řeknou u pana aktuára?«

»Dobře máte, slečno,« odtušil mladík ve dveřích, a plná, čerstvá jeho tvář vesele se usmívala. »Mám s ním kříž! Tak se do hovoru zakousl a zamiloval do své myšlénky.«

»Jaké?«

»I samé tajné plány a revoluce, div že Litomyšl do povětří nevyhodí.«

»Ale, pane Fryborte, takové řeči!«

»Již jdu, slečno Elis!« a za Frybortem zjevil se jeho kollega, filosof Vavřena, mladík vysoké, štíhlé postavy a výrazného obličeje. Klobouk měl již v ruce.

»Nevím, nevím, pane Vavřeno, co vám tak v hlavě straší, že jste zapomněl na hodinu. Jindy býváte na minutku.«

Vavřena se usmál.

»Však to zas nahradím.«

»Pospěš si, pospěš. Slečna Lotty je dnes roztomilá. Viděl jsem ji u okna. Ty světlé šatičky a růžové pentle ve vlasech jí tak pěkně slušely!«

»Fryborte, nevím, co by tomu Márinka říkala, že se tak ohlížíš po světlých šatech a růžových pentlích.«

»Však to na mne slečna nepoví, viďte?« a Frybort zadrhující hanačinou vesele se na slečnu Elis usmíval.

Vavřena odešel.

Elis, u níž Vavřena i Frybort byli v bytu, usedla zase na židli u okna a jala se pilně plésti. Frybort stál dosud u dveří svého pokojíku.

»Nebyl Zelenka odpoledne doma?«

»Nebyl,« odtušila slečna. »Pořád chodí chudinka po těch hodinách. Ten zkusí, než dostuduje. Prosil mne, abych mu uvařila ovocnou kaši. V kuchyni má talíř křižal a sušených hrušek. Kde jen ten člověk síly nabéře.«

»A pak dělá víc než je potřeba —«

Slečna odvrátivši se od práce, pohlédla na studenta a usmála se.

»Vám studium víc slouží nežli jemu; ale — už kolikráte jsem se chtěla ptát, pane Fryborte: nevšiml jste si pana Špíny?«

»Nepozoroval jsem ničeho.«

»Tomu se divím; jen si všimněte. Od nějakého času je zamyšlený, málomluvný.«

»To asi proto, že se blíží čas, kdy půjde do kláštera.«

»Ne, proto ne. Nechce tam, vím, ale je to něco hlubšího. Věřte mi, že — že se zamiloval.«

»Špína — haha — Špína zamilován!« a nemohl ani v smíchu ustati. Srdečný ten smích vyloudil úsměv i na rty slečny Elis.

»To bych jej rád viděl, jak se ke své křepelince sklání a ji líbá!«

»Jste zlomyslný.«

»Ó, nikterak. Špína je dobrák, hodný člověk; ale kdybych něco jistého věděl, smál bych se mu do očí —«

»Probůh mu ničeho neříkejte!«

»Kam šel?«

»Vzal si knihu a řekl, že jde studovat. Stěžoval si, že toho má mnoho.«

»Ovšem, je-li zamilován.«

»A vy si nikdy nestěžujete!«

»Což bych si stěžoval! Láska je sladkým břemenem a člověk by si ho ještě více žádal, a studium — do konce roku je ještě několik měsíců. Ale, slečno Elis —« a tu ustanuv ve svém lehkém, veselém tonu, zahleděl se na prádelník, kde visel na stěně kulatý, olejový obraz nevelkých rozměrů.

Na zašlé, tmavé půdě bylo viděti podobiznu mladého kněze. Obraz ten, který každého dne vídal, nevzbudil pozornost Frybortovu, ale tenký půlvěnec z mechu a umělých květin, který nad hlavou mladého kněze po zlatém rámci splýval.

»Ten věnec tu nebýval,« a tázavě se ohlédl po slečně, která, sklonivši ruce v klín, zamlkle seděla.

Prve, když tak z nenadání Frybort na obraz udiveně se zahleděl, přeletěl její uvadlou tvář jako lehounký stín nachu a její oči na okamžik se sklopily.

»Je dnes svátek svatého Jiří a on se jmenoval Jiří —«

Škádlivý úsměv zmizel se rtů veselého filosofa. Do pokoje vstoupil bledý, vyschlý mladík, jenž letmo pozdraviv, spěchal do vedlejšího pokoje, v němž s Vavřenou, Frybortem a Špínou bydlel.

»Co pak pospícháš, Zelenko?« ptal se ho Frybort.

»Zapomněl jsem na knihu a za okamžik bude pátá. Musím do hodiny,« a již zmizel v pokojíku.

»Ubohý instruktore!« povzdychl Frybort a jakoby jím pobídnut, pravil slečně:

»Mám také práci.« Odešel za Zelenkou, jenž žádanou knihu sobě vyhledav, opět již z domu ubíhal, aby mladému svěřenci vpravil školní pensum do hlavy.

Frybort usadiv se za stolkem, na němž sešity a knihy porůznu v hojném nepořádku ležely, namočil brk a jal se psáti na čistý arch.

»Kollegové!« začernalo se na papíře velkou literou.

V pokojích nastalo ticho.

Slečna Elis pozdvihnuvši skloněnou hlavu, jala se dále plésti, avšak stín zamyšlenosti s čela i líce jí nezmizel.

Tou dobou zarachotil nějaký kluk nezbeda na buben starého Kmoníčka, jenž vytržen z dřímoty vstal a klátivým krokem, maje ospalou hlavu nachýlenu, kráčel ze své výpravy na radnici.

Zatím ubíral se Vavřena »do hodiny«.

Přešel podsíně a Židovské návrší, minul zámek, gymnasium a kollej piaristskou, až vkročil do tmavého domu copové výstavnosti. Nade vraty panského toho stavení vypínaly se jelení parohy, pod nimiž namalováno bylo »Boží oko« s dlouhými, žlutými paprsky.

Po tmavých schodech dostal se do prvního patra, kdež zastaviv se u jedněch dveří, zaklepal.

Uvnitř bylo ticho, nikdo neodpověděl.

Vstoupil.

Jeho příchod nemálo překvapil mladou dívku, kteráž, jakmile zaslechla, že se dvéře otvírají, vstala se židle a rychle něco ukryla pod látkou šatovou na stole ležící. Kutila něco jiného, místo aby šila. Svěží tvář jí vzplanula živým nachem, a teprve když uslyšela Vavřenův hlas, obrátila své sklopené oči ke dveřím a pravila milým, příjemným hlasem:

»A, to jste vy, pane Vavřeno? To jsem se lekla!« dodala upřímně.

»Fricek není doma, panno?«

»Ach, ano, tím překvapením jsem zapomněla. Odešel s tetinkou a Lotty. Tetinka prosí, kdybyste chvilenku posečkal, že přijdou brzo.«

»Milerád,« a bylo patrno z hlasu a tváře, že opravdu rád počká.

»Je snad libo?« ukázala k pokoji, kdež obyčejně Fricka vyučoval.

»Nepřekážel bych vám tu na chvíli?«

Dívka na novo se zarděvši ukázala usmívajíc se na stolici, kdež se Vavřena usadil.

Lenka byla rozpačita. Chopila se kvapné práce, jako by vše chtěla uhoniti. Při tom, kdož ví, jak se stalo, hledala-li jehlu nebo nůžky, posunula látku na šaty tak, že kus se jí svezlo se stolu. Zároveň ozvalo se bouchnutí, jako by něco těžšího spadlo se stolu.

Lenka se ihned sehnula, ale prve, než po oné věci sáhla, byl tu již Vavřena, jenž rychle se sklonil, aby Lence tu službu prokázal.

Ruce jejich se setkaly a Vavřena ucítil na svém spánku dotknutí se jako samet hlaďounké, teplé tváře.

A zase byla dívka jako z máku květ.

Knížka se rozevřela. »Smím se podívati na titul?«

Lenka upírajíc na filosofa své pěkné, jasné oči mlčela. Ten maje nepříliš tlustou knížku malého oktávu v rukou, četl hlasitě nadpis:

ALMANACH
aneb
Novoročenka. 1823.

Pak bezděky spustiv listy palcem zadržované, hleděl na kmitající se stránky, na řádky prosou i veršem, až oči jeho utkvěly zase na tváři mladé dívky.

»Odpusťte mi, prosím, že jsem vas prve svým myšlením urazil. Viděl jsem, že něco schováváte, a napadlo mě, abych pravdu mluvil, že to nějaké psaníčko —«

»Od koho pak?« a Lenka se usmála, až se všecky její zdravé zuby zabělaly.

»Divu by nebylo!« odtušil rovněž vesele mladý filosof. »Ale české knihy jsem se nenadál. To mne překvapuje. Myslím, že, kdybych šel zde od jedné panny ke druhé, nenašel bych u žádné české knihy. Nevěděl jsem, že jste vlastenka. Viďte, že jste?« a podával jí pravici.

»Jsem!« a Vavřena stiskl její měkkou, teplou ručku, jež zlehounka se zachvěla.

»Smím vědět, kdo vám tu novoročenku zapůjčil?«

»Já jich mám více. Četl jste tuto?«

»Vy mne zahanbujete. Nečetl — «

»Tak si ji vezměte, je-li libo. Čtu ji po třetí. Ve svém kufříku mám ještě jiné a kdybyste si přál, všechny vám zapůjčím. Ale oplatit mi musíte!« Usedla.

»Co mám, s radostí přinesu; není toho však mnoho.«

»Ale prosím, aby to ani teta, ani Lotty neviděly. Teď pochopíte, proč jsem tuto knížku tak rychle schovávala, když jsem uslyšela dvéře otevírat. Teta nerada vidí, čtu-li, a zvláště českým knihám se směje. Nestydím se za své přesvědčení, ale poněvadž se proti tetě nemohu hájit, jak bych chtěla a jak by třeba bylo, proto raději mlčím a vyhýbám se každé příležitosti.«

»Snášejte to, Lenko, je to pro dobrou věc. O, jak jsem rád, že jsem vás dnes poznal! Věřte mi, že mi nevolno a do hněvu, když vidím, jak naše slečinky jedině o pentličky a tkaničky se starají, když slyším, jak hovoří cizím jazykem

o podobných tretkách a žárlivou, malichernou kritiku jedna o druhé a liché fráze z cizích knih naučené pronášejí! Láska k vlasti, čtení českých knih a hovor český není modou, není nobl, a proto všeho toho si nevšímají, ba tomu se vysmívají! Mají prý jemné, citlivé, ženské srdce, a pro hluboké, bolestné rány, pro staletou bídu a neštěstí svého národa je nepřístupné a zatvrzelé.«

Lenka seděla jako pěna, sotva dýchajíc.

Zářící její oči upíraly se na tvář filosofovu a jeho rty, a každé jeho slovo tak zaníceně pronesené vrývalo se v její pohnuté srdce. Z hluboka vydychla a na zardělém líci zjevil se blažený úsměv a v očích — slzy.

»Děkuji vám,« pravila pohnutým, tichým hlasem. »Bylo mi to občerstvením a potěchou. O, již dávno jsem podobných slov neslyšela! Tak mluvíval můj nebožtík strýček.«

»Ten byl vaším učitelem?«

»Ty knihy jsou dědictvím po něm.«

»Pověděla byste mi o tom šlechetném muži?«

»Povím, ale —«

Na chodbě se ozvaly hlasy. Lenka sebou trhla a přejevši rukou svou ruměnou tvář, chopila se ihned práce.

»Teta —«

Hned na to otevřely se dvéře a paní aktuarová se slečnou Lotty a malým Frickem vstoupila.

»Ach, schau Lotty, pan Vavřena ještě čeká. To jsme vás obtěžovali, aber es ist so schön draussen —« mluvila rychle a živě, tak že uctivě uklonivší se filosof nenabyl času, aby odpověděl.

Dámy zůstaly v pokoji, on pak odešel s chlapcem do vedlejšího, kde již knihy a papíry na stole byly přichystány.

Paní Roubínková byla statná dáma vysoké postavy a čerstvé dosud tváře. Černé, pečlivě sčesané vlasy leskly se jí jako Lottynce, kteráž matce jako by z oka vypadla. V městě počítali dcerku aktuarovu mezi nejhezčí a právem. Štíhlým vzrůstem, sličnou tváří a tmavým okem vynikala nad jiné, a děvčata sama nemohla popříti, že má dobrý vkus a pěkně se strojí. Matinka neželela výloh, jen aby dcera nejnovější modou překonávala ostatní.

Pan Roubínek tu volky, tu nevolky ke všemu svolil, ač jinak každý groš dvakráte obrátil, než jej vydal.

Zatím co matka s dcerou klobouky a svrchní šátky odkládaly, nabyla Lenka opět tolik klidu, že všechny stopy rozruchu a pohnutí s tváře jí zmizely. Šila pilně a odpovídala jako obyčejně na otázky své tety. Uvnitř však nebylo ticho a pokojno. Mladé její srdce již dávno přálo tomu mladému muži, jenž mezi filosofy slynul. Ráda jej vídala, an přicházel Fricka vyučovat, těšilo ji, když za příležitosti s ní několik slovíček promluvil. Myslila, že se jí tak líbí jeho čistá, jadrná čeština, jaké u nikoho mimo nebožtíka

strýce neslyšela. Slýchala o něm od tety i Lotty samé pochvalné řeči a ráda jich hovoru naslouchala; netroufala si však o mladém tom muži něco podotknouti.

Teď bylo její srdce překvapeno. Nikdy se toho nenadála, že je takového smýšlení, že ji porozumí a nad ní se zaraduje. Své nejvroucnější city a myšlénky musila dosud tajiti; smáli se jí pro ně, ale on tiskl jí ruku a pravil: »O, jak jsem rád, že jsem vás dnes poznal!«

Jindy patřívala se zalíbením na toho hezkého studenta, jenž se Lottynce i jiným líbil; a dnes stál ten dívek jindy málo všímavý mladík před ní zanícený, horlivý, a výrazná jeho tvář byla jako ozářena.

Kdyby jej tak Lotty neb jiná dívka viděla a vroucí řeč jeho slyšela, byť tak vlastenecky necítila jako Lenka, sotva by zachovala srdce své klidné, sotva by je před ním uzavřela.

Natož Lenka, ta Popelka v domě pana aktuara, které si málo kdo všímal a již nikdo neocenil! Rodiče jí záhy zemřeli a sirotka ujal se »pan strýček«, farář v zastrčené, pohorské ves-

nici. Byl starším bratrem matky Lenčiny a jedním z oněch vlastenců, kteří za tehdejších tak smutných dob úplné téměř neuvědomělosti tiše, ale blahodárně působili ve prospěch svého lidu.

Takového kněze vlasteneckého vychovankou byla Lenka. Když pěstoun a dobrodinec její skonal, zanechav jí mimo svou knihovnu, z níž české knihy jako poklad v kufříku svém chovala, jen skrovné jmění, přijal ji do své rodiny pan aktuar Roubínek, bratr nebožtíka faráře a Lenčiny matky. Tak žila již rok v domě druhého svého strýce, jsouc společnicí a pomocnicí slečny Lottynky, miláčka paní Roubínkové.

Minula hodina a Vavřena odbyv vyučování, vrátil se do předního pokoje připraven jsa na odchod. Ale paní aktuarová ho jen tak nepustila. Ráda se s ním bavila a i dnes zavedla hovor svým míchaným způsobem. Brzo prohodila něco po česku a zas opentlila svůj výrok německým dodatkem nebo vysvětlivkou.

Tázala se instruktora, užil-li také toho neobyčejně krásného dne, vypravovala mu, kde byly s Lottynkou na procházce, jak utěšeně je v parku. Neopominula podotknouti, jak byla dceruška veškerou tou krásou unesena. »Sie war hin vor Bewunderung!« dodala.

»Ah což, to teprve duben! Jaký pak teprve bude máj!« podotkla Lotty.

Vavřena sebou pohnul.

»Nevím, co ty pány napadlo! Prvního máje! Jaká to bývala radost! Diese Majales!«

»A nebudou letos zas, pane Vavřeno?« ptala se Lotty.

»Jak by byly! Když loni nesměly být, letos jich opět nepovolí,« odpověděla matka.

»Ale snad přece budou!« určitě pravil filosof.

»Ach!« povzdechla blaženě Lotty, hledíc tázavě na mladého filosofa.

»To by také mělo být! Od jakživa, co tu filosofie je, byly každého roku. Es ist ihr Vorrecht!«

»Ach, kdyby byly!« opakovala dceruška a široce otevřené oči snivě upřela do prázdna, jako by tam viděla všecky rozkoše té studentské slavnosti.

»Přičiňte se, pane Vavřeno, aby majales pánům filosofům byly povoleny!«

»Také na to myslím, jemnostpaní« — a usmál se.

Když pak se poroučel, stihl poslední jeho pohled pracující Lenku. Ona to dobře zpozorovala a srdce jí vesele poskočilo.

»Ach, teď si vzpomínám, matinko, co mi dnes ráno povídala Mína listovních o panu Vavřenovi,« živě zvolala Lotty.

»Nuže?«

»Že by prý pan Vavřena byl hezký a hodný, že, kdyby nebyl tak stolz, so könnte man ihn ausstehen —«

»O, to je závist a Eifersucht.«

A matinka významně pohledla na dceru.

II.

Frybort psal, škrtal, opravoval, přemýšlel a na novo psal. Tak se zahloubal do své práce, že neslyšel ani hluk, ani šum, jenž otevřeným oknem z podsíně a a náměstí do jeho pokojíku zalehal. Pokoj ten byl pravý studentský byt, nevelký, bez ozdob a pěkného nábytku. Čtyři postele a černý kufr u každé stojící, zabíraly nejvíce

místa. Mimo ně tu byly dva větší stoly, jeden menší, u kterého Frybort psal, a v zadu u zdi stojan na knihy. Na zdi visely v hnědých rámcích dvě kolorované mědirytiny dle francouzských originalů a mezi nimi kytara na zelené pentli.

Právě dočítal si Frybort potichu načisto již přepsaný svůj plod, když v předním pokoji ozval se mírný hlas slečny Elis, kteréž dutý bas odpovídal.

Frybort složiv arch, uschoval jej rychle do svého stolku; vstoupil mladý muž, dlouhé, poněkud přihrblé postavy. Nerovnost ta nebyla přirozenou vadou, ale následek shrbeného, ustavičného sedění a nerovné chůze.

»Ach, vítám tě, Špino. Kde pak se pořád touláš?«

»Byl jsem v parku,« a usedl na kufr. Vyňav pak z velkého stolu kus chleba, jal se jej chutě pojídati.

Frybort hleděl mlčky na svého kollegu, jenž sotva něco málo pojedl, chopil se opět knihy a dal se do pilného čtení. Tvář jeho byla nahnědlé barvy, čelo nízké, nos nepěkný a především neslušely mu veliké, nerovné zuby, z nichž dva přední div nevyčnívaly.

»Špino!« začal po chvíli Hanák.

»Studuju,« mrzutě odbyl jej druh; ale netrvalo to ani pět minut, a již letěla kniha do kouta a student vyskočil.

»Ďas vezmi všechnu filosofii!«

»Proč se durdíš?«

»A kdo by se smál? Namáhám se jako bloud a dostanu konečně tu nějakou primu a konec konců — musím přece do kutny! Já tím fráterem nebudu, ne a ne!« a prudce přešel několikráte nevelkou prostoru.

»Jaký brouk ti najednou vlezl do hlavy? Pojďsem, hošku, pojď — tu se postav.«

»Nech toho!«

»Nevymkneš se mi — přiznej se, ty's zamilován!«

Hnědé líce nezkušeného, prostoduchého filosofa zbarvilo se do temna. Byl v rozpacích.

»Kdo ti to pověděl? Co — ti —«

Ale hlas a výraz tváře jeho nepřesvědčovaly.

»Tak se mi svěř, kamaráde!«

»Nech mne! Tobě se svěřit!«

Dobrácký Špína nikdy tak urputně neodpovídal. Odvrátiv se, usedl opět na kufr.

Frybort viděl, že je podrážděn, a proto umlkl. Po chvíli bera klobouk, ptal se:

»Nevíš, je-li Márinka v krámě, nebo sama domácí?«

»Nevím,« zahučel Špína nejhlubším basem a přes tvář se mu opět mihl brunatný stín.

Frybort prošed pokojem slečny Elis, která připravovala něco v kuchyni, vyšel ven a stanul nad úzkými, točitými schody, nad nimiž se již šero rozkládalo.

V tom z dola na síni zanotoval si vesele příjemný dívčí hlas a hned na to bylo na schodech slyšeti rychlé, drobné kroky. Frybort sestoupiv něco níže zastavil se a roztáhl obě ruce, tak že cestu zastoupil. A již narazila naň nahoru chvátající dívka; lehounké vykřiknutí ozvalo se šerem.

»Márinko, já to jsem.«

»Ah, pusťte mne, maminka je v krámě —«

»A my jsme tu, a nevidí, neslyší nás —«

»Dám vám tu kytičku fialek, pustíte-li mne. Nesu si ji do skleničky, ale když jste tak zlý, vyplatím se.«

»To ano, pěkně prosím —«

»Tu máte. Ale —« zmlkla v jeho náručí.

»To za tu kytičku —« a políbil ji vroucně ve spánek i planoucí, hebké líce. Svěží děvče přestalo se na okamžik brániti, ale pak vytrhnuvši se mu z ob-

jetí stanulo několika skoky nad schody. Oko i tvář plály, vlasy nad čistým, pěkným čelem byly pocuchány.

»Márinko — půjdete na procházku?« šeptal rozohněný mladík.

»Hněvám se —«

»Na valy nebo do parku?«

»Do parku —« a zmizela mu s očí. Vklouzla mžikem do pokoje, jenž byl vedle bytu slečny Elis. Krev se Frybortovi rozehřála; drže vonnou kytici v ruce, vyšel ven. V pravo od domovských dveří byl krupařský krám, kdež odpoledne Márinka prodávala. Nyní sešla tam sama matka, paní domácí, davši dcerce dovolenou, aby s přítelkyní vyšla si na procházku. Frybort jda kolem, uctivě pozdravil mateř své Márinky.

»Ale, pane Fryborte!«

Zastavil se.

»Co pak je to, vy jste celý bílý!« a vážná, nevelká měšťanka ukazovala na prsa filosofova, kdež byl tmavý kabát zabílen.

»Ah, to nějak ode zdi — děkuju.«

»Tak, prsoma jste se tlačil ke zdi?«

»To jak kabát visel!« a směje se poroučel se matroně, nějak nedůvěřivě naň hledící.

»Zapomněl jsem, že je Márinka v krámě růží moukou posypanou, že má vlasy jako napudrované,« pomyslil vesele filosof a zamířil do zámeckého parku.

V studentském pokojíku hořela na jednom stole lampa; na menším, u něhož Vavřena seděl čta, planula svíčka. Špína, neodstrojený, ležel natažen na znak přes kufr a neodestlanou postel v šerém koutě a dýmal z dlouhé dýmky.

Oči jeho byly upřeny do prázdna.

V pokojíku bylo ticho, jen občas ozvalo se cinknutí lžice o talíř. Zelenka pojídal svou večeři — ovocnou kaši, zajídaje ji částí chleba, třetí to a poslední. Měl ť na určito vyměřeno, mnoho-li chleba ráno, v poledne a večer mohl by si popřáti. Byl ť téměř jen od něho živ. Právě se vrátil z kondic unaven a hladov; i chutnalo mu dobře. Sotva že pojedl a se stolu sám si uklidil, už chopil se ten bledý, suchounký mladík knihy a studoval, či »dřel«, jak Frybort říkával.

»Almanach« Lenčin zajímal Vavřenu velice. Seděl u knížky již značnou chvíli a přece dosud nepřečetl ani první stránku. Hleděl ť zamyšleně na desku, kdež na sežloutlém papíře švabachem bylo napsáno:

„Und weh dem Lande, dessen Söhne
frech verachten Heimatstöne
und heimatlichen Sagenkreis!“

Něco níže kulatou latinkou:

„Zármutek nad hynoucí vlastí jest nejbolestnější.“

Myslimír.

Nad těmito řádky bylo lze se zadumati.

Psalť je Lenčin strýc farář, jenž tu svým vlasteneckým jménem se podepsal.

Jak asi miloval svou vlast ten muž, v tichém zákoutí pohorském žijící, jak o ni se strachoval, jakými nadějemi se těšil, až snad zklamán ve svých přáních a svém očekávání v chvíli smutné skleslosti mysli tato beznadějná slova napsal! Jsou-li výrazem nálady chvilkové, či tížila jej ta myšlénka, že národ zahyne, až do posledního okamžiku života jeho? Či obsahují smutnou pravdu?

Ne, ne, tomu rázný mladík nevěřil. Bylo hůře, černější mraky kdysi hrozily, a přece národ nezahynul! Tma neuvědomělosti se protrhává, jasné paprsky tu jasně již proudí, tam zdálí prokmitají. Bude den, bude den!

A opět zahleděl se na psaná ta smutná slova. Viděl před sebou vážného, šedovlasého kněze, an sedí v stinné zahradě farské pod košatou lipou vedle mladistvé dívky. Ona čte z knihy, on napjatě naslouchá, tu a tam slovíčko na výklad prohazuje, až se rozhovořil.

A ona naslouchá hledíc na starce, jako dnes jemu naslouchala, naň hledíc zářícím, vlhkým okem. List se převrátil a zakryl desku.

»Pindar a Korina«.

Probuzen ze svého snění, jal se Vavřena čísti povídku v čele almanachu uměstěnou:

»Jako se dennice na východu a zvířetnice na západu leskne, tak se tyto dvě hvězdy jedenkráte stkvěly na obloze řecké.

Korinu zplodila Tanagra, Pindara Theby.«

Ale již v tomto úvodu sladkobolné, neobyčejnou láskou plné povídky byl vyrušen Frybortem, jenž notuje sobě veselou písničku, vstoupil do tichého pokojíku.

Četl's, Vavřeno?«

»Ano, něco jsem opravil a něco zkrátil.«

»Dobře. A ty si nevšimneš? Vidíš tu krásnou kytičku?«

»Hezká.«

»Ó, vzácný dar! Přivoň si!«

»Chci čísti.«

»Zelenko, podívej se ty!«

»Prosím tě, studuju.«

»Tak ty, Špíno, přivoň si a uzdravíš se ze svého mrzoutství. Podívej se, jak krásná, jest od Márinky.«

Špína se byl již obrátil a se nazdvihl, ale hned zase klesl do peřin a obrátiv hlavu, zabručel něco, čemu nebylo rozuměti.

»I aby vás, vy dříči, vy knihožrouti!« a dav kytičku do malé skleničky, kterou byl s sebou přinesl, vyskočil na kufr a strhl kytaru se zdi.

Zelenka uslyšev zvuky laděných strun, zacpal si oběma rukama uši a sklonil se níže k knize.

Plné akordy zazvučely a hned na to zapěl Frybort, sedě na posteli, mohutným, zvučným barytonem:

„Když jsem svou Márinku
vyprovázel domů —"

Zelenka vzhlédl zoufale i prosebně k zpívajícímu druhovi a jal se partii svou polonahlas odříkávat.

Ale Frybort nedbal a maje kytaru na zelené pentli zavěšenou, drnkal dál a zpíval o tom, jak Márinku svou domů vyprovázel.

III.

V neděli časně ráno, kdy Špína ještě spal a Zelenka již pilně v posteli studoval, zasedl Vavřena s Frybortem k malému stolku, kdež listinu, kterou minule Hanák sepsal a Vavřena opravil, znovu četli a o ní rokovali. Hovořili potichounku, šeptem, tak že jim nebylo nic rozuměti; nad to byl Zelenka do svého studia tak zabrán, že kolegů tajemně rokujících ani nedbal.

»Musí to být, smáli by se nám!« dokládal Frybort.

»Fysikové jsou s námi za jedno.«

Proud zlatého světla vnikal do pokoje ohlašuje krásnou neděli a jako na oslavu zazvučely s děkanského chrámu zvony, jichž vážný, příjemný hlas čistým vzduchem jasně se rozléhal. Za nedlouho na to ozval se také pronikavější zvonek s budovy gymnasijní. Sotva že zazněl, chopil se Vavřena, již úplně přistrojený, klobouku a holi, jež byla privilegiem všech filosofů, a chvátal z domu.

»Co pak je to?« ptala se slečna Elis, když ostatní přišli do jejího pokoje posnídat; »pan Vavřena tak kvapně odešel a nečekal ani na snídaní —«

»Snad šel procházkou, užít tak krásného jitra,« odtušil Frybort.

Za nedlouho i oni odešli.

Bylo okolo deváté hodiny. Ve velkém sále kolleje sešli se filosofové obou ročníků na exhortu.

Bylo jich přes tři sta. V rozlehlé síni hučelo to a šumělo tolikerým, tu tišším, tam hlasitějším hovorem. Mluvili německy, česky. Dnes bylo nad obyčej živo, a skoro všichni promlouvali o témže předmětu. Kdož ví, kdo začal, kdo tu jiskru mezi ně hodil; ale zapálila. Ostatně to bylo dosti přirozeno. Duben byl u konce a nastával první den měsíce máje, který jindy býval tak hlučný a veselý.

Toho dne od jakživa slavívali filosofové dle starodávného obyčeje a jaksi již privilegia svého »majales«, slav-

nost májovou, na kterou se nejen oni a děvčata, ale i všecko město po celý rok těšilo.

Před dvěma lety zakázal však biskupský kommissař ve jménu biskupa hradeckého tuto slavnost. Letos mělo to býti po třetí, co den prvního máje bez hluku, hudby a šumného veselí měl minout. O tom synové mus živě rokovali.

Kolem Fryborta, u okna proti dveřím stojícího, skupilo se jích nejvíce a tam také nejživěji hovořili. Dvéře se otevřely a do sálu vstoupil Vavřena. Zahlednuv svého přítele, zamířil ihned k němu. Aby se nemusil tlačiti, dal se přímo přes výstupek kolem professorské kathedry, u které náhle stanul. Skloniv se, vzal, jako překvapený, arch papíru tam ležící, a jal se jej potichu čísti.

»Hleďme, co tam Vavřena našel!«

»Co to máš?« ozývaly se hlasy.

»Svědčí to vám —«

Přemnozí hrnuli se ku kathedře.

»Ukaž, ukaž!« volali hlasitě.

»Přečti to!« křičeli jiní.

»Ticho!« zvolal Frybort. »Vavřena to přečte.«

Filosofové umlkli a Vavřena stoje za kathedrou, jal se jasným, zvučným hlasem čísti provolání ku všem posluchačům učení filosofického, jímž neznámý pisatel připomínal starodávný obyčej a privilegium slavnosti májové. Vylíčil ji znova živými barvami, aby všem krásu její živě na

pamět uvedl, dovolával se cti a reputace studentské a na konec vyzýval je, aby jednomyslně a svorně, ničím zastrašiti se nedadouce, »majales« jako jindy slavně slavili, staré privilegium tak obnovili a čest starodávné filosofie zachránili.

Hlučný pokřik pochvaly a souhlasu rozlehl se prostornou síní. Sotva že Vavřena s kathedry mezi kollegy sestoupil, vkročil do síně professor náboženství, dlouhý, suchý piarista. Tvář jeho byla vážná, přísná; malé pronikavé oči jeho spozorovaly ihned neobyčejný ruch a pohnutí.

Usednuv vyňal ze svých explik listinu, kterou když rozevřel, oznámil svým jednotvárným, tenkým hlasem, že,

prve než exhortu začne, pánům přečte přípis biskupské kanceláře.

Temný hukot ozval se vzadu jako hlas blížící se bouře. Professor jal se čísti listinu a summa všeho bylo, že biskup opětně zakazuje všeliké hlučné slavení prvního dne měsíce května, a znova že se připomíná zápověď, která již dříve byla vydána.

Prve než professor dočetl, strhla se neočekávaná bouře. Hučení, sykot, šoupání podešví, nevrlé a odbojné hlasy, rány filosofických holí o lavice, to vše naplnilo sál pekelnou vřavou, tak že hlas professorův v hluku tom zanikal jako volání kapitánovo na spurné lodníky za hukotu bouře.

Umlkl, ale jakmile hřmot poněkud se utišil, jal se na novo čísti. Sotva že začal, nová vřava. Bledý hněvem povstala měře lesknoucíma se očima řady nespokojených posluchačů, chtěl k nim promluviti. Ale když ani tu sluchu nedošel, sebral své papíry a rozlícen nad tou potupou, kvapně odešel.

Ze sálu však hlučely dosud vášnivé hlasy a ze všeho hřmotu a hučení ozývalo se bouřlivé: »Majales! Majales!«

Na filosofskou mši, která bývala o deváté hodině, chodívalo mnoho lidí. Dnes za toho krásného nedělního jitra shromáždilo se záhy před začetím bohoslužby zvláště veliké množství. Pěkně strakatilo se v lavicích různobarevnými šaty paní a dívek, které nejhorlivěji na devátou »filosofskou« chodívaly. Určitá hodina již minula a dosud po-

sluchači nepřicházeli. Kostelník vyšel několikráte ze sakristie před oltář, vyhlíželo k hlavnímu vchodu, ale filosofie nešla.

Již svíčky na hlavním oltáři rozsvítil, již chvíli hořely — tu teprve ozval se temný hluk a hned na to valily se proudy studentů hlavním vchodem i postranními dveřmi do chrámu.

Nejedna slečna pozvedla hlavu, aby snad všechny, snad také jen někoho zahledla. Jindy zas ji hned zbožně ku knížce sklonila; ale dnes všechny udiveně hleděly na valící se zástup.

Kde byl obyčejný pořádek a postup? Co se stalo? Přihrnuli se jako stádo pomíšeni, neseřaděni; a v jakém nepořádku přišli, tak se postavili neb usadili. Hle, jak tu tam hlavy dohromady strkají, šeptají, jak významně na sebe hledí! Bývalý klid byl ten tam a nebývalý ten rozruch nemohl ani v poklidném chrámu se utišiti.

Podivení všech vzrostlo však ještě více, když u oltáře neobjevil se, jako vždycky, professor náboženství, nýbrž jiný kněz z bratří kollejných.

A když bylo po mši, nerozcházeli se filosofové jako jindy, nýbrž zastavovali se před kollejí aneb odcházeli v tlupách nad obyčej četných, o něčem živě rokujíce. Největší tlupa byla kolem Fryborta a Vavřeny.

O tom všem živě vypravovaly paní Roubínková s dcerou, když se navrátily domů. Pan aktuar dokončuje svou toi-

lettu, strojilť se na velkou, na kterou co neděli chodíval — naslouchal, aniž jevil jakéhosi udivení neb živějšího účastenství. Vůbec zachovával ve své poněkud bledé, málo význačné tváři stálý klid, jaký úředníkovi, aby úctu vzbuzoval, dobře sluší, a nikdo neviděl tuto lhostejnou, jako by voskovou tvář pohnutou.

Co manželka a dcera jedna přes druhou živě vypravovaly, stál před zrcadlem, omakávaje bílý, naškrobený šátek těsně kolem krku na umělou kličku uvázaný, přehlazoval si vlasy v »šístky« do spánků sčesané.

Když Lottynka líčila, jak ti filosofové nějak rozháráni do kostela se přivalili, obrátil se klidně a pravil suše:

»Lenko, Arona!«

Lenka, která za sebe i za strýce pilně poslouchala, odskočila k almaře, odkudž přinesla tmavomodrý frak, který zvolna a vážně, jako by nějakou důležitou listinu podepisoval, na se oblékal. Bylť pan Roubínek nad míru šetrný a pořádný člověk. Jako pan hrabě dával svým koním rozličná jména, tak pan aktuar svým kabátům a frakům, z nichž je-

den po druhém ne maně a libovolně, ale dle určitého pořádku a jak čas vyžadoval, na sebe brával.

Dnes byl »Aron« na řadě, jenž měl odtud jméno, že látku naň pan Roubínek koupil od žida Arona. Mimo Arona měl ještě »Abrahama«, kabát perníkové barvy, který již hotový a něco malinko obnošený zakoupil od žida Abrahama. Nejen israelská, ale též křesťanská jména měly částky jeho šatnice.

Když nastal nějaký svátek Panny Marie, oblekl vždy šedomodré pantalony, jež v rodině i dále mimo dům pod jménem »marianských« byly známy. Všecko mělo svůj čas, vše chodilo dle určitého a nezměnitelného pořádku jako na drátkách.

Když už měl Arona na sobě, chopil se lesklého kastorového klobouku a dal se na cestu.

Prve než ze dveří vystoupil, políbil chladně a vážně svou manželku. Na to ta nevelká, suchá, jako ztrnulým klidem napuštěná osoba vážného úředníka zmizela.

A teď se ženským jazýčky rozvázaly.

»Jen si pomyslete, matinko, pan Vavřena se po nás ani neobrátil, ani se nepodíval!«

»Byl jako všichni. Ale snad odpůldne přijde a pak nám musí všechno povědět! Aber alles! —«

Odzvonili velkým, minulo poledne.

Zrovna o půl jedné, jako vždycky, byli u Roubínků po obědě. Fricek vyběhl ven, někam do zahrádky; Lenka se služkou poklidivši, usedla v prvním pokoji. Nedělní odpoledne byl jí nejmilejší čas. Co strýc s tetou a Lottynkou seděli v zadním pokoji, mohla ona v prvním volně dle své vůle jednati. Tu vytáhla z kufříku nějakou knížku po nebožtíkovi strýcovi a usednuvši u okna, anebo v létě do zahrádky, jala se čísti, a to horlivě, s celou duší; nejednou při tom se zamyslila, oddávajíc se dumám i milým vzpomínkám. Tu jí bylo nejvolněji. Tou dobou hověl si strýc Roubínek, svléknuv Arona, v měkké lenošce u stolu. Lottynka přinesla otci již nacpanou, dlouhou sádrovku i oheň, a tatínek jal se chutě bafati. Nekouřil nikdy jindy než v neděli odpoledne po obědě a na večer. A když tabák v bílé hlavičce v modrošedý dým se rozplynul, vážně vyklepal dýmku a pak obyčejně psal nějaké psaní. Jiných dnů mu neněnoval. Zatím co Lottynka k nějaké přítelkyni zaběhla a matinka u stolu blaženě podřimovala, »skládal« pan aktuar psaní. Vše dobře a jak náleží promyslil, než-li napsal; za to nic neopravoval a věty jeho byly urovnány a vypulérovány, až radost poslouchat. — Ovšem trvalo to někdy několik neděl, než list dokončil. Neměl spěchu a korrespondence páně Roubínkova nebyla velká. Když co napsal, vzbudil svoji manželku, jíž pak periody své, vážné a těžkopádné jako obrněnci, nahlas předčítal.

Tak bylo každé neděle.

O něco později přicházel pan listovní buď sám nebo se ženou a nastala »zábava«.

Na stěně proti lenošce Roubínkově visel starý obraz v tmavém, vyřezávaném rámci. Obraz ten počítal majitel

jeho mezi nejvzácnější v celém městě, ba jednou, když nad obyčej se rozohnil, pravil poněkud živěji: »Ať takový někdo hledá! V celém českém království ho nenajde!«

A nebylo divu. Na obraze tom spodoben byl ukrutný Herodes král, jenž dal nemilosrdně bethlemská mlaďátka povražditi. Byla tu jen jeho hlava vymalována, ale tak důmyslně, že všecken ten krvavý skutek z ní bylo lze vyčísti.

Ovšem musil pozorovatel blíže přistoupit; a tu pak spatřil, že celá hlava uměle složena jest ze samých dětských těl, tak že tělíčka bílých dětí tvořila čelo a vlastní obličej, tělíčka pak černých sloužila za vousy a vlasy. Patrně bylo za onoho času mnoho černochů v městě Bethlemě.

Na výtvor ten byl tedy pan aktuar nemálo hrd a nebylo ceny, za kterou by jej byl prodal.

Když kouřival v lenošce, byly zraky jeho obráceny na obraz, a hleděl dále naň, když s manželkou rozmlouval. Ano i když pan listovní anebo někdo jiný přišel, nepatřil mu do očí, nýbrž na ukrutného Herodesa krále.

Snad si tak již navykl, nebo nemohl se dosyta na umělecké to dílo nadívati.

Pan Roubínek byl na svůj úřad velmi bohatý člověk. Jmění to nepřinesla mu jeho manželka, již pojal z pouhé náklonnosti a spíše ještě následkem zdravého rozumování o dobrých vlastnostech, zvláště o hospodářském nadání jejím. Nebyloť by dobře, domýšleti se, že pan aktuar za svého mládí byl ohnivým a náruživým. Neměnilť se vůbec. Vrstevníci jeho tvrdili, že vypadal před lety zrovna tak jako nyní. Buď tomu jakkoliv, jisto jest, že jmění své zdědil po starém strýci plukovníkovi, jenž bohatství svého dobyl si za válek Napoleonských. —

I dnešního nedělního odpoledne, kterého paní Roubínková pro samou nejistotu a zvědavost opominula klidně si zdřimnouti, psal manžel její docela poklidně jako obyčejně list, a to kollegovi a příteli svému panu aktuarovi na zámku a panství rychmburském. Rozumí se samo sebou, že psal německy, ne snad že by mateřským jazykem svým opovrhoval, ale že byl tak navyklý a že německým jazykem dovedl se v písmě jadrněji a trefněji vyjádřiti. Nebylť pan aktuar nepřítelem své národnosti, ale také ne přítelem. Slovem, byl pravým, celým úředníkem, oddaným milostivé vrchnosti, jenž dbal na starý, obvyklý pořádek a novot z duše nenáviděl. Než dle některých výpovědí jeho bylo možná souditi, že se povznesl k mnohým opravným náhledům dějepisným, jež od běžných valně se odchylovaly. Tak neměl Žižku za loupežníka a krutého vraha, jak onoho času na mnoze ještě mínili. Říkávalť: »Žižka a císař Josef,

to byli Čechové!« A když listovní přikývl hlavou, dodal: »A ten kostel náš, ten je po nich na památku!« Z dějepisu jenom toto podotýkal, tak že se zdálo, jako by jiných osobností dějepisných neznal, anebo znáti nechtěl.

Žižka a císař Josef, nad ně pak Herodes král byli jeho zamilovanými, ačkoliv jak živ šíře se o nich nerozpustil, než jak uvedeno.

Tak dnes již napsal nadpis a dokončoval první periodu svého listu, když Lottynka rychle vběhla do pokoje a u matinky se zastavila. Nečekajíc ani na její vyzvání, jala se vypravovati svým způsobem a jazykem, čeho se u přítelkyně dověděla. Podobných zpráv, domněnek a různých úsudků bylo plné město.

Nezatajiloť se, že páni filosofové udělali dnešního jitra v kolleji takovou revoluci, že professor ani exhortu nezačav, musil odejíti ze sálu.

Paní a dívky a větší část měšťanstva byly na straně studentův, jen vznešenější a starší povážlivě kroutily hlavou; mínily, že to hrubé urážení a že nikterak nelze takového jednání schvalovati.

»Z toho bude výslechův a trestů,« mínila paní Roubínková.

»To pan Vavřena je také v tom!« povzdychla Lotty.

»Ale proč jim takovou nevinnou radost kazí —«

»Ó, to už letos opět majales nebudou. A já jsem se tak těšila!« povzdychla slečinka a pěkné oči její smutně obrátily se po nových, jarních šatech, které již hotové a zvláště na majales chystané v koutě na posteli roztomile se rozkládaly. Zatím v předním pokoji byla čtoucí Lenka vyrušena. Když dvéře tiše se otevřely, sklopila knihu a mile, jako minule, byla překvapena.

Vavřena mlčky pozdraviv, přistoupil k ní a pravil tichým hlasem:

»Jsou tam?« a ukázal na zadní pokoj.

»Všichni —«

Rozepjav kabát hbitě vytáhl z náprsní kapsy knížku a podal jí Lence:

»Něco vážného. Na prvního máje vám přinesu laholnější a zábavnější,« usmál se.

Lenka zatím se podívala na titul.

»Chcete býti filosofkou?« tiše ptal se Vavřena.

Dívka se zarděla.

»Jen s vaší pomocí.«

Stiskl ji kvapně ruku a zaklepav, vstoupil do druhého pokoje. Lenka byla v blahém vzrušení. Sice zaslechla lehounký, radostný výkřik Lottynčin, který jindy by ji mrzel ale dnes! Hleděla dosud na titul knížky:

MOSTEK

aneb

sestavení skromných myšlének o tom, na čem každému záležeti má.

Z mladého věku a pro mladý věk vydal

M. F. KLÁCEL.

Co Lenka list za listem v nové knize zvolna převracela a nevědomky hlubokému zadumání se oddávala, byl Vavřena v ohni. Matka i dcera ptaly se o překot pana instruktora, jak se osudná ona věc dnešního rána zběhla.

Filosof odpovídal, jak mohl a směl, a úsměv zjevil se na jeho rtech, když Lottynka jako by smutně klonila hlavu a v koketném soucitu a obavách prohodila, že pan Vavřena snad také bude přísně potrestán.

»Jeden za všechny a všichni za jednoho —«

»A majales?«

»Nebudou —« odtušila matka, a instruktor mlčel. Tím stvrzoval Lottynce tak nemilou a smutnou pravdu. V tom však stalo se cos neobyčejného.

Pan aktuar, který na druhém konci pokoje hluboce jsa zamyšlen, novou periodu puléroval, nevšímaje sobě toho, co opodál se hovořilo, položil brk na stůl a upřev chladné oči na Herodesa krále, promluvil suchým, jednotvárným hlasem:

»Pane instruktor , co to má být? Jaké neslýchané novoty zavádějí se do té češtiny?«

»Čím mohu sloužit, pane aktuare?«

»Jdu dnes na hrubou a potkám jakéhos pana studenta a ten docela uctivě a slušně, jen co pravda, smekne a pozdraví. Ale jak pozdraví?! ‚Dobré jitro přeji!‘ — Co je to?«

»Zcela správné, pane aktuare. ‚Vinšuju‘, jak se říká, je německé a ‚dobrýtro‘ není dle gramatiky.«

Přísný pohled svezl se s obrazu na smělého filosofa.

Hned však na to upíral Roubínek opět své oči na Herodesa krále a mluvil k Vavřenovi:

»Mluvilo se tak od jakživa a bylo dobře. Říkali to staří a vysoce postavení mužové a ti tomu snad také tak rozuměli. Taky víme, co je grammatika; Žižka a císař Josef, to byli ti nejlepší Čechové —« a umlkl. To mluvilo. Instruktor neodpověděl.

Paní Roubínková zaváděla novou řeč a Vavřena v duchu se smál a doplňuje: »a ten kostel náš je po nich na památku,« — vyšel vyhledat Fricka.

Aktuar skloniv hlavu k brku, kterého se byl opět chopil, nemohl dlouho přijíti do psaní.

Lottynka smutně ukládala modré šaty do široké, starožitné almary s vykládanými stěnami.

Z nenadání pozvedl Roubínek hlavu a prohodil nahlas, na nikoho se nedívaje:

»Také takový novotář a rebellant!«

Patrně zapomněl na větu v péře a myslil dosud na domácího instruktora.

IV.

Nedělní událost v kolleji filosofické byla v městě něco neobyčejného, na dlouhé časy neslýchaného. Mnoho o tom všude mluvili a rozumovali, co se nyní těm odbojným studentům stane. Čekali, že hned na druhý den bude důkladné vyslýchání, ba mnozí se obávali, že někteří z pánů filosofů dostanou consilium abeundi.

Ale mimo nadání jako by věc usnula. Nepřišel ovšem professor náboženství druhého dne do kolleje, ale prozatím nic jiného se nestalo.

»A kdyby jim vše prominuli, mají přece po slavnosti!«

»Litomyšl jak živa již neuvidí majales!«

»Ba že; škoda!«

Více než kdo jiný polekala se slečna Elis. Trnula strachem uslyševši o všem tom hluku, a káravě i starostlivě hleděla na své studenty, o něž jako matka se starala. Zároveň jí šlo o čest bytu. Zakládala si nemálo na tom, že bydlelo u ní již čtyřicet sedm posluchačů filosofie, kteří byli vždy mezi předními, a nejlepší pověsti požívali. Mnozí z nich dosáhli už znamenitých úřadů, mnozí byli kněžími a vždy se k ní za příležitosti hlásili, ba také jí psávali. A teď by její studenti měli být trestáni a to pro přímý odpor?!

V pondělí ráno, když všichni odešli a jen Vavřena zůstal, pravila mu všecka sklíčená:

»Pane Vavřeno, po celou noc jsem nespala. Je to pravda, co mi Řezníčková povídala?«

»Co pak?«

»Že vy, pane Vavřeno, a pan Frybort jste to všechno nastrojili?«

»Ale, slečno Elis, jen se nelekejte! Pouhé klepy —«

»Vždyť jsem myslila, že to ze závisti na můj byt; hned jsem povídala: Kdyby všichni, tak ne pan Vavřena! Ono to sice s panem Frybortem je vždycky do alleluja, ale tohle —«

»Mnoho se povídá, ale málo pravdy.«

»Sedmačtyřicet filosofů —« a již chtěla vykládati, jaké studenty v bytu měla; než Vavřena, poněvadž čas kvapil, vzal klobouk a odešel.

V bytu slečny Elis bylo ticho, ač se tam vlastně mnoho dálo, ale potajmu. Zelenka žil jako obyčejně a nic ho nevyrušovalo. V kolleji stál za té bouřky vzadu, nedělal hřmot a měl čisté svědomí; jenom jej mrzelo, že by mohl také být vyslýchán. Vyučoval jako jindy, doma pak studoval a pojídal vyměřené díly chleba a ovocnou kaši.

Špínovo nebe bylo dosud zamračeno a kol hlavy kroužily se mu skoro neustále husté kotouče dýmu, který z dlouhé dýmky ssál. Nyní měl novou práci. Vytáhnuv ze šatníku dlouhý, černý frak, dědictví po nebožtíku strýci faráři, jenž oděv ten za svých studentských let nosíval, dlouhé chvíle zamyšleně jej prohlížel, a skoro denně jej na chodbě rákoskou klepal a kartáčoval.

Ano teď kromě filosofie zanášel se také počestným řemeslem krejčovským.

»Špatný student, který každou neděli nevyšije za groš nití!« říkával mu nebožtík strýc farář, když Špína u něho o prázdninách býval. Teď plnil horlivě slova zesnulého, zkoušeje se v šití a opravách na fraku, ale nebyl s to, aby mu přes všechnu snahu i práci dodal bývalého lesku. Proč se tak namáhal, proč dbal tak o zevnějšek mladý filosof, o němž dosud bylo možná se domnívati, že spíše ke škole kynické se kloní? Tajemství to choval hluboko v srdci, ale slečna Elis hádala. — —

Několik posluchačů, mezi nimi Vavřena a Frybort, bylo voláno k rektorovi, kdež se měli o minulé bouřce zodpo-

vídati. Pravilť rektor, že dříve professor náboženství nevstoupí, dokud mu nebude dáno řádné a náležité zadostučinění.

Ale než všecko skoncováno a ujednáno, nastal poslední den měsíce dubna.

Pozdě odpoledne odcházel Vavřena z hodiny. Ještě ze dveří druhého pokoje volala za ním paní Roubínková:

»Pane Vavřena!«

Vrátil se.

»Byla bych málem zapomněla. Prosím jích, bude-li muž přítomný, mluvěj' raději německy, anebo aspoň jako obyčejně, ne hochböhmisch. Ta nová slova nerad slyší. Er kann es nicht ausstehen. Myslí, že to všechno naschvál — ty novoty.«

Vavřena zčervenal od krku až po čelo a usmáv se jen, učinil hlubokou poklonu a odešel nepromluviv ani slova. Nemohl, a kdyby tak učinil, bylo by to něco kousavého.

Ale všecken hněv přešel jej už na chodbě, kdež potkal Lenku.

V očích se jí zjasnilo i v líci, když zahlédla Vavřenu.

»Panno Lenko, musím vám něco svěřit,« pravil kvapně a ohlédnuv se opatrně kolem, sklonil se k dívce, a pošeptal jí něco do ouška. Když hlavu vzpřímila, byl ten tam a jen ohlas jeho rychlých kroků na schodech a chodbou se ozýval.

Stála okamžik tiše, hledíc za ním, jako by vysvětlení očekávala. Kroky však dozněly. Vytrhnuvši se, vklouzla rychle do pokoje, jako když svižná laňka vesele vskočí a v tmavém zelení zmizí.

A bylo jí opravdu jako do skoku a zajásání. — —

Dokud Špína měl strýce faráře na živu, bylo dobře. Podporovatel však zemřel a studentovi, jenž ani rodičův, ani přátel, ani jmění neměl, nezbylo, než aby se živil vyučováním po domech. Právě se vrátil pozdě odpoledne »z hodiny« a již chápal se dýmky, aby při knize si zabafčil, tu najednou se u dveří jen přivřených zastavil, jako by jej někdo tam přimrazil. Dech se mu na okamžik zatajil a kolena zachvěla. Nebyl by ani za dukát v tu chvíli slovíčka ze sebe vypravil.

Oči jeho upřeně hleděly skulinou do pokoje slečny Elis, kdež se jasný, zvonivý hlásek z nenadání ozval a filosofa tak polekal.

Uviděl tam pannu Márinku, dceru paní domácí, svěží jako orosený květ, boubelatého, veselého líce. Byla »jen tak«, po domácku, ustrojena; bílá zástěrka, krátká sukně a nízké střevíčky slušely jí výborně.

»Přišla jsem jen tak na odskok. Páni filosofové nejsou doma —«

»Jsou v hodinách,« odtušila slečna Elis, nevědouc, že se Špína vrátil.

»Nedalo mi; myslila jsem, že vy to, panno Elis, nejlépe asi víte —«

»Co je, panno Márinko?«

»Povídá se, že bude majales — ó, to bylo radostí!«

Pozorující filosof viděl, jak jaré děvče jako rozradostněné děcko rukama zatleskalo, jak mu oči jen hrály —

Jak byla hezká, roztomilá!

Teď mohl jen vystoupiti a příležitost, po které toužil, sama se mu naskytla. Mohl jí povědět a tak se jí zavděčit, ale bylo mu nyní zrovna tak jako jindy. Nemožná, aby se přemohl. Rád, z té duše rád by s ní promluvil, ale jak začíti? Byla veselá, šprýmovná, a proto se obával, že by mu nějak vtipně odsekla. Kolikráte se už zastavil, kolikráte už téměř ústa otvíral, aby s ní hovor zavedl, ale vždy se zarazil. Teď by mohl krásně začíti. Ptala se, vystoupí, odpoví — Srdce mu tlouklo — Bože, má se jí postaviti tváří v tvář, má popatřiti v ty zářící, šelmovské oči. Jednou to musí být — Ještě chvilinku, co slečna Elis odpoví.

»Ó, milá panno Márinko, ti páni filosofové vyvedli takovou rebellii, že už nic nebude.«

Špína vydechl, a chytal kliku, aby vystoupil, ale v tom otevřely se dvéře druhého pokoje a rychle vešel Frybort, ten smělý, drzý Frybort. Bylo po všem!

Špínovi sklesla ruka. Vedle toho hubaře se postaviti

nemůže, na to neměl odvahy; věděl, že by neobstál. Hořkost závisti a žárlivosti rozlila se mu v srdci. Stál dosud sehnutý u dveří a musil na to patřit, jak domácích Márinka se zalekla a zarděla, jsouc tu překvapena.

»Dobře, že jdete, pane Fryborte —« a slečna Elis stručně pověděla, jaká je žádost panny Márinky.

»Nemají být ty slavné majales, ale poněvadž si je přejete, udělám je a budou tak hlučné a veselé jako v minulých letech —«

»Uvidíme, jste-li tak všemocný!«

»Saďme se; oč?«

»Prohrajete-li, dám vám kytici kopřiv.«

»A vyhraju-li, kytičku fialek, takovou, jako —« a významně se zamlčel.

»Dobře, tedy kytičku —« vpadla mu rychle Márinka do řeči a pohlédla plaše na slečnu Elis.

Upomínka na hubičku, již jí Frybort na schodech ukradl, vzbudila nachový stín onoho ruměnce, jenž tenkráte její hebké líčko polil.

Špína byl jako na trní. Všeho využitkuje ten Hanák — nač na vše nepřipadne! Žárlivému filosofu bylo milo, že Maňenka náhle zlehounka pozdravivši, z po-

koje vyběhla. Ozvalť se venku hlas paní domácí, jenž dcerušku domů volal.

Když brzy na to Frybort do svého pokojíku vstupoval, narazil ve dveřích na Špinu, někam se ženoucího.

»Kam tak kvapně?«

Ale jen nesrozumitelné zahučení bylo mu odpovědí.

Nastal večer noci před sv. Filipem a Jakubem.

Večer příjemný, však bez světel nebeských. Za to na výšinách poličských, u lesů strakovských a kol kolem po celé krajině halící se v šeré, tajemné roucho, zplanulo množství zářících ohňů. Mládež i dospělí vycházeli z města užit příjemného večera a podívat se na to, jak »pálí čarodějnice«. Největší dav shromáždil se na výšině u sochy sv. Prokopa, nad níž mladistvé listí staré košaté lípy tichounce ševelilo.

Opodál hořel veliký oheň, kolem něhož bujní chasníci běhali, pokřikovali, planoucí košťata do výše metali. Co chvíli ozýval se jásot, jenž provázel nejvýše letící a déšť jisker sršící z těch prostých pochodní.

Stranou stál Vavřena, odvrácen od ohně. Nepřipojil se

ke svým kollegům, jichž se tu celý mrak sešel. Hledal samotu.

Patřil zamyšleně k nedošínskému háji, jenž v šeru večerním se rozlehle a tajemně černal. Na výšině z tmavého stromoví jeho vystupoval bílý, panský dvorec, jako tichý, opuštěný hrádek, a v dolině, kam dlouhé stíny šerého háje nezasláněly, blyštěla se hladina širého Košíře.

Za hájem, stranou, všude na výšinách plály ohně a kmitala se světla.

Večer, ohně, světlo i křiky, vše upomínalo Vavřenu na domov. Bezděky zabloudil v mysli v chlapecká léta, kdy boudy na výšině strojil, je zapaloval, přes oheň skákal, jásal. Roj vzpomínek jako sršící jiskry v mysli se mu zableskl.

»Nevím, co na tom mají!« ozvalo se opodál.

»Ach, das gemeine Volk!«

Poznal po hlase paní Roubínkovou a dle dodatku slečnu Lottynku. Neobrátiv se ani, aby ho nepoznaly, odešel a nerozmýšleje se, dal se po mezi do polí. Dámy přešly, hluk a křiky mdlely, až jen z temna se ozývaly.

Vavřena oddal se myšlénkám. Chladivý, lichotný větřík vál mladým osením. Zrosená tráva byla jako samet.

Ale teď už pod tichým, večerním nebem nevzpomínal na domov. Napadlo mu, kdyby tak Lenka byla přišla k ohni.

A začal básniti. Vmyslil se, jako by ta něžná dívka po boku mu kráčela, mluvil k ní, svěřoval se jí se svými myšlénkami. Ona mu odpovídala — určitě, ano tak by jistě mluvila.

Tu do někoho vrazil, jenž proti němu také s hlavou sklopenou kráčel.

»Ah, Špíno! Tys to? Co tak —«

Kollega však chytil ho prudce za ruku a chvilku hleděl Vavřenovi do tváře. Byl pohnut, rozčilen.

»Kamaráde!« vyrazil ze sebe. »Kamaráde, já se ti musím — Ale ne — ne!«

A nežli se Vavřena nadál, byl Špína ten tam.
Ohlédnuv se spatřil, an po mezi
velikými kroky ubíhá
k městu.

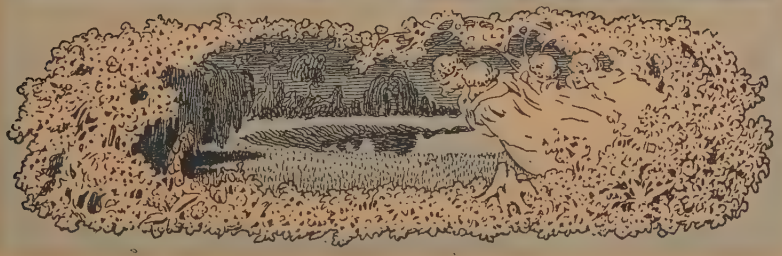

V.

Zástup lidí se rozešel, všechen hluk potuchl a oheň doplanul. Kolem noční šero, jímž u lesů na obzorných výšinách ještě tu a tam ohně jako krvavé hvězdy zářily. A jak tichá, vlažná noc svou drahou se ubírala, všecka zahalena tmavým, vzdušným pláštěm, zhasínal oheň po ohni, až po veškeré širé krajině nebylo ani jiskřičky. Halekání, zpěv a jásot bujných junáků umlkly a zavládlo tajemné ticho první májové noci.

Luzná, velebná chvíle velikého mysteria —

Nepronikneš, nedopátráš se, ale tušíš, a jak všecko živne, se probouzí, pučí a oplozuje, jihne ti u srdce a v mysli rodí

se snů jako květův, i rozumíš tomu čistému životu vypučelé rostliny, rozumíš tlumenému hovoru šplounavého potoka na dole ve stínu omlazených olší; pak víš, proč zachvívá se mladistvá bučina ve svahu nad ním a proč trnka bělostným květem obalená.

Jdou lichotné sny tmavým hájem, nad nímž září jasné souhvězdí, jdou ke stromům po zahradách a dál do tichých komůrek a komnatek, a všude samý květ a omlazení, jako když rosa na vše rostoucí tiše padá.

Tak míjí noc, až za tmavým lesem zastkví se světlý pruh, posel mladého, májového dne. Z dolin a z hebounkých lučin mizejí chorovody luzných vil a divoženek a prchají v tmavé hlubiny lesní.

Na jasném, vybraném nebi zašlehl zářící, chvějný pruh zlatého světla; prchly sny, nastal den, život.

Na růžové peruti letěly sny z komnatky Lenčiny —

Dívčina probudivši se, hleděla před se, dosud v moci líbezného snu. Ale v tom utkvěly její oči na stromech před oknem v zahrádce, a již vyskočila, jako kdy křepelka za časného jitra vyletí. Každá koruna, každá haluzka jeden bělostný květ! Otevřela chvatně okno, hleděla radostně na ten div. Slunce dosud nevyšlo, ale byl již jasný den. Čerstvý proud vzduchu ovanul svěží dívčinu v bílém rouchu, jejíž líce kvetlo nachovým květem. A slyš! Dole, kdes na náměstí hudba, slavící první zářící den krásného měsíce trnopuku. Ale dobře, že to staročeské slovo zašlo. Nebyl to

trnopuk, byl to květen opravdivý, v němž všecko kvetlo. Růžový, vonný máj!

A jak stlumené zvuky hudby až sem do komnatky zaletěly, zachvěla se Lenka tichou blažeností. Připomněly jí, že to není sen, že to pravda, skutečnost, uvedly jí na paměť slova, která jí byl Vavřena včera na chodbě pošeptal.

Hudba mohutněla, blížila se, zahřměla u zámku. Slunce zatím vzešlo a zlaté jeho světlo rozlilo se pokojem.

Tou dobou pan aktuar Roubínek, maje bílou noční čepici na hlavě, oblékal »Obršta«, strakatý, květovaný župan, zděděný po nebožtíkovi strýci plukovníkovi.

Právě přistoupil k oknu, když kapela oděná v uniformu městských ostrostřelců, před starým panským domem stanula, aby zahrála své zastaveníčko.

Za otcem zjevila se slečna Lotty v bělostných nedbalkách, co zatím Lenka, úplně již přistrojená, čilá, veselá jako vlaštovička obstarávala domácnost.

Málo kdo zaspal to krásné, májové jitro. Kdo nevstal a nevyšel ven, aby ho užil, přistoupil aspoň k oknu podívat se na jasně zářící nebe, na hudebníky ostrostřelecké, městem se procházející, jichž hudba hlučně zněla a hřměla, pak chabla, až na jiném konci znovu zplna zazvučela.

Jen Špína spal jako zabitý. Slečna Elis nemálo se divila, že se vrátil domů tak pozdě na noc. Vavřena odešel záhy z rána, brzo po něm Zelenka, nesa knihu pod paždím.

Když nastávala doba snídaně, otevřela slečna Elis zlehounka dvéře studentského pokoje, chtějíc se přesvědčiti, spí-li dosud pan Frybort. Ale ten přecházel pokojem ustrojen, drže nějakou knížku v ruce, z níž pilně studoval.

Div divoucí! Co pak jej přimělo, že tak záhy vstal a studuje!

Když pak slečna osaměla, vstoupila do studentského pokoje, aby rovnala na stolech po svém obyčeji. Na samém kraji ležela nevelká knížka, kterouž ihned poznala. Byla to ta, z které ráno Frybort studoval. Jaká to kouzelnice, že na tak dlouho připoutala filosofa, jenž se do filosofie tuze nehnal? Slečna Elis otevřela knížku tam, kde bylo znamení založeno, a četla:

Mlynářova opička.

„Ženo! přestaň pořád vrčet,
jako had vždy na mne syčet!“
zakřik' mlynář Toničku —
„jako bych ti mlejn prohejřil,
nebo se ti proněvěřil,
že mám rád svou opičku! —“

Ah, to ta filosofie! Žertovná báseň! Ovšem, oč jiného by se ten šelma staral, než o kudrlinky a žerty? Jaká to knížka? Slečna Elis četla nápis, který Vavřena u Lenky byl nahlas četl. Když chtěla přiklopiti desku, padly jí do očí psané řádky na vnitřní straně. Zarazila se. Přečetla je jednou, po druhé, pak přistoupila k oknu, naklonila se k ru-

kopisu, bedlivě jej prohlížejíc. Na svadlé tváři bylo patrno pohnutí. Chvilku stála zamyšlena nad tím písmem, pak rychle odešla do svého pokoje, kdež ze skříně vytáhla modlicí knížky.

Z těch vyňala již nažloutlý list do památníku se zlatou ořízkou.

Na listu tom vymalována vodovými barvami bělokorá bříza, jejíž dlouhé, hebké haluze dotýkaly se náhrobku v římském slohu. Strom i náhrobek břečtanem hojně ovinutý stálý na travnatém břehu nějakého jezera, na jehož druhém břehu jako na obzoru hustý háj se modral. Za lesík ten zapadlo slunce — —

Na druhé straně památního lístku bylo latinkou napsáno:

„Rov patř nizounký, svíží jej tráva oplítá.
Ó, ten rov nízký tak mnoho, všecko chová!
Dej mi, děvenko, ruku! Slza velká tvář ti polívá!“

Dále slečna Elis nečetla. Písmo v almanachu i na lístku bylo stejné. Papír vypadl jí z ruky na knížku, na jejíž nápis »Myslimírem« podepsaný znova hleděla. Ale oči se jí zakalily, a odvrátivši se, patřila na podobiznu mladého kněze, nad jehož hlavou vinul se půlvěnec umělých květin. Drobné, suché ruce její bezděky se sepjaly.

Po jedenácté přihrnul se chvatně domů Frybort a spěchal do svého pokojíku. Slečna jej hned zastavila, od koho má tu knížku, ten malý almanach. Dověděla se, že to Vavřenův.

Když ten pak brzo domů se vrátil, byl překvapen otázkou slečny Elis.

»Povězte mi, záleží mi na tom.« Hlas i ty dobré, bledě modré oči prosily. Pověděl, že mu ji půjčila Lenka.

»Ah, slyšela jsem o tom děvčeti a viděla je asi dvakrát. Málo kam vyjde, a já stará osoba, já už docela nikam.«

Vavřena se ještě více divil.

»Viďte, je hodná, pane Vavřeno — ale chudinka tam asi nespí na růžích.«

»Chcete s ní mluvit, slečno Elis?«

»Ó, to snad nemožno,« a zrak jí zazářil.

»Třeba dnes ještě —«

»O, pane Vavřeno, jistě?«

»Slečno, prosíme oběd,« volal z druhého pokoje Frybort. »Spěcháme!«

Májový, jasný den rozehřál se na teplé poledne. Odzvonil biskupský zvonek, odzvonilo pravé poledne a pan aktuar Roubínek byl v plném požívání pokrmů, které mu jak náleží chutnaly. Slečna Lotty byla nějak zamlklá. Matinka měla dnes téměř samojediná slovo, nebo Lenka nikdy mnoho nemluvila; nad to často musila vstát od stolu, aby v kuchyni obstarala jídla. Rozveselení dnešního jitra s tváře jí nezmizelo. Kdykoliv šla kolem okna, neopominula ven, dolů ke kolleji piaristské nahlédnout. Jindy bývala vážná; dnes nejednou zjevil se na její čerstvých rtech úsměv, zvláště když tetinka vypravovala, jak je ten první máj pohnutý, že prve dole v městě pozorovala prý veliký ruch, zvláště studenstvo že se rojilo před kollejí i v městě jako včely.

»To tím, že mají tu zápověď. Koho by to také nemrzelo?« mínila Lotty a hladká tvářička se jí zakabonila.

Pan aktuar si těch řečí mnoho nevšímal. Než pojednou rázem ztuhl, ústům nedodal nabodnutý na vidličku kus knedlíku, a oči jeho opustivše Herodesa krále, ohledly se udiveně po manželce a dceři, které první okamžik také svůj zrak plný podivení naň upřely. Lottynka vskočivši k oknu, vyhlížela ven. —

»Muzika, opravdu muzika!« vzkřikla Lenka, ale hned nabyla klidu.

»Co je to? O polednách muzika? Jak živo to nebylo!« divil se Roubínek.

»Bylo, bylo, když majales —« podotkla rychle dcera.

»Snad by přece —?« Roubínková přistoupila také k oknu, zatím co Fricek, mrštiv vidličkou, vskočil jako šipka a bez čepice uháněl dolů na ulici.

Káravý otcův hlas ho již nestihl.

Hudba, která tlumeně ze vzdáli zněla, stávala se jasnější, až nedaleko kolleje zahřměla. Tam zarazili. Zatím nastal na ulicích neobyčejný ruch.

Lidé vybíhali z domů, spěchali k oknům, dole hrnulo se vše ke kolleji; mládež, lidé měšťanští, nejvíce studentů filosofů, jimiž se za nedlouho začernalo celé návrší mezi zámkem, kollejí a gymnasiem.

Co tak u Roubínků všickni žasli, kromě Lenky, kteréž byl Vavřena včera vše šeptem svěřil, vstoupil mimo nadání pan instruktor. Ukloniv se, oznamoval, že dnes slaví se filosofská slavnosť »majales«, ke kteréž uctivě zve, za malou chvíli že vytrhne celý průvod studentský i s hudbou, jako jindy bývalo, do háje nedošínského.

Než udivená Roubínková se mohla na vysvětlenou otázati, byl už Vavřena ten tam.

Lottynka jásala, a hned spěchala do šatníku, z kterého přinesla nové, jarní šaty.

»Honem, matinko, honem, ať nezmeškáme!«

»Zvolna, Lotty, zvolna! Kdož ví, jak se věci mají!« pronesl vážně aktuar.

»Ach, zas něco! V poslední chvíli dostali zajisté povolenou!« tvrdila aktuárová, v takových věcech volně rozhodující.

Na ulici rostl dav a s ním hluk a šum. Hudba ustala a jasným vzduchem zahučelo jako hromadný výstřel:

»Vivat academia!«

A celá kapela spustila hlučnou fanfáru.

»Vivant professores!« volalo několik set mladých hrdel a slavný tuš zazvučel poznovu.

»Vivant professores!« opakoval po tichu Roubínek a zakýval jaksi spokojeně hlavou.

To bylo chvatu, zmatku a pospíchání! Divná věc! Lenka snesla vše, pomohla tetě i Lottynce a přece byla připravena, jako by na všecko se byla uchystala. Nechodívala nikam s tetou, byť tato ji vybídla, ale dnes přišla ta »umíněná«, jak jí aktuarka říkala, smí-li také do háje.

Teta pohlédla tázavě na muže.

»Ať si jde, může vzít Fricka s sebou! Beztoho oba tu komedii ještě neviděli.«

Rozhodnuto. Poprvé zahlédla Roubínková, jak se tvář té vážné jindy dívky radostně vyjasnila, jak oko jí zazářilo. Aktuar dále se nestaral. Seděl v lenošce, kouřil z dýmky a díval se na Herodesa krále. Až dokouří, půjde do kanceláře..

Chodbou piaristské kolleje kráčel bělovlasý stařec vysoké postavy, pater German, professor historie v kolleji

filosofické; proti němu vystoupil suchý, bledý professor náboženství.

»Slyšel jste, viděl jste?« tázal se rozechvělým hlasem vážného kmeta.

»Ano, je dosud vidět, a slyšíte?« odtušil P. German usmívaje se.

»Vivant professores!« hučelo bouří před budovou.

»Ale toť něco neslýchaného! Conjuratio!«

»Secessio!« usmál se stařec. »Toť máte v malém, co v historii na každé stránce čteme. Potlačené svobody, privilegia —«

»Ale tomu se musí zabránit — jdu k rektorovi —«

»Půjdu s vámi.«

Rozhněvaný kněz vstoupil napřed, za ním klidný Germanus.

Zastali rektora, an odstrčiv některé fysikálné přístroje na stole, nedaleko okna stál a hleděl ven na množství lidu a studentův.

»Co se děje?« zabědoval professor náboženství.

»Uhodila temperatura horké, mladé krve.«

»Račte jim, prosím, rozkázat, aby se rozešli.«

»Nerozejdou se. Když se tak odvážili —«

»Třeba je rozehnat!«

»Kým? Kmoníčkem?« dodal za rektora German a na rtech zjevil se mu jemný úsměv.

»Vyzvu je sám, aby se pokojně rozešli!«

»Je-li libo. Ve jménu mém —« odtušil rektor.

Katecheta odešel.

Zatím se filosofové skoro plným počtem seřadili. Byla podívaná na mladíky a mladé muže, jak, své filosofské hole v rukou, se šikovali. Co hlasů, křiku a volání, co smíchu vtipův a výskotu!

Lid kolem se tlačil a na tváři každého bylo viděti veselí a souhlas. Málo kdo v překvapeném městě ozval se proti studentům. Právě sestoupil katecheta k fortně, v tom na okamžik stichnuvši hudba zazvučela z plna, hudebníci dali se v pochod a za nimi vykročili filosofové.

Krok několika set mladých, bystrých noh byl pádný a hřmotný. Za studenty hrnuli se ti, kteří pokdy měli; všude po městě vybíhali lidé, aby se šli přesvědčit, že pravda, co o smělém kousku pánů filosofů se rozneslo. Mnozí jak shlédli valící se zástup, rychle se domů vraceli, aby se přichystali do háje. Bývalať o slavnosti »majales« skoro všecka Litomyšl v nedošínském háji.

Dav studentů zašel, hudba zanikla.

U fortny stál zděšený, rozhněvaný professor náboženství. To se nestalo, co filosofie filosofií!

Spiknutí jak náleží se vydařilo. Studenti stáli za jeden muž, neprozrazeno na nebezpečném místě ani slovíčka. –

Po celém městě neobyčejně živo. Nastalť mu z nenadání neočekávaný svátek, který už po tři léta byl z litomyšlského kalendáře vyškrtnut.

Z každého domu někdo vycházel a ubíral se směrem k háji nedošínskému. Tu měšťan s rodinou, tam matka s dcerami, tu jednotlivě, tam v houfcích, a všude hovořili o neočekávaném a tím vítanějším veselí.

Slečna Elis nemálo se zalekla, když Frybort v poslední chvíli jí pověděl o slavnosti a do háje ji zval. Zdráhala se,

nechtěla; ale když Vavřena jí pošeptal, že uvidí Lenku a tam že s ní promluví, rozhodla se.

Studenti odešli a stará, dobrá panna se strojila. Vše na ní bylo staromodní, tak jak to za jejích kvetoucích let bývalo. Navlekla dlouhé rukavice, sahající vysoko nad klouby, vzala hedvábný, úzký salup; v tom vkročila paní domácí.

»Ach, to jsem ráda, panno Elis, že jdete. Ta má holka mne moří, div nepláče. Musí tam být, myslí si, že by se to bez ní neskončilo. Pro tu muziku přece nemohu krám zavřít a pantáta je na trhu.«

»I ať jen jde panna Márinka se mnou. To budu velice ráda —« vpadla slečna Elis.

»Chvála Bohu! No, ta bude mít radost! Čekat nemusíte; když to jde k muzice nebo nějaké merendě, to jsou holky skočny.«

»Mladost, radost, paní domácí!«

O Nedošíne, Nedošíne, sláva tvá pominula!

Prořídlo tvé stromoví, ty tam jsou pavillonky, eremitáže, zmizela letní síň, kde se za veselé hudby jará mládež tanci oddávala.

Ale tenkrát, tenkráte ještě kvetla sláva háje nedošínského.

Cesta vedoucí vesnicí k háji a druhá kaštanovou alejí kolem rybníka před hájem se lesknoucího, ani netrhla. Za rybníkem hned zelenalo se husté stromoví v novém, světlém šatě. Nad hájem vypínal se dosti strmý hustě zarostlý svah, na jehož planince háj se dále rozkládal. Dnes zvučel všechen veselým hovorem, křikem, smíchem, hudbou i zpěvem.

Blížící se již z daleka slyšeli jásavou muziku z hlubin hájových, a když umlkla, rozléhal se čistým, vonným vzduchem sborový zpěv. Stinnou klenbou košatých stromů zaznívala píseň starostudentská.

In silvis resonant
dulcia carmina,
in silvis resonat
dulce carmen!

A sotva že sbor dozpíval, odpovídal mu jiný z jiného stinného místa:

Dulcia carmina
in silvis resonant
in silvis resonat
dulce carmen — —

Když slečna Elis s Márinkou domácích do Nedošina došly, byl háj už všecek plničký. Dole před restaurací, nevelkým to, úhledným domkem s krytým sloupořadím, usadili se hosté na prostých, prkenných lavicích v háji, neb rozložili se na hebkém trávníku pod košatými stromy. Všude živo, všude hluku a smíchu. Hlavní proud mířil stezičkou od restaurace pod strání kolem kapličky sv. Antonína do návrší, kdež byl sál. Tam hlavní veselost.

Kienbami omladlých korun proudilo zlaté světlo, a v čerstvé zeleni májové strakatila se roucha světlých barev.

Márinka hořela nedočkavostí. Mžikem prohledl bystrý její zrak houfce tu se procházejících, tu vesele popíjejících studentův. Elis také bedlivě se rozhlížela.

Náhle stanula. Od restaurace blížila se paní aktuarová a jí po boku Lottynka.

»Ta schovanka s nimi není —« podotkla Márinka.

»O, ta ani neví. Neberou ji nikam.«

Sotva že zas několik krokův ušly, obrátila se Márinka hloub do háje.

»Tam někdo přednáší — ah, to je pan Frybort. Pojďme poslechnout.«

»To musíme.«

Došly četného zástupu studentův a jiných, u prostřed něhož Frybort stoje na pařezu starého, skáceného stromu deklamoval. Slečna Elis poznala, že to ta deklamace o mlynářově opičce, které se dnes ráno tak pilně z paměti učil. Všichni napjatě naslouchali; chvilkou vybuchli v hlasitý smích, kterýž vzbudil výtečný deklamator.

Márinka nespustila očí s milého filosofa. Jen pak za hlučného tleskání ukončil a seskočil a již zamířil zrovna k milému děvčeti.

Sotva že je uvítal a pozdravil, vedl je tam, kam mladé děvče toužilo. Vyšli ze stínů hájových na stezičku, minuli kapličku vystavěnou na způsob jeskyně, pod níž se prýštila jasná studánka, a již stanuli před tančírnou: na čtyřech seseknutých kmenech spočívala lehounká střecha; pod tou rovná podlaha. To byla prostá taneční síň, kdež v plném kole již pilně tančili.

Opodál usazená kapela hrála skočnou. Nežli se slečna Elis jak náleží rozhlédla, osamotněla. Spatřila, jak Frybort

blaženou Márinku do kola odvádí, zahlédla je pak několikráte, ani se mezi tančícími kmitli —

Dav diváků se kol hustě tlačil.

Hledala Vavřenu, myslila, že ho tu najde, ale ani stopy po něm. Ptala se prve Fryborta na něj a ten jí pověděl, že je nejprve viděl s paní aktuarovou a s dcerou. Lotty teď tančila s jiným.

Po chvíli prodrala se zástupem diváků, chtějíc si odpočinouti. Odešla a vzdalujíc se ocitla se za nedlouho na tichém osamělém místě, kdež jen ohlas šumu a hudby se ozýval.

Stanula, vydychla si. Bylo jí volněji a přece divná tíseň napadala její mysl.

Zvuky veselého kousku stlumeně k ní zaléhaly; v nich zazvučel jí ohlas dávno minulých let, šťastného mládí. Zadumala se. Všecko tu, jako bývalo: krásný jarní den, háj stinný, nezměněný, ruch a veselí, »majales« jako jindy — jen jiné tváře. Teď na ně pro minulý čas zapomněla.

Vzpomněla na svá léta. Doba minulá obživla a ze šera hájového vystupovaly známé milé postavy; a tu ten štíhlý mladík, jenž ji z kola do háje odvádí. Jde zavěšená na jeho rámě, zapomíná na tanec i hudbu a naslouchá jen jeho slovům. Mžikem vrací se u vzpomínání šťastná chvíle za chvílí, až stane u té poslední a nejbolestnější. Bylo to také v tom háji, v těch místech, kde naposledy s ním stála, kde

se s ní loučil na věky. Obětoval se pro rodiče, obětoval ji a sebe.

Ten starý, nahrbený strom v hloubi háje nepomyslil si, že by dnes mohl někoho k sobě přivábiti. Ale stalo se tak.

Lenka opustivši hlučnou společnost, ohlížela se po slečně Elis, o které jí byl Vavřena, jakmile paní aktuarovou v háji uvítal, stručně pověděl. Tak bezděky zašla až v stinnou samotu a stanula u starého, shrbeného stromu, kdež se jí zalíbilo. Již dávno nebyla v lese, který tak milovala. Ztrávilat mládí své v krajině bohaté na lesy, v nichž v bujném veselí pobíhala sama anebo se strýčkem se procházela.

Teď po dlouhém čase zašuměly jí opět stinné koruny nad hlavou, znova ucítila jemný, lahodný dech háje. Ne-

pospíchala ven. Nad to zahlédlo její cvičené okoněco, což ji teprve připoutalo. Kus nad zemí vyrážela ze starého omšeného kmene mohutná větev, a v koutečku, který s kmenem tvořila, bylo jako přilepeno ptačí hnízdo.

V tu chvíli také nalezl filosof Vavřena samotu, vlastně to, co v samotě hledal.

Vystoupiv z houštiny, spatřil Lenku ve světlých, modrých šatech, jak bedlivě hledí do výše na starý kmen. Postavila se na špičky, hledí a hledí —

Jak je štíhlá, svěží, jak jí ten živý ruměnec sluší!

Krade se tiše ke stromu — v tom náhle se zastavila a ohlédla. Nach jejího líce potemněl — ale hned prstíkem Vavřenovi velí ticho. Připlížil se, stanul vedle Lenky, a ty lidičky zahleděly se k ptačímu hnízdu.

»Vidíte?« šeptala Lenka.

»Nevidím.«

»Sem hleďte, vidíte zobáček, hlavičku a ta černá očka?«

»Ano, ano, již vidím —« Hleděl upřeně na ptáčka, jemuž přes okraj hnízda vyčnívala hlavička. Tak stáli chvilku těsně vedle sebe. Vavřena cítil, jak se mu krev rozproudila, jak mu vstoupá do tváří. V tom tichu kolem nich tepala prudce dvě srdce, div že hlas jejich nebylo slyšeti.

Filosof odvrátil hlavu od hnízda. Zrak jeho setkal se se zrakem Lenčiným, a když se v ty zářící, zavlhlé oči zahleděl, bylo mu, jako by se mu hlava zatočila.

Zrak, líce, čerstvý ret její, vše se naň usmívalo, zářic tichou, vroucí blažeností.

»Pojďte, abychom ho nesplašili!« zašeptala jako ve snu.

Poslechl. Vystoupili opět před strom; vedli se za ruku jako děti.

Kráčeli mlčky travnatou stezičkou mezi křovinami a stromovím. Jas sluneční i lahodný stín mile se střídaly; od stráně zalétaly sem stlumené zvuky veselé hudby.

Z nenadání vyvinula Lenka ruku svou z pravice filosofovy a zahleděla se v před, kde před nimi stála nějaká žena v staromodním, velkém klobouku, salupu a dlouhých rukavičkách.

»Ah, slečna Elis!« zvolal Vavřena.

Za chvíli byli dobrými známými. Nedaleko od místa, kde stáli, byla pod starým bukem prostá lavička, na kterou usedli.

Elis s Lenkou brzo se domluvily. Dobrá, stará slečna pověděla mladé dívce, jak už dávno si přála s ní pohovořiti; že nikam už nevychází, ale že se vydala dnes tak daleko, poněvadž chtěla se s ní setkati, k tomu že hlavně přispěl onen almanach, který u pana Vavřeny našla.

»Ty verše tam psal pan farář?« a sklopila oči.

»Ano, ty psal strýček.«

Nastalo pomlčení.

V tom zahučela hudba. Vavřena trhnuv sebou, naslouchal.

Tvář jeho se zasmušila.

»Ah, čtverylka, a já jsem se zadal s pannou Lottynkou!«

»To musíte, ale již spěchejte!« napomínala Elis.

»Jak nerad! Počkáte-li tu, abych vás tu opět našel!«

»Bude-li chtít panna Lenka —«

»S radostí —« a usmála se na mladého filosofa, jenž ukloniv se, zmizel za křovinami.

»Znala jsem vás také,« začala Lenka po chvilce poněkud ostýchavě.

»Již dříve, u strýčka?« ptala se Elis.

»Ano, měl vyšívaný obraz od vás — je-li pravda?«

»Víru, naději a lásku, ano,« odtušila Elis a povzdychla. »Ano, a ten choval v neobyčejné vážnosti. Našla jsem na něm v koutku vaše jméno a datum — domýšlela jsem se, že to nějaká drahá památka, a pak — pak jsem našla list od vás v české knize v ‚Slávy dceři'.«

Přítomnosti nebylo. Elis i Lenka zašly v minulý čas, ke zdroji svých nejmilejších vzpomínek, a mysl obou, zvláště Elisina okřívala i rozechvívala se jimi. Lenka musila vypravovat o svém dobrém strýci a stará slečna naslouchala z celé duše. Hlavu měla sklopenu, ruce na klínu sepjaty. Často povzdychla a do svěží tváře dívčiny se zahleděla, až se jí srdce otevřelo, a z něho vynesla sladké i bolné tajemství, jež po tolik let přede všemi uzavírala. Jak začala vy-

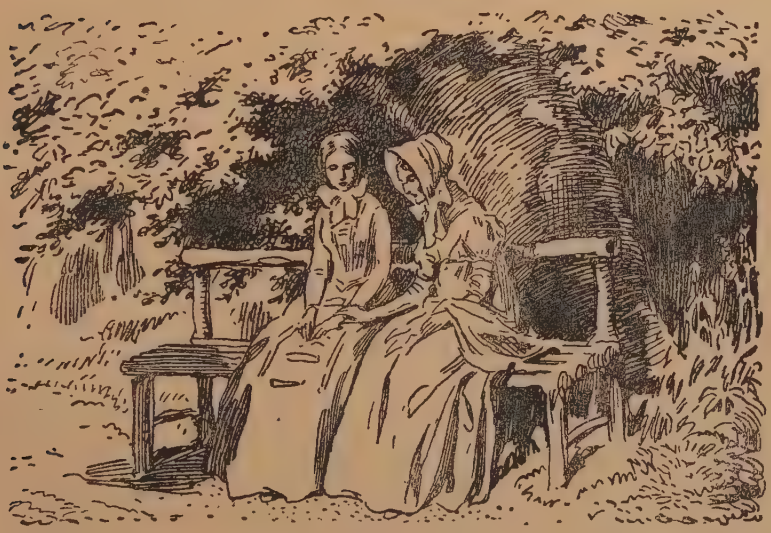

pravovat a se svěřovat, volnilo se jí v duši a již pak mluvila důvěrně, upřímně; vypravovala dívce, která rovněž nade vše milovala toho, jenž jí na světě byl nejdražším.

Strýček, farář Jiří, byl rodič litomyšlský a daleký příbuzný slečny Elis, kterou si už jako student na filosofii oblíbil. Mladé děvče již dávno k němu lnulo. Tak po čas blažili se nejsrdečnější, ale tajenou láskou.

»Ale matka jeho, vaše babička, byla tuze pobožná, a zaslíbila syna svého, když ještě byl dítětem, stavu kněžskému,« pokračovala slečna Elis, když familiaria byla vyložena.

»Když byl ve fysice, vyslovil se, že nemá chuti státi se knězem. Ale tu matka jeho prosila, plakala a když na svém stál, tak se nad tím rozžalostnila, že upadla do těžké nemoci. Trápila se nad tím, že nedodržela učiněného slibu. I starý otec synovi přimlouval, prosil, žadonil, ba padl před synem na kolena — a tak — Po vagacích měl odejíti do semináře. Než odešel, prosil mne, abych mu dovolila s ním promluvit. Sešli jsme se tu, v tom háji nedaleko odtud — a tu — jsme se na vždycky rozloučili.«

Slečna Elis pohnutím umlkla. Dobrotivé, jasně modré oči se jí zakalily.

»A už nikdy jste se s ním neshledala?« ptala se soucitně Lenka tichým hlasem.

»O, ano. Babička vaše se uzdravila. O sv. Janě Nepomuckém jela s dědečkem do Prahy Jiřího navštívit. Pozvali mne s sebou. Chtěla jsem se tomu shledání vyhnout, a zase bych ráda — ale odříci jsem nemohla; naši mne nutili. A tak jsem jela. Když jsme do Prahy přijeli, bylo tolik lidí tam, že jsem byla v té tlačenici a tom hluku od dědečka vašeho odtržena. Šla jsem na zdařbůh těmi hřmotnými ulicemi. Tu jsem potkala starého pána ve vysokých leských botách; vypadal jako náš pan děkan. Byl to také kněz. Šla jsem k němu a ruku políbila a prosila, aby mně pověděl, kde je tady seminář. Myslila jsem, že se tam se všemi sejdu. On se dobrotivě usmál. »Máte tam bratříčka?« ptal se a já — Bůh ví, jak mně bylo. Zavedl mne až k velikému, černému stavení. ‚Jděte tou branou, pak přes dvůr na levo a za druhým je seminář. Tam se zeptejte fortnýře.‘ Poděkovala jsem a šla. Bylo už pozdě odpoledne. Mezi těmi tmavými staveními bylo už šero a nebylo tam skoro ani človíčka. Přijdu na poslední dvůr a tu kus proti mně jde nějaký mladý kněz takové postavy jako Jiří. Když jsem tu černou kleriku jeho uviděla, píchlo mne u srdce.

»Takovou také nosí!« pomyslila jsem a slzy mně vstoupily do očí. Bože, Bože! Jak živa nezapomenu — přišel blíž — kolena se mně třásla — to byl on, Jiří! Ale jak změněný, bledý, přepadlý. Když jsem ho tak viděla, dala jsem se lítostí do pláče a zapomněla, kde jsem. Chytla jsem se jeho ruky, jako by mně chtěl uprchnout. On stál nade

mnou, těšil mne, ubohý, a hlas se mu třásl, až přišli jeho rodiče. Dobře, že už bylo šero — a pak radostí nad synem majstrem nevšimli si, jak jsem byla uplakaná. Zůstali jsme dva dni v Praze a on nás všude vodil. Ale já nic neviděla, já nic nemohla doma vypravovat.«

Slečna Elis se opět odmlčela.

Lichotný větřík, táhna křovinami a stromovím, zanášel až sem zvuky veselé čtverylky.

»Přicházíval na vagace,« začala po chvíli Elis znova, »ale tu jsem skoro nikdy s ním nemluvila. Vyhýbala jsem se mu, jen pro něj, ale bylo to tuze krušné. A nikdo nic nevěděl, nikdo netušil. Než byl vysvěcen, psal mi list a poslal lístek do památníku. Však to písmo mi nejvíce pomohlo, že jsem poznala v knížce jeho rukopis. Pak měl slavnou primici tady v děkanském kostele. Byla jsem tam také, aby nebylo divno, proč nechci jíti, ale když vstoupil k oltáři v ornátě, tu napadly mne mrákoty a já musila z kostela. Pak jsem to odstonala. Jak ráda bych byla zemřela!«

Chvíli panovalo ticho. Žádná z nich nebyla s to, aby slovíčka ze sebe vypravila. Staré slečně bylo bolno i volno; ulehčilať srdci, že svěřila se duši dobré a citlivé.

»To tam, já to už přestála,« začala po chvíli a na rtech její zjevil se elegický úsměv. »A vám se to, milá Lenko, nestane!« dodala. Děvče pohledlo na ni tázavě, pak sklopilo oči, když spatřila Vavřenu kvapně se blížícího.

»Ten knězem nebude!« zašeptala Elis, sklonivši se k mladé své sousedce.

»Aj, už je po čtverylce? Co to, pane Vavřeno? Vždyť ještě hrají!«

»O, neštěstí, slečno Elis! Pospíchal jsem odtud jako jelen, abych ještě v čas přišel. A byl bych také, kdyby ta nešťastná Rollerka do cesty mně nepřišla. To víte, zastaví mne po svém způsobu, zapřádá hovor, já se jí vytrhl, omluvil se a běžím k sálu. Když jsem tam přišel, bylo pozdě. Tančilo se již, a Lotty seděla opodál s paní aktuarovou.«

»I pro pána, pane Vavřeno!« zvolala slečna Elis.

»To bude bouře!« povzdychla Lenka.

»Ba už byla. Šel jsem k nim a omlouvám se. Lottynka sedí zamračená, ani se na mne nepodívala, a paní aktuarová mne z ostra odbyla.«

»To věřím. Hleďte to napravit, mohlo by vám to ublížit!« napomínala Elis.

»Já vás zdržela!« a Lenka hleděla starostlivě na mladého filosofa, jenž však odhodlaně rukou mávl a usmívaje se, pravil:

»Už se stalo! Ničeho se nelekejte. Dovolíte-li, zůstanu u vás; je tu tak pěkně.«

»Mám strach o Fricka, pane Vavřeno.«

»Odevzdal jsem jej spolehlivému studentovi.«

»Bude-li se však teta na vás opravdu hněvat?«

»Aby vám dala proto výpověď!« povzdechla Elis.

Na ta slova pohledli na sebe Lenka a mladík a oběma kmitla se stejná myšlénka, která je zarazila.

Pak by se denně nevídali.

Než Vavřena vzpamatovav se, zakroutil hlavou.

»To se nestane!«

V ten okamžik zašustělo opodál křoví.

»Zase! Jestřáb krouží nám na blízku!« podotkl a všichni pohledli v tu stranu, kde nedaleko zjevila se nevelká, obstárlá již paní. Nebyla ani suchá, ani zavalitá; na svadlém jejím obličeji nejvíce vynikaly pichlavé oči bystře a rychle vše pozorující a přehlížející.

Na levé ruce visel jí nezbytný váček na klubko, dráty a punčochu.

Okamžik hleděla na skupinu pod stromem a divně se usmála.

»Ah, ah, pane filosofe, už je po čtverylce?« spustila po německu. »Proto jsme tak pospíchali? Ah — slečna Elis — dobrý den!«

Změřivši je všechny pichlavým pohledem, pozdravila ironicky a nečekajíc odpovědi, kráčela dále.

Vavřena prudce vstal, než Elis zachytila jej za ruku a Lenka, prve sklopivši oči před jedovatým pohledem paní Rollerové, prosebně vzhledla k rozhorlenému mladíkovi.

»Zasloužila by, abych jí řádně odpověděl, té klepně. Myslíť si, že je pořád paní pulmistrovou, že může dosud

tak mistrovat a poroučet, jako to chodívalo za času nebožtíka muže!«

»Ale vždyť ji znáte, pane Vavřeno, vymstí se vám —« chlácholila Elis.

»Ba že znám! Obchází všude a sbírá klepy. A vy ji také znáte, tu Češku-Němkyni, o které jste mi vypravovala, že nebožce Rettigové mnoho na příkoř činila.«

»Ale tu panna Lenka —« vpadla slečna Elis do řeči.

»Ach ano, k paní aktuarové také dochází,« dodal mírněji student. Napadlo mu, že to dobré děvče zas utrpí.

»Chodívá k nám a znám ji také dle řeči. Ale nechť si přijde a žaluje. Já už to snesu.« Lenka se usmála. »Ale nevím, jak vy!« Pohled, který na Vavřenu upřela, dopověděl. »Teď však musím jít —«

»My vás doprovodíme,« a Elis vstala.

Vavřena, jako by náhodou se obrátiv, hleděl ke starému stromu. Náhle zvolal:

»Hle, panno Lenko, teď ten ptáček vyletěl!«

»Vzpomněla jsem prve, přijde-li vichr nebo bouřka, že by to jeho hnízdečko snadno mohly srazit.«

»Vyčkáme a já vám za nějaký den povím, co na tom krásném místečku nového.«

»Ó, to budete mít se mnou práce! Přes ten »Mostek«, který jste mi zapůjčil, také dobře nemohu. Mnohému jsem nerozuměla. Těžko být filosofkou.«

»S radostí vám ruku podám. Ale dnes přinesl jsem — «

»Dnes mi půjčíte, jak jste pravil — tedy jste nezapomněl —«

Vavřena vyňal z náprsní kapsy malou, tenkou knížku.

»Tu se podívejte a já zatím přivedu Fricka.« Odkvapil.

Děvče zvědavě nahlédlo na první stránku.

Byl pozdní večer — první máj —
večerní máj — byl lásky čas —

stálo na prvních řádcích.

VI.

Nedošínský háj zvučel hudbou, zpěvem, smíchem, veselým hovorem a křikem. Nejvíce lidí skupilo se u tančírny, pak v dolejší části u restaurace. Než po všech cestičkách, i odlehlejších, bylo viděti procházející se, nejvíce mladé. V tichém zakoutí, hluboko v háji kráčel zvolna, jak na filosofa se sluší, Špína všecek zadumaný. Měl na sobě černý frak po nebožtíkovi strýci, který byl na

dnešek tak cídil a připravoval; na filosofské hlavě trčel dosti slušný kastor. Mladý muž bojoval se svou neodhodlaností a bázlivostí. Viděl prve Márinku v kole krásnou, zářící, a oheň jeho srdce rozplápolal se žíravým plamenem.

Chtěl také té rozkoše užiti, aby ji mohl v tanci přivinouti, než poněvadž byl tak nejistým v tanci, rozpakoval se — až najednou z kola zmizela a darmo se po ní ohlížel. Pátraje po ní, umiňoval si, že ji přece provede, a kdyby stůj co stůj! Přemýšlel, jak ji osloví, jak ji o taneček poprosí, nahýbal se, zkoušel se v komplimentu — v tom vzpřímil se, jako by jiskra tělem mu proběhla.

Za houštinou ozvaly se stlumené hlasy. Naslouchal.

»Vyhrál jsem kytičku, takovou jako ta na schodech, víte?«

»Tu máte kytičku —«

»A tu —«

Více neslyšel; než viděl, sám nejsa viděn, jak Frybort k Márince se sklání a ji líbá.

A ona se nebrání, nekřičí!

Šťastní milenci u šepotu a líbání kráčeli dále. Jako ohromený stál Špína a upřeně hleděl na místo, kde ten úlisník to děvče jako jahodu svěží tak směle líbal. Procitnuv z ustrnutí, loudal se odtud, maje hlavu více skloněnou, více zamračenou, než by se na filosofa slušelo a patřilo.

Paní Rollerová, vdova po bývalém purkmistru, přísnější a mocnější než sám »pulmistr«, domnívala se, že dosud moc v její rukou, a nevzdala se proto úřadu svého censorského. Nic nezatajeno před jejím bystrým zrakem, vše stíhala svou otsrou i zlou kritikou. Zbrousivši háj, zastavila se u paní aktuarové, s kterou ihned zapředla důležitý hovor.

Lottynka tančila i nestála téměř ani chvilenku. Nicméně byla nespokojena. Sklamalať se ve svém očekávání. Vavřena, ten sličný, rázný student, vzbudil v ní náklonnost, o níž se domnívala, že to láska. Přála mu a lichotilo jí, že k ní povždy zvláště pozorně se choval. A mladý filosof choval se jinak lhostejně, ba nevšímavě k damám. Bylo by jí tak zalahodilo, kdyby se mohla pochlubiti, že ten chladný mladík před ní se pokořil a o lásku prosil. A na to právě dnes se těšila. Za dnešní slavnosti mělo se přání její vyplnit a proto se jí dočkati nemohla.

A jak byla zklamána!

Vavřena je sice uvítal, ale za nedlouho odešel a nevracel se, jako by jí tu ani nebylo. A což neslýchaného!

Nepřišel ani v čas ke čtverylce, na kterou se s ní zadal. To už ne-

byla náhoda, to bylo zúmyslně jednáno. Byla hluboce uražena.

Náklonnost její k Vavřenovi rázem byla ta tam a zraněná samolibost zavládla.

O již si ho nevšimne, toho hrdého filosofa. Ať ucítí —

Než pořád ještě čekala, že bude žadoniti; on se však jen omluvil, odešel a nevrací se. Snad jej to bolí, snad se neodvažuje —

Šla ze sálu k matince všecka od tance rozehřátá. Právě odcházela od paní aktuarové Rollerka.

»Pojď, Lotty, komm, komm, mein liebes Kind! Bedenke nur! Die Leny!«

»Co se stalo?«

Uslyšela, co paní pulmistrová matince pověděla. Lotty hněvem se zarděla, zkřivila pyšně pěkné své rty a pohrdlivě se zasmála.

»Ah tu je —« zvolala náhle Roubínková, spatřivši blížící se Lenku.

»Gratuluju, gratuluju!« oslovila ousměšně Lotty svou příbuznou.

»Vida, tichá vodička!« dodala máti a jízlivý zrak stihl Lenku, kteráž stála klidně, neodpovídajíc, jako na všecko připravena.

Čekala smích, bouři, všecko protivné: mnohé již v domě strýcově snesla a příštího se nestrachovala. Ba uvnitř zajásala, vždyť ona vlastně zvítězila; nechť se děje cokoliv —

není již sama, opuštěná. Září jí tolik teplého světla, že nelekala se bezcitného, ledového ousměšku.

To byly majales!

Den se již nachyloval k západu. Poslední paprsky zářily hájem, z travnaté půdy po kmenech ke stinným korunám. Dosud neochablo veselí. Hudba téměř nepřetržitě hrála, smích a žert nemdlely, zpěv rozjařených studentů zavzníval veseleji a hlučněji.

Dole v háji byl jich houfec rozložen. Někteří z nich seděli na hrubě tesaných lavičkách, jiní v trávě pod stromy a každý z nich často a důkladně nahýbal džbánek k ústům. Zpívali, smáli se a vtipkovali. Jen Špína z nich byl zamlklý. Seděl na kraji lavičky, opíraje spánky do dlaní. Kastorový klobouk seděl mu v týle, dlouhé šosy, jako vlašťovčí křídla, visely mdle, jako zlomená peruť, přes lavičku.

»Tys nějaký zoufalý, Špíno! Co je ti?« volal jeden ze studentův.

»Nech mne!« odtušil mrzutě dlouhý filosof a chopiv se džbánku pil dlouhým douškem.

»Kde je Zelenka? Toho jsem tu ještě neviděl!« ptal se opět první. A jiný mu za Špínu odpověděl:

»To víš, ten tu není, ten doma dře — baba. Bojí se výslechu, je příliš opatrný.«

»Jestřáb! Jestřáb!« zvolal náhle jiný a ukazoval džbánkem na Rollerku, která majíc na levé ruce vaček opodál vyzvídavě kráčela.

Všichni se dali do smíchu.

»Vivat commissarius!«

»Vivat doctissima!«

»Vivat Xantippe!«

Studenti připíjeli »paní kommissarovi, veleučené —« neboť paní Rollerová chodívala co rok ku veřejné zkoušce filosofské, kdež vedle učených pánů přísedících a pozvaných sedala, s autorem v ruce.

Rozumí se, že zkoušení z toho měli malé potěšení, poněvadž Rollerka neřídila se starým pravidlem, aby to, co ve škole připraveno, se tam snědlo. Za nedlouho po zkoušce věděly i báby na podsíni prodávající, který z filosofů propadl.

Zdálo se, že paní pulmistrová porozuměla, komu ty hlučné přípitky svědčí.

Zastavivši se nedaleko, hleděla na hlučné a rozjařené studenty svým pichlavým zrakem.

»Vivat Horatius Flaccus!« vzkřikl náhle jeden z nich a druhý hlasem daleko znějícím dodal:

»Ale ten vzhůru nohama!«

Hlučný, bujný smích byl odpovědí a džbánky zacvakaly poznovu.

Rollerku jako by sršeň bodla. Obrátivši se, kvapně pospíchala odtud.

To jméno římského básníka ji vypudilo. Další minule pater German, když byla opět zkouškám přítomna, jako všem hostům autora. U ní však dopustil se té výjimky, že knihu obrátil, a tak paní pulmistrová za celou zkoušku měla před sebou zpěvného Horacia »vzhůru nohama«.

To bylo studentům nemalým zadostučiněním. A nyní ještě příhoda ta na novo je rozveselila. Jen Špína měl mysl zaraženou, ale pil.

A čím více pil, tím hlouběji do týla sedal mu již naje-

žený kastor, tím více rozmrzelost mizela z jeho tváře, a v očích jeho obrážela se hluboká elegie.

Srdce mu měklo; časem obracel se po svém sousedu, krajanu.

Pak zase pil a sklonil svou tvář hlouběji do dlaní.

»Špíno, ty mi chceš něco říci —« domlouval se krajan, co zatím kollegové zpívali, smáli se a žertovali.

»Řekl bych ti —« odtušil stísněným hlasem Špína.

»No tak mi důvěřuj.«

»Ale tady ne —«

»Tak pojď stranou.«

Špína vstav, šel klátivým krokem za svým krajanem, až stanuli opodál pod starým dubem. Druhové hleděli za nimi. Krajan Špínův na ně mrkl a porozuměli.

»Přebral —«

»Tak mluv, co je ti, tys nějak smutný.«

»Víš — víš —« mluvil přervaně Špína. »Ale ty se mně vysměješ. Všichni mne opustili, nikoho nemám – sám – « tu hlas selhal — hrdlo se mu stáhlo a dal se do pláče.

»Vidíš — nikoho — jsem sirotek — víš,« a dlouhý ten filosof plakal jako opuštěné děcko.

Krajan mu domlouval, aby pláče nechal a se svěřil.

»Ono se ti řekne — tobě — ale víš — jak sám a sám, ubohý sirotek —«

Kollega se zasmál.

»Pořád vedeš jednu — takový velký sirotek, jako jsi ty! Nech toho a svěř se mi, co chceš —«

»Vždyť jsem to věděl, že se mi vysměješ! Každý — se mně vysměje — co je —« a vzlykot opět přerušil mu řeč. Sklesnuv na obrostlý kořen starého stromu pohroužil hlavu, pláčem se potřásající, do dlaní.

Krajan chvílenku nad ním stál a domlouval, ale pak vida, že je důvěry zbaven, odešel k veselým druhům, kteří se kol něho shrnuli a vyptávali se, co Špinovi se přihodilo.

»Vím tolik jako vy. Pil z dišperace a jak je trochu střiknutý, rozpláče se a nevěří nikomu.«

»Vtělená elegie!«

»Ale my — gaudeamus!«

»Gaudeamus!« vzkřikli všichni a džbánky jen rachotily a cvakaly.

Slunce zapadlo za háj; dav výletníků řídl a na cestách vedoucích do Litomyšle bylo zase živo.

Byly to většinou měšťanské rodiny, které tudy se ubíraly, aby před nocí domov stihly. Mladším pak, zvláště studentům, nechtělo se dlouho z té stinné klenby hájové, kde se tak výborně vyráželi.

Hudba dosud hrála a z různých míst zaznívaly veselé, studentské písně.

Slečna Elis byla by již také odešla, než panna Márinka, Frybort i Vavřena tolik ji prosili, že nemohla odříci. Usedla stranou, čekajíc a přemýšlejíc.

S Lenkou nemohla již promluviti.

Po oné nemilé příhodě čtverylkové přišel Vavřena opět ku slečně Lottynce a její paní mateři, než u obou marně se namáhal.

Kdyby nebylo Rollerky, minula by zajisté ta přeháňka zlého rozmaru; ale když paní aktuarová uslyšela, jak ten jejich instruktor, jehož svatou povinností bylo, aby přece si jich jak náleží všímal a k nim pozorný byl, s tou tvrdohlavou Lenkou, jak jí říkala, téměř sám seděl a s ní se bavil a tak ji před nimi vyznamenával, nemohla odpustit a hrubé porušení slušnosti a galantnosti, jak se domnívala, jen tak přehlédnouti. Její Lotty, ta nejhezčí a nejbohatší, musila ustoupiti takovému venkovskému děvčeti! Vavřena hluboko klesl před očima Roubínkové. Domýšlela se do něho jinších věcí, lepšího vkusu a volby.

Lottynka šla s ním přece ještě do kola, když ji potom o taneček poprosil, ale byla málomluvná a odbývala filosofa, jenž hovor s ní zaváděl, velmi stručně.

A náhle umlkl. To ji také zlobilo. Chtěla jej vytrestati, přála si, aby prosil a se domlouval; ale ten hrdý student mlčel nyní, jako by se hněval a byl uražen.

Jindy chodívala paní Roubínková s průvodem za večera domů, dnes chystala se, sotva že slunce za háj se sklánělo, na zpáteční cestu. Vavřena, aby povinnosti své dostál, nabídl se, že je sprovodí, jmenovitě že Fricka domů povede. Minilť, že se potom ještě do háje navrátí.

»Fricka povede Lenka a nechceme jich vytrhovat ze zábavy,« odbyla jej paní.

Uklonil se a poslední jeho pohled utkvěl na tváři Lenčině. Byla klidná, jasná jako jarní krajina kol a z očí zasvitlo mu světlo štěstí, důvěry a odhodlanosti. — —

Šero se rozložilo v nedošínském háji.

Ostrostřelecká kapela sestoupila z taneční síně dolů do háje k restauraci. Zpěv, výskot a smích ani teď neumlkly a vesele jako spoledne řadili se filosofové v šik, aby se dali na zpáteční pochod.

Hlučný a veselý pluk jejich nebyl ovšem tak četný jako ráno, nebo nejeden opustil řadu, aby konal službu rytířskou a ramenem svým podporoval milou dívčici cestou do Litomyšle.

V poslední řadě kráčel klátivým krokem Špína po boku svého krajana, jenž jej vzal ve svou ochranu. Dlouhý sirotek se již vyplakal, ale nezbavil se do čista svého zármutku a opičky.

Opodál za legií studentskou, vesele zpívající, kráčel dav věrných městských výletníků, mezi nimi slečna Elis, již Vavřena vedl, a Márinka, kterouž svěřila peči a lásce páně Frybortově.

Pozdním večerem rozlehla se městem muzika naposled. Pochod dozněl, výletníci se rozcházeli. Měli na čas, nebo, když k městu docházeli, zatáhlo se nebe mračny a strojilo se na déšť.

Když slečna Elis se svými filosofy domů se vrátila, odevzdavší před tím sobě svěřenou, všecku blaženou pannu Márinku domácí paní, seděl Zelenka u stolu a pilně studoval.

»Ale, pane Zelenko, toho jste si měl přece dopřát a nebýt z jiných — « vytrhla jej stravovatelka, spokojená s dnešní slavností.

»Není času, slečno Elis. Až jednou něčím budu, pak si už dopřeju —« odvětil suchý student.

»Chlebaři! Pak zahodíš zase knihy a do smrti se na žádnou nepodíváš —« mínil Frybort, jenž ukládal kytici fialek do sklenky plné čerstvé vody.

Dlouho ještě seděli Frybort a Vavřena se slečnou v pokoji, rozmlouvajíce o dnešním dnu.

Byli všichni spokojeni. Jen starostlivá Elis vrhla za hovoru několik stínů: co bude v kolleji a co u aktuarů? Ale mladíci se nelekali.

Špína upadl v hluboký spánek a zapomněl na to, že je sirotek a že v háji něco hrozného byl spatřil.

Nastala májová noc.

Ve své komůrce seděla u malého stolku polo odstrojená Lenka při svíčce vrhající světlo na malou, rozevřenou knížku. V domě hluboký klid, všickni už spali. Mladá dívka majíc ruce volně na stolku upřeny, hleděla snivě před sebe. A zase naklonila se po chvíli a četla:

Je pozdní večer, první máj —
večerní máj, je lásky čas.
Zve k lásky hrám hrdliččin hlas —

Znova se vytrhla. Venku zašumělo. Přistoupila k oknu, hleděla ven, pak zhasivši světlo, otevřela. Bylo vlažno, příjemně; s tmavých nebes řinul se první májový déšť a šuměl mile v kvetoucích korunách stromů před oknem stojících.

A jako všecky květiny a stromy tou tichou vlažičkou okřívaly, volnilo se jí v duši. Naklonila se ven, naslouchala jímavému šepotu a šumění. Zapomněla na své ne-

volné postavení a svou odvislost. Duše její hroužila se ve sladké sny první, šťastné lásky.

Bylo jí blaze. Vzpomínala na krásnou hodinu sotva uprchlou. Stanula v šerém háji u starého nahnutého stromu. Co asi ten ptáček, ten svědek blažené chvíle, nyní dělá?

Vzpomene-li také on na něj? —

Tou dobou již Márinka sladce spala. Neslyšela deště, jenž na okna jejího pokojíku bubnoval. Bylať zase v háji, kdež splácela Frybortovi svou ztracenou sázku.

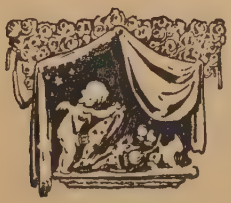

Nastal nový den a s ním obyčejný život. Na vížce gymnasijní odzvoněno, studenti se scházeli plným počtem do kolleje jako jindy. Opojení radostné, nadšení zmizelo a střízlivé uvažování zavládlo.

Professor náboženství opět nepřišel do kolleje. Vzpomněli na slova přísného rektora, že professor dotud nepřijde, dokud mu nebude dáno zadostučinění. Rokovali

o tom co činiti. Prve však, nežli se dohodli, voláni jsou někteří k rektorovi, a mezi nimi Frybort a Vavřena.

Nastalo to, co každý očekával a čeho se slečna Elis strachovala, přísný výslech pro onu bouři a pro majales. Tyto věci ve venkovském městě se neutajily, a přišly u všeobecnou známost. Všecka Litomyšl přála filosofům a nejedna dívka se zalekla slyšíc, že by mnozí i vyloučením mohli být potrestáni.

Fryborta už ty výslechy začínaly mrzeti, ne že by se bál, ale že doma slyšel slečnu Elis skoro neustále bědovati, že Márinčina jasná tvář se také zasmušila.

Vavřena byl klidný jako jindy, vymlouval vše starostlivé stravovatelce; ale když ničeho nezmohl, mlčel. Zelenka vyučoval, studoval, pojídal k večeři chléb a ovocnou kaši jako jindy. Než na jeho předčasně uvadlé tváři zračilo se teď jakési tajné uspokojení.

Špínovi jako by do výslechu ani nic nebylo. Seděl u otevřené knihy, kouřil a maje líce zamračeno, zamyšleně hleděl před se.

Slečna Elis domnívajíc se, že snad se pro ty výslechy a nastávající trest kormoutí, přistoupila k němu a vloživši jemně ruku svou jemu na rameno, začala jej těšit.

Ale než domluvila, obrátil se Špína a hlubokým svým hlasem zahučel:

»Jen kdyby to už bylo! Byl bych rád, kdyby mne vyhnali.«

Elis strnula. To by tak bylo, aby někdo z jejího bytu vyloučením byl potrestán!

Čtyřicet sedm filosofů bydlelo u ní, všickni byli povždy mezi prvními, jsou už velkými pány a teď! — Čest jejího bytu byla by ta tam!

Strachovala se víc než sami studenti. Že prý všecka Litomyšl byla na jejích straně — Přece ne — Kdyby všichni, zajisté ne paní Rollerová a rodina páně aktuarova.

Hned ráno druhého dne po slavnosti májové jala se paní Roubínková manželu svému, v »obrštu« si hovějícímu vyprávěti, jaké ty letošní majales byly; začala velmi obšírně a zrovna nespravedlivě o tom vykládat, jak jejich pan instruktor ji a zvláště Lottynku urazil a neslušně se choval.

Dotkla se tím velmi citlivě pana aktuara. Referát svůj stupňujíc došla až k tomu, jak Lenka sama se po háji procházela, jak se s instruktorem bavila.

Aktuar dnes už několikráte hlavu svou od Herodesa krále odvrátil a byl by počal úředně vyslýchati, kdyby nebyla nastala hodina, které musil do kanceláře.

Když pak o polednách přišel domů a se naobědval, začala Roubínková znovu, dokládajíc se svědectvím paní pulmistrové Rollerové. Lenka byla v kuchyni. Dobře však tušila, že se v pokoji o ní jedná. Byl pan strýček za oběda několikráte na ni svůj chladný, ledový zrak obrátil, a tomu rozuměla.

Nelekala se, na všecko připravená, než zarazila se přece když na Vavřenu pomyslila.

Ten přišel odpoledne v obyčejnou hodinu Fricka vyučovat. Paní aktuarová chladně jej přivítala, Lotty jako by ho neviděla. Darmo se po Lence ohlížel. Jistě jí teta nějakou práci vykázala tak, aby nemohla přijíti do pokoje. Když odcházel, potkal na chodbě Rollerku.

Radostně a velmi sladce uvítala ji paní aktuarová a zdržovala milou návštěvu tak dlouho, až aktuar přišel z kanceláře domů.

Všecko se vymklo z koleje.

Co byl od své manželky slyšel, to dotvrdila a dovršila paní purkmistrová, jež mimo jiné dodala, že Lenka se přátelí s tou slečnou Elis, která je taková vlastenka, která by všecko ráda na rub obrátila; na doklad toho uvedla, že Elis byla velmi dobrou přítelkyní nebožky Rettigové, co chtěla celou Litomyšl zvlastenčiti.

Když Rollerka odešla, nesvlekl aktuar svůj úřední kabát, ale vyšel ven přímo do Lenčiny komůrky.

Nedaleko okna seděla jeho neť šijíc, jak jí teta byla přikázala.

Děvče bylo překvapeno, poněvadž strýc sem nikdy nepřicházel. Stanul u prostřed a hleděl upřeně na Lenku. Vážně, přísně začal jako v kanceláři. Vyptával se na včerejší den, na Vavřenu a slečnu Elis.

Lenka odpovídala pevně a pravdivě, nezapírajíc, že s nimi mluvila. Již strýc umlkl a zdálo se, že je po výslechu; v tom upřel svůj zrak na stolek.

»Co to máš pod šitím?«

Lenka se zarazila a mlčela.

»Podej sem!«

Nebylo zbytí.

Roubínek vzav malou knížku, pohledl na ni zběžně. Když poznal, že je jazykem českým psána, ptal se od koho ji má.

»Je má — « bezděky zalhala Lenka, chtějíc ušetřiti Vavřenu.

»Ah, tak ty přijímáš presenty?« a strýc ukázal na vnitřek desky, kdež instruktor jeho synáčka byl podepsán. Dívka se zarděla a mlčela.

Bylo již pozdě chybu napraviti. Nepromluviv už ani slova, odešel aktuar vážným krokem, nesa s sebou zabavenou knížku.

Večer si dal Roubínek mimo obyčej rozsvítit svíl-

ci a usednuv ke stolu ve svém květovaném »obrštu«, rozevřel corpus delicti a jal se čísti.

Ubohý Mácha!

Již před tím nerozumná kritika zatratila jeho »Máj« a nyní soudil jej poznovu aktuar Roubínek.

Kdyby byl Vavřena nebo Frybort tu chladnou, lhostejnou tvář nad těmi vroucími verši skloněnou viděl, byl by se dal do smíchu.

Manželka i dcera již ulehly, v domě nastalo ticho. Roubínek drže v kostnaté pravici knížku, četl a četl — patrně s velkým namáháním. Českým knihám nebyl zvyklý a nad to byla tato v »rajmech«, jak aktuar říkal.

Úchvatné verše Máchovy hrozně málo naň působily. Tvář úředníkova se neměnila a po chvíli jej čtení namáhalo.

Ustal na okamžik, ale pak chtěje povinnosti své zadost učinit a knížku jak náleží vyšetřiti, četl znova a to již pološeptem.

Za chvíli přestaly rty jeho se pohybovat, oči jeho však přebíhaly ještě verše, pak list obrátil, opět šeptal, umlkl — Již hledí jen na jedno místo, oči přimhuřuje, zavírají se; teď třapeček jeho noční čepice se zakýval, a již mu klesla unavená hlava na prsa a blaženě klímá.

Přečetl plné dva zpěvy a z třetího zbyly mu poslední verše:

Je pozdní večer – druhý máj –
večerní máj – je lásky čas,
hrdliččin zve ku lásce hlas.

Roubínku! Roubínku!!

Pan aktuar vstal dle všeho levou nohou z postele. Byl mrzut. Snad příčinou toho byly ošklivé sny, jaké jej téměř po celou noc soužily. Arest, řetězy, policajti daleko

větší a hroznější než Kmoníček, šibenice, kostlivci — to všecko se mu pletlo v zmateném snu, z něhož div se nepropotil hrůzou a zděšením.

A to všecko ta knížka, ty »rajmy«!

Takové neznabožské knihy čte jeho schovanka, takové jí půjčuje instruktor jeho syna! Dobře to tušil, že to takový vlastenec, novotář. Mrzut odešel do kanceláře.

Téhož dopoledne setkala se paní aktuarová s paní purkmistrovou Rollerkou a hodnou chvíli spolu rozmlouvaly. Rollerka vypravovala, že byla navštívit patera rektora a tam že se všeho jak náleží dobře dověděla.

A než poledne minulo, byla jedna řeč, že nejhůře v tom jsou filosofové z bytu slečny Elis, z nichž dva aspoň budou vyhnáni.

Tuto novinu vypravovala Roubínková svému muži po obědě, když se mu při dýmce v mrzutosti jen poněkud ulehčilo.

Slečna Lotty sedíc u okna na pohodlné židli, škodolibě upírala své oči na Lenku, ubrus se stolu skládající. Viděla, jak její sokyně sebou trhla a zbledla, jak ustrašeně k tetě vzhledla.

»Ten divně jednou skončí! Ještě tak mladý a už se drží novot a dělá proti představeným revoluci. Zaslouží si notně přísný trest,« lhostejně pravil Roubínek a pustil vážně kotouč dýmu.

Lenka před tím na okamžik, jako strnulá, vztyčila nyní hlavu a kvapně odešla. Do duše urazila jí ta bezcitnost a obmezenost.

»Ta bude vyvádět!« mínila Lotty, když sestřenka odešla.

»Ta bude ještě paličatější! Na, es wird sich zeigen!« —

Od slečny Elis odešla paní domácí, když jí bezděky způsobila velkou starost. Povědělať Márinčina matka, co zaslechla o studentech, zvláště o Vavřenovi a Frybortovi.

Stará, suchoučká slečna seděla, teskně očekávajíc, až by někdo z pánů filosofů se vrátil.

Konečně zahřmotilo na schodech a do pokoje kvapně vstoupil veselý Hanák.

»Ach, pane Fryborte, že konečně jdete! Mám srdce jako jáhlu. Řekněte mně, co se děje? Odkud jdete?«

»Od výslechu —«

»A je pravda, že — vás — že budete musit pryč?«

Filosof se zasmál. »To vyženou celou filosofii. Všichni za jednoho!«

»A což když se tak stane?«

Frybort zasmál se znova.

»A vy se ještě smějete? Ta hanba!«

»Nic špatného jsem nevykonal. Bránili jsme starý zvyk.«

»Ale bude po studiích.«

»Co potřebuju vědět, abych byl řádným občanem, to vím, knihožrout by beztoho ze mne nebyl!«

»A Márinka?«

»Márinka? Ta mne má rada a vezme si mne, budu-li sedlákem na Hané, tak jako kdybych byl nějakým advokátem!«

»Což vy, ale pan Vavřena! Co by ten dělal!«

»Však oni si to dobře rozmyslí, než takového výborného studenta vyženou a zkazí. Ostatně, pater German se ho zastane a konec koncův: ex moribus primam, cetera eminenter!«

Slečna majíc po tolik let filosofy, přiučila se těm latinským třídám na vysvědčeních a rozuměla dobře, co Frybort byl řekl.

»Kdyby to tak Pán Bůh dal! Je po výslechu?«

»Ano, zejtra snad již bude vyhlášen rozsudek.«

»A kde je pan Vavřena?«

»Šel do hodiny.«

Vavřena kráčeje po schodech k bytu aktuarovu, hleděl dychtivě před se a čekal, že Lenku uvidí. Ale chodba byla prázdna, dvéře Lenčina pokojíku zavřeny. Již druhý den jí neviděl. Toužil ji spatřiti. Věděl, že to není náhodou, že

aktuarka jí asi brání. Dnes bylo jako včera, ani matka, ani dcera si instruktora tak nevšimly, jako jindy činívaly.

Jediné bylo dnes kromobyčejné to, že pan aktuar už byl doma. Vavřena učil. Jindy přes tu chvíli přicházívala slečna Lotty pro to neb ono, teď se z prvního pokoje ani nehnula. Když bylo po hodině, aktuar sedě ve své lenošce a hledě na Herodesa krále, zastavil Vavřenu a mluvil k němu. Pověděl svým lhostejným, chladným způsobem, že je úředníkem, jenž musí býti pořádným, a že tedy pořádek také na jiných žádati musí. Pan instruktor však že si všímá příliš jiných věcí, co se naňnepatří, a že mu to bude ještě jednou škoditi více než teď. Že by měl jen studovat, a ne si rebellie a zbytečného vlastenčení všímat a jiné kazit.

»Žižka a císař Josef byli taky Čechové,« tentokrát nedodal však »a ten kostel tu máme po nich na památku,« nýbrž: »a nečetli taky takové hloupé, neznabožské knihy, jakými mladým holkám rozum pletete. Nač holce kniha? Vařečka a ne lejstro! A pak chci, aby Fricek —«

»Pane aktuare, račte mně laskavě zkrátka říci, co míníte.«

Aktuarův zrak opustil Herodesa krále a utkvěl na tom opovážlivém mladíkovi, což znamenalo, že Roubínek byl nemálo udiven a překvapen.

»Míním, že si jiného — instruktora — a tu máte za měsíc —« Ukázal na stůl, kdež byl Vavřenův měsíční plat na květen vysázen.

Vavřena podotknuv, že si těch peněz ještě nezasloužil, poděkoval a odešel bez peněz.

Roubínková i dcera byly překvapeny. Domnívalyť se, že bude Vavřena ohromen, že bude se omlouvat, a on ukloniv se a hrdě vztyčiv hlavu, odešel.

»O toho hrdopýška! Jak jsme se v něm zmýlili!« zvolala aktuarka.

Od aktuarů nešel Vavřena přímo domů, ale volným krokem ubíral se z města ven, až se v nedošínském háji ocitl.

Než se v svém zamyšlení nadál, stanul nedaleko starého, nahrbeného stromu v hloubi hájové. Plížil se opět pod jeho korunu a hleděl upřeně k mocné haluzi, k níž bylo hnízdečko jeho přilepeno.

Bylo celé, dobře zachovalé.

Pak zacházel dále, až na lavičku pod starým bukem se usadil; myšlénky jeho byly dosud u starého stromu, kde s Lenkou stál, kde ruku její tiskl.

Jak jí dá zprávu, kterou byl přislíbil, jak bude dále? —

Slečna Elis i její studenti byli dávno po večeři, když Vavřena přišel. Zůstal v předním pokoji.

»Slečno, stalo se, co jste předpovídala.«

»Pustili vás?« a polekaná vzhledla k mladému muži.

»Ano — ublíží mně to, ale nezabije. Než —«

»Rozumím, pane Vavřeno. Kdož ví, proč to je dobré, a věrnost vítězí!« dodala významně.

»Ano — doufám, věřím, ale vy musíte býti se mnou.«

Elis podala mu svou drobnou, suchou ruku, kterou mladý filosof vděčně stiskl.

V kolleji bylo mnoho jednání a vyslýchání.

Mnozí tušili zlý konec, v městě se vypravovalo o nejhorším. Professor náboženství, rektor a biskupský kommissař uznali, že se filosofové hrubě provinili a že tedy je nutný přísný trest.

Professor náboženství žádal neústupně zadostučinění za pohanu, která se mu stala. Na štěstí studentův nepředl s ním rektor zrovna dobrou přízi a tak bezděky, vlastně úmyslně, klonil se k filosofům, kteří nad to u výslechu doznali, že nemínili proti professorovi demonstrovati, nýbrž že ten přípis je tak rozčilil, ano, když tu slavnost »majales« uspořádali, nemínili nic tím proti professorům, jak na jevo dali, volajíce, prve než do háje vytáhli, »vivat« akademii a jim.

V tom je vydatně podporoval starý, vážený pater German, jenž se jich ve sboru zastal co nejvydatněji.

Než přísný rektor sotva by byl povolil.

Přišlo pak k němu několik předních měšťanův a sousedů prosit za studenty.

Mnohým by tím bylo uleveno, ale několik těch »předáků«, kteří všechno zosnovali, byl by přece nejtěžší trest stihl. Než na štěstí všech pobavila ta historie mocného pána, jenž se všemu tomu srdečně zasmál a z odvahy filosofů měl radost.

Byl sousedem rektorovým. Když takový pán z krásného zámku, bohatý, mocný, za někoho slovíčko ztratí, nepadne to slovo na skálu.

Hrabě George byl ten deus ex machina, jenž všechno umírnil, smířil a dobře zakončil.

Deputace k professoru náboženství, některé »primae e moribus« a něco hodin ve filosofském karceru byly následky, které mnohé filosofy stihly za tu bouři v kolleji a slavnost »majales«.

Slečna Elis div se na Fryborta nerozhněvala, když v neděli ráno s ní a se všemi v bytu žalostně a bolestně se loučil, ubíraje se do kolleje, aby vyměřené hodiny si tam odseděl. Šelma šelmovská! Ještě si z toho šašky tropí.

I Vavřena vesele odcházel a za ním jako medvěd hučící Špína.

Slečna Elis nevyšla toho dne ani z domu. Sedm a čtyřicet filosofů u ní bydlelo, a žádný z nich nebyl takto potrestán! Všichni jsou již páni — a teď tři najednou v karceru!

Jenom tím se těšila, že není sama postižena, a že ti její filosofové přece jsou nejlepší a něco dovedou. Mrzelo ji jejich potrestání, ale pana Zelenku přece nepochválila, ba za celý den s ním ani slovíčka nepromluvila.

Všichni v městě se z toho potěšili, že filosofy horší a přísnější tresty nestihly; jen paní Rollerová mínila, že by jinak s takovými vzpurnými mladíky zatočila. Také paní aktuarová byla sklamána, než, co pravda, měla i na tomto trestu dosti.

Než minul týden, měl Fricek nového instruktora, tichého, přičinlivého filosofa, o němž rektor dal panu aktuarovi svědectví, že pilně studuje, ano i více, nežli se v kolleji žádá. Lottynka i matka z počátku jej nad míru vlídně vítaly, jsouce k němu velmi laskavy, ale za týden už schladla slečna dcera. Což všechno naplat — nebyl to přece Vavřena. Vyrovnal se mu věděním, ale to u slečinky neváželo. Nebyl tak hezký, nad to, jak se zdálo, se jich ostýchal a bál. Přišel-li, pozdravil, odcházeje klonil se a zdravil opět — více téměř od něho neuslyšely.

»Hodný je, aber unbeholfen,« to byla suma všeho pozorování a úsudku slečny Lottynky, s čímž i matinka souhlasila.

Lenka by však odporovala a dala pravdě průchod, že pan instruktor je obratný. Sotva týden k nim chodil a již jí velmi zručně a opatrně dodal knížku, v níž našla psaníčko.

Tam četla:

»Brož je dobrý vlastenec. Věřte mu. Bývám v háji. Na starém stromě všecko dobře. Jen já v háji někoho nadarmo hledám, ale doufám a věřím, že jej jednou najdu. Toužím s Vámi promluviti. Těším se, že mně aspoň řádečkem odpovíte. Pak udám více. Mějte se dobře! Váš V.«

Četla ne jednou, dvakrát, ale přečasto, každého večera ve své komůrce, i kdy byla o samotě.

Za krátký čas dodal Brož odpověď. Vavřena spěchal do zámeckého parku a tam v šeré dolině ve stínu starých jedlí přečetl dychtivě žádanou odpověď:

»Způsobil jste mi velkou radost. Věřím, doufám. Pozdravujte háj a starý strom.«

»Věřím, doufám!« opakoval mladý filosof a blaženě se zamyslil. —

Jaro mílelo a přicházelo léto.

Frybort byl vesel a šťasten a začínal studovati, nebo blížila se doba zkoušky. Vídal často Márinku, hovořival s ní a žertoval a nejednou přinesl si kytici čerstvých, vonných květin.

Bodrý Hanák byl vždy vesel a blažen, přinesl-li kytici, ale nepověděl od koho; slečna Elis také nezradila a paní domácí už více nespozorovala na něm kabát na prsou zabílený.

Jen Špína mohl svědčiti, ten však ani nedutal. Byl teď více než jindy málomluvný, mrzutý a silně kouřil i studoval, až se tomu slečna Elis divila. S ní teď častěji Vavřena o samotě mluvíval a vždy o Lence, kterou by Elis sama opět ráda viděla.

Zamilovalať si ji, bylať neteří jejího Jiřika, a ráda by ji od aktuarů vysvobodila.

Znala Vavřenu, důvěřovala v jeho povahu.

Ti dva byli by po celý život spolu šťastni. Ba počítala již v duchu, jak dlouho Vavřena ještě musí studovati, než

dosáhne pevného postavení, než by se mohl ženiti. Neviděla ho u oltáře s žádnou jinou, nežli s Lenkou. —

Brož pilně vyučoval Fricka, tak že pan aktuar tichého instruktora si velmi chválil a také panu listovnímu jednou v neděli za »růžového« hovoru podotkl, že se mu ten nový učitel proto nejvíce líbí, že je skromný a ne do světa, že si dle všeho nevšímá žádných novot a zbytečností, jaké mladému věku nepřísluší. I Lenka nepřestávala býti vděčnou Brožovi, jenž od Vavřeny nejen české knihy, ale i psaníčka v nich přinášel.

Ačkoliv mladý filosof často kolem starého domu, v němž Roubínek bydlil, chodíval, spatřil jen málo kdy Lenku; tetinka jí s oka nepustila. Vavřena byl spokojen a šťasten, když milé děvče zahledl; ponenáhlu však mu to nestačilo. Chtěl, musil s ní mluvit, a v tom právě mu slečna Elis po mnohých poradách pomohla.

Lenka nemohla chodit na filosofskou mši, musila do zámku. Tam se shledala s Elis, která byla vždy šťastna, že si s tou milou dívčinou aspoň několik slov na galerii před kaplí zámeckou mohla pohovořiti. Po třetí přivedla s sebou domácích Márinku a mladá děvčata, již dříve se znající, spřátelila se. Márinka chodívala jindy ovšem na mši filosofů, ale tuto malou obět ráda přinesla už také zasvěcená v tajemství Vavřenovo, hodné slečně Elis i příteli Frybortovu.

Márinka vyzvala Lenku, aby v neděli odpoledne, kdy má čas, přišla do zámeckého parku, tam že si déle pohovoří.

Tak se stalo. Co pan aktuar na Herodesa krále hledě s panem listovním růžově se bavil a manželka jeho u nich seděla a Lottynka u některé přítelkyně návštěvou meškala, odskočila Lenka do blizounkého parku, kdež Márinka na ni čekala. Tou dobou bývalo tam málo lidí, neboť všichni vycházeli do Nedošína a jinam za město. Ale divnou náhodou vábila zámecká zahrada v tu dobu dva filosofy, kteří tu pravidelně jako z nenadání mezi stromy se zjevili a za nedlouho směle k děvčatům se přibočili.

Blažené chvilky v parku byly kratičké a přece stačily, aby Vavřena poznal, jak to svěží děvče mu srdečně oddáno, jakého je vroucího citu a šlechetné mysli, přece obsahovaly tolik, že Lenka po celé dny a týdny na ně vzpomínala a z nich potěšení čerpala.

Co oba vážně rozmlouvali, bavil Frybort žerty a vtipem svou Márinku.

Vavřena jen litoval, a Lenka také, že ty schůzky nebyly každého dne, ba ani ne každé neděle. Někdy jich několik uplynulo, než Lenka opět Márince oznámila, že bude jí možná přijíti.

A tak nezbývalo než psaní, které vážný postillon d'amour svědomitě a spolehlivě donášel.

Tu neděli po sv. Antonínu byla v háji nedošínském u kapličky pouť, a toho dne bylo tam, jako vždy jindy, skoro celé město. I paní aktuarová s Lottynkou se tam odebraly a bavily se mezi honorací velmi dobře.

Paní Rollerová přišla poněkud později, ale přinesla paní Roubínkové noviny — jaké noviny!

Pulmistrová věděla neb dověděla se všeho — a tak nezůstaly jí chůzky Lenčiny s Vavřenou tajny.

Paní Roubínková žasla, trnula, jak ta její schovanka se zapomíná a způsobu a dobrých mravů nedbá; chystala se na ni, ba zahrozila. Lottynka byla dočista sklamána.

Lenka seděla k večeru ve své komůrce, hledíc otevřeným oknem do zahrádky. V myšlenkách byla ještě v parku pod střemchou u Vavřeny. V tom zašustěly venku šaty, a paní teta po procházce ještě nesvlečená vstoupila. Nastal přísný výslech. Neť nezapírala, nelhala, toho nedovedla. Pověděla, že byla v parku, a na další otázky přiznala klidně, že s Vavřenou mluvila.

To rozhněvalo paní aktuarovou tím více. Čekala, že bude zapírati, plačíc prositi; než vzdorná hlavička se nesklonila, jak paní teta očekávala.

Přivolán i pan aktuar na pomoc. Nastala bouřka v domě. Z toho ze všeho vyšlo, že Lence zapověděla teta chodit do parku a s Vavřenou vůbec mluviti, což i muž potvrdil, a nakonec hrozba paní Roubínkové, že kdyby Lenka při tom všem setrvala, že by tím vzdala se mateřské péče své tety a že by si mohla jíti za tím hladomřivým, na nic pyšným filosofem.

V měsíci červenci přijel sám hradecký biskup, aby přítomen byl zkouškám, jmenovitě z náboženství.

Zelenka zhubeněl jako louč od samého studování.

Na večer před vlastní zkouškou požádal Špína slečnu Elis, aby mu přichystala černou kávu, že bude celou noc studovati. Slečna Elis za takových okamžiků bdělase svými studenty. Večer, bylo okolo desáté hodiny, Frybort sklapl knihu. »Co umím, umím, za noc to neshltnu.«

Ulehl a za chvíli spal blaženě a spokojen. Po jedenácté sklapl Vavřena knihu a za nedlouho i jemu zavřel spánek umdlené oči. Tou dobou popíjel Špína černou kávu, aby zaplašil všechnu ospalost. Kniha náboženství ležela před ním, četl a kouřil. Hustý dým válel se u velkých kotoučích nízkým pokojíkem jako mlha na horách a jimi bylo viděti neumdlenou bledou hlavu Zelenkovu, jenž shrben nad explikacemi za druhým stolkem při svitu olejové lampičky studoval, či »dřel«, jak Frybort říkával.

Slečna Elis seděla ve svém pokoji u okna, hledíc do tiché, vlažné noci. Myslila, že zejtra její studenti ji hanbu neudělají. O Zelenkovi a Vavřenovi byla jista, Frybort měl hlavu jako stříbrný zvonek a Špína poslední čas velmi pilně studoval. Ale starostlivá slečna nevěděla, že jen u knihy sedal a myšlénkami Bůh ví kde bloudil. Bylo k půlnoci, když z lehynka otevřela dvéře vedlejšího pokojíku. Slyšela poklidný dech spících, viděla Zelenku jako noční sůvu bdělého, a tam v koutku sedí Špína nad knihou. Sklenice prázdna, káva vypita — a slyš, to chrapot! Pro Bůh! Vypije kávu a — spí! —

»Chudák, je zmořený!« pomyslila si Elis. »Zmohlo jej to ustavičné studování. Snad bych jej měla vzbudit? Ale je pozdě a on rozespalý, unavený —«

A zase šourala se z tichounka zpět i uložila se.

Ráno druhého dne, když se filosofové ubírali ke zkoušce, přála jim mnoho štěstí, připomínajíc, aby se pokropili svěcenou vodou a svatým křížem se poznamenali. Celé dopoledne byla jako na špendlíkách, přes tu chvíli vybíhala k oknu a vyhlížela. Domácích Márinka měla se tak jako Elis, k níž často do kuchyně »jen na odskok« přiběhla. O jiném hovor nebyl než o studentech a zkoušce.

Prohřátým vzduchem chvěly se zvuky zvonu, poledne oznamujícího, minula půla, a teprve ozvaly se kroky a hlasy dole na síni. Elis odhodivši lžíci, vyšla rychle na chodbu.

Z dola slyšela Márinčin veselý hlas a Frybortův smích. O, dobře to skončilo! A tu již pan Zelenka. Bledá, suchounká tvář je vyjasněna, rty se usmívají.

»Omnia eminenter, slečno!«

»Však jste si toho zasloužil. Vítám vás.«

Za ním stoupal Vavřena, klidnější, ale také veselý, a poslední Frybort.

»Slečno Elis,« volal již na schodech, »máte-li dost ovsa a šlejšek na krmení? Nesu vám hus —«

»Pěkně děkuju, to by pantáta vás s takovým ptactvem nerad viděl.«

»Rád uvidí, rád. Samé eminence to nejsou, ale dobře to dopadlo.«

»Chvála Pánu Bohu! Ale kde jest pan Špína?«

Vavřena i Frybort umlkli. Zatím vstoupili do pokoje.

»Chudák, ve všem má neštěstí,« pravil vážně Vavřena.

»A tak studoval! Co začne?«

Slečna Elis měla radost pokaženu. Počítala na jisto, že Špína, před tím tak vytrvale studovavší, jak náleží obstojí.

Čekali naň, ale on nešel.

»Nechtěl nám kazit radost,« mínil Vavřena, »a opravdu, netěší mne dnešní den tak, jako by mne těšil, kdyby i Špína s námi se mohl radovat.«

Ten zatím za tichého, parného odpoledne seděl v zámeckém parku dole v houštině pod starou jedlí. Opíraje tvář svou o dlaň, hleděl upřeně do země.

Ze své rány, která jej byla stihla, se již probíral. Uvažoval nyní, co mu zbývá, kterou cestou by se měl dáti. Dlouho tak seděl, až konečně volným krokem vyšel z parku. Městem kráčel rychleji, neohlížeje se; domníval ť se, že všichni se za ním obracejí, šeptají a úsměšně naň hledí. Doma zastal jen slečnu Elis. Přinesla mu jídlo, snášela mu, co měla, avšak o zkoušku nezavadila ani slovíčkem.

Špina pojedl něco málo. Pak obrátiv se ku slečně, pravil:

»Tak už víte —«

»Vím a divím se tomu. Byl jste tak pilný.«

»Hm, už se stalo.«

»Škoda roku!«

»Nebudu opakovat. Mne tu všecko pronásleduje.«

»A co začnete?

»Půjdu do kláštera —« pravil temně, ale pevně.

»Ale vždyť máte z náboženství nedobrou.«

»U milosrdných mne proto přijmou.«

»Pro Bůh, pane Špino!«

Ale on se již rozhodl. Vyložil jí, že nemá žádné podpory, že každou skyvu si musí trpce zasloužiti. »Proč bych se soužil — nic nečekám, nedoufám a kdybych tu zůstal, dopadlo by to zase tak, nebo tu nemám pokoje —«

Zamlčel se. Slečna Elis stanuvši nedaleko něho, pravila soucitně: »Znám vaše neštěstí a vím —«

Filosof zvedl prudce hlavu.

»Vy víte? No — teď se mi teprve vysmějí!«

»Ale, pane Špíno, co si o mně myslíte?«

Než on již ani nehlesl. Byl zdánlivě klidný; za tou lhostejnou tváří tajila se však bouře citů. Za chvíli vstav, odešel do svého pokojíku. Slečna Elis hledíc na tu postavu v chatrném šatě ku předu nahnutou, pocítila hlubokou soustrast.

Propadlý filosof stanul u okna svého pokojíku a hleděl zamyšlen do náměstí. Tam bylo nad obyčej živo. Studenti u valných tlupách se procházeli, a všichni byli veseli, živě rukama rozkládali. Viděl přijíždět vozy, na nich naložené studentské kufry, u vozů kráčeli otcové, měšťané, venkované v rozmanitých krojích. Všichni přijeli sobě pro své syny, z nichž se potěší; odvezou je domů, kdež zažijí šťastných a veselých prázdnin. Pro něho nikdo nepřijde; nemá domova, ani otce, ani pečlivé, dobrotivé matky, nikoho, kdo by jej přátelsky a radostně na vagace vítal.

Zrak jeho utkvěl na protější straně náměstí; tam před domem stál venkovský vůz, do něhož byl zapřažen silný hnědáček. Na voze černal se již kufr, na němž ležel uzel peřin ve strakatě pruhovaných cejchách. U hlavy koňovy stál malý studentík, gymnasista, který dnes zajisté radostí, očekáváním a tužbou oka nezamhouřil; hladil něžně i radostně nozdry milého koně, kterého tak dávno již neviděl,

a který jej co nevidět doveze k mamince.

Otec ještě u domácího pána rovná, synek nemůže se již dočkati.

Prostinký ten výjev otřásl Špínou. Rázem viděl před sebou starou, bílou kobylu strýce faráře, která jej mladého studentíka rok co rok k strýci a rodičům dovážela.

Vzpomněl, jak i on radostně ji vítal a hladíval, vzpomněl, jak domů dojížděl, jak matka už mu naproti chodila, jak strýc farář jej za dobré vysvědčení hladil a odměňoval — Všecky ty prosté, ale pro něho tak vzácné a radostné výjevy blaženého mládí mihly se jeho duší jako krásný sen; opřev hlavu o zeď, dal se do pláče. —

Toho dne bylo v Litomyšli mnoho radostí, ale

také dost smutku. Nejedna panenka trudně se zamyslila, že její filosof až za měsíce opět přijde, ba mnohý, opouštěje filosofii, více se nevrátí a na vysokých školách ve hlučné Praze snad zapomene.

Lence se také kalily oči, ale snažila se vyloudit na rty úsměv.

Neměla s Vavřenou mluviti, přísným trestem jí hrozili. Ale co jí hrozba, co trest?

Přišla tajně za soumraku na zapovězené místo do parku. Mnoho se odvážila. Samotná, tou pozdní dobou — ale měl by Vavřena odejíti, aniž by s ním promluvila?

Každé slovo chvějící se lístek, výraz hlubokého citu, jenž ovládá srdce, všecku duši.

Růžová zář korunami probleskující pohasla, v háji se tmělo. Lenka měla se k odchodu. Šli několik kroků, stanuli opět, až neúprosný čas přikázal. Lenka podala Vavřenovi ruku; on stisknuv ji, přižehl rozechvěnou dívku k svému srdci a políbil svěží její rty. Zmlkla v jeho náručí; viděl v zášeří ubledlou její tvář, přivřená, dlouhou řasou lemovaná víčka. Náhle se mu vytrhla a kvapila odtud. Bělavý šat mihl se ještě křovinami, branka vedoucí k panskému domu zaskřípala.

Lenka zmizela. Vavřenovi znělo dosud tiché, vroucí: »Nezapomeň!« a na rtech cítil dosud žhoucí políbení mi-

lované dívky. Stál dosud na témže místě a hleděl v tu stranu, kterou zmizela. Setmělo se.

V hospodě u Prenců bylo již rozsvíceno a pod visutou lampou veselo. Páni filosofové, kteří teprve zejtra odjedou, sešli se tu, aby naposled v kollegiálném, přátelském kroužku se pobavili. Veselosti nebyl nedostatek — toť, aby student před prázdninami se rmoutil. Chvílemi kolovala píseň, pak ji přerval smích, hluk a žerty. Ale smích neměl konce, když Frybort svým vtipným způsobem jal se vypravovati nehodu, která stihla paní Rollerovou. Dnes už to vešlo sice ve všeobecnou známost, ale když Frybort vypravoval, smáli se na novo.

Při slavné dnešní mši dodrala se až na kůr a tam u samého zábradlí se usadila, majíc svůj váček na pletivo před sebou. Jak pilně pozorovala a svým pichlavým zrakem někam stranou hleděla, spatřil někdo blíže stojící, že váček je otevřený a na vrchu v něm že divná věc. Když potom Rollerka opět se obrátila, div nevykřikla. Vzchopivši se rychle, vztáhla pravici po vaku, jenž přes zábradlí divnou náhodou sklouzl, ale nezadržela ho. Kloníc se za ním, pozorovala, že lidé se k ní vzhůru obracejí, že tu udiveně, tam

smějíce se karty lapají, které z váčku vypadly a jako velké chomáčky sněhové třepetavě, zvolna na udivený dav se sypaly.

Bylo smíchu a vtipů v celé Litomyšli pro nešťastný pád karet paní pulmistrové.

Největší však radost z toho měli filosofové u Prenců shromáždění. Bylo již pozdě, ale smích, hluk a zpěv tam neustával.

Celé město dřímalo v objetí vlažné červencové noci. Lidé, kteří seděli na lavičkách před domy, zmizeli k půlnoci; ještě zněl kdes otevřeným oknem drnkot kytary — i ten umlkl. Ticho. —

V arkýři starožitného domu seděla u otevřeného okénka domácích Márinka. Nemohla usnouti. Viděla na náměstí i do uličky tam vybíhající, na protější radní věž, za níž kle-

nulo se tmavomodré, hvězdami poseté nebe. Slečna Elis jí pověděla, že z večera odešel. Vrátil-li se?

A jak ujdou ty prázdniny? Smutný, dlouhý čas!

Pojednou rozlehl se v šeré uličce proud stlumených zvuků, lahodných mužských hlasů. Márinka sebou trhla, pak uskočila, napjatě naslouchajíc. Již rozeznává jeden — toť Frybortův zvučný hlas. Zastaveníčko! Jí! Jak krásný zpěv, jak tišinou noční mile zaznívá! Přistoupila opatrně k oknu. Zahledla dole zpěváky, kollegy Frybortovy, kteréhož i v šeru poznala. Slyšela, že naproti se okna otvírají, že lidé k nim přistupují; uskočila na novo. Jí na počest!

Zpěv dozvučel — kroky rozcházejících se zpěvákův ozývaly se po dlažbě, až zanikly; pak zarachotil klíč v domovních dveřích, slyšela po schodech kroky, jež ztichly u dveří jejího pokojíku. Zachvěla se, váhala, pak přistoupila blíže.

»Márinko, dobrou noc! Dobrou noc!« ozval se venku tichý, srdečný hlas.

O jak ráda by mu poděkovala a pověděla, jakou radost jí způsobil!

Ale nemohla, nesměla a jen potichu opakovala:

»Dobrou noc!« Dvéře vrzly, Frybort zašel. Všude zase ticho, jen v srdci Márinčině ne. Dobrou noc!

Stěhování studentů bylo všeobecné. Na všech cestách z Litomyšle vedoucích bylo viděti četné vozy obtížené nářadím studentským, mířící do rozmanitých končin Čech i Moravy. Zelenka odjel dopoledne, brzo po něm Vavřena a odpoledne loučil se Frybort. Otec jeho, poctivý, zachovalý Hanák, děkoval srdečně slečně Elis, že tak syna jeho opatrovala, a vyřizoval pozdravení od panímámy, která jí leccos na znamení své uznalosti poslala do hospodářství. Veselý filosof loučil se vesele se všemi v domě, ale když Márince, té chvíle vážné a zamlklé, ruku naposledy stiskl, opustila jej také veselost.

»Maličko a uvidíme se zase! S Bohem!« zvolal srdečně.

Všechno ponenáhlu odjelo a v Litomyšli bylo jakoby vymetl. Stalať se na krátký čas chudší o několik set lidí a to mladých a bujných. I v domech bylo ticho, smutno.

»Je tu jako po pohřbu,« pravila slečna Elis paní domácí.

»Ba bylo by tu smutno bez nich, viď, Márinko?«

Dcerka se zarděla.

»Je mi, jakoby mně synové odešli. Věřte mně, paní domácí, sedmačtyřicet filosofů jsem měla v bytu, ale tyto mám nejradši,« a myslila vlastně nejvíce na Vavřenu a Fryborta.

»A co pan Špína?« ptala se paní domácí.

»Půjde zejtra, chudák, do kláštera.«

Ten za celé odpoledne někde se toulal. Pozdě odpoledne bylo jej v zámeckém parku viděti, an sedí pod stromy

zamyšlen. Odtud zašel domů, požádal slečnu Elis, aby mu nedala zaspati, že časně z rána odejde.

»A nerozloučíte se s nikým?«

»S kým?«

»S paní domácí?«

»Tu zastanu v krámě. Do bytu nepůjdu.«

Elis porozuměla.

»Tak Márinku ani neuvidíte —« dodala jemně.

»Ne — nechci —« vyrazil stísněným hlasem. »Ale řekněte jí — prosím — « líce Špinovo zbarvilo se do temna, »řekněte jí, že jí přeju mnoho štěstí — aby byla vždycky šťastna.« Umlkl a víc o ní nepromluvil.

Spal té noci málo. Poslední chvíle strastného, klopotného, ale přece volného života. Co jej čeká? Radost a štěstí nikde, o tom byl přesvědčen v trpké své mysli.

Ráno mu do jeho skromného uzliku slečna Elis přidala ještě zásoby potravní.

Nepomyslil si, že se bude tak těžce rozcházeti. V ten okamžik poznal, jak starostlivá, hodná, dobrá ta jeho stravovatelka byla, takové duše že už nenajde. Hlas se mu třásl, když jí za všecko děkoval.

Elis uronila ne jednu slzu a žádala, aby na ni také někdy psaníčkem vzpomněl. Když vyšel na síň, stanul jako ohromený. Bylo záhy z rána a Mařenka již ustrojená, čerstvá jako růže stála na síni u schodů, jako by naň čekala. Přistoupil k ní, ale nemohl promluviti. Hrdlo se mu stáhlo,

jen oči mluvily. Pak slyšel její lahodný hlas, který mu tolikrát srdce rozechvěl.

»Ani byste mi s Bohem nedal, pane Špíno. Mějte se dobře a vzpomeňte také na nás!«

Bylo mu, jako by se v šeré síni vyjasnilo. Na rtech zjevil se mu úsměv. Promluvil něco spleteně, z čehož jen jasné bylo: »Buďte šťastna! S Bohem!«

To překvapující setkání, poslední radost i žal, způsobila mu také slečna Elis.

Probral se teprve, když byl za Litomyšlí. Uzlík v levé, hůl v pravici, kráčel silnicí k Vysokému Mýtu. Tam kde návrší dostoupila, stanul u starého topole vedle cesty se vypínajícího. Filosof hleděl naposled na krajinu a město, kdež byl své mládí strávil. Bylo jasné, srpnové jitro. O jak tu pěkně, milo! Údolí nedošínské, lučiny, háj — všecko tak svěží, čerstvé, z tmavé zeleni vystupující domy města jako v zahradě. Tam krásný zámek v parku, nedaleko ta nešťastná kollej, dole radní věž a naproti starožitný dům s arkýřem, a tam — —

Na vše to zíral naposledy, na vždy s milými místy se loučil, a zároveň své mladosti a svobodě s Bohem dával —

O léta studentská!

Doby radostí i starostí, doby úsilného studování, obavy a strachu zkouškového, vtipu, veselosti a zpěvu, doby kondic a úmorného vyučování, svěží mysli, bujarých sil, doby strádání i hladu a přece bohaté růžovými sny, plné nadějí

a plánů, doby svobody, přátelství, prvních veršův a první lásky! — O kdož by rád s vámi se loučil, kdož by z celé duše na vás nevzpomínal v tísni a chladu přísného života, plného rozporů a sklamání!

IX.

Slečna Elis byla dobroditelkou mladých milujících, a proto byla u ní skoro filiální pošta.

Sluha poštovní pokaždé, kdy diligence přijela, přinesl jí aspoň jedno psaní, a ona málokteré rozpečetila.

Prohledla obálku a uzřevši to neb ono znaménko, uschovala je do prádelníku do modliteb. Obyčejně, jak poštovní sluha odešel, přiběhla ihned domácích Márinka a dychtivě se tázala:

»Něco pro mne?«

Jak zazářila, když slečna usmívajíc se odtušila:

»Tohle je z Moravy.«

Někdy došly náhodou dva listy a tu pak určovala Elis:

»Ten je váš, ten do zámecké kaple —«

Tam totiž je odevzdala Márinka Lence, s kterou se tam každé neděle shledala.

»Tak co píše?« ptávala se dodatečně slečna, kdykoliv děvče list rychle zrakoma přeletlo.

»Mnoho pozdravení a díkův, a že se těší, až tu zas bude.«

»Věřím, věřím; a vy také, panno Márinko, viďte?«

Asi dvakrát psal Frybort přímo slečně Elis. Vavřena pak vícekráte. Zelenka však si ani jednou nevzpomněl a Špína také nedával o sobě věděti.

»Co by chudák psal, leda o neštěstí,« mínila slečna Elis, když tak za rozpravy Márinka se o něm zmínila.

Tak míjel den veselých prázdnin po dni, studentům doma rychle, skokem, děvčatům v Litomyšli zvolna, krokem.

Lence od slavnosti »majales« dařilo se hůře, než jindy. Lottynka jako by ani sestřenkou nebyla, teta stala se ještě přísnější, a u strýce, jímž v domácích záležitostech manželka vládla, neměla sirota žádného zastání. Lenka pracovala, starala se o domácnost za všechny, a přece neučinila ještě zadost. Již i lidé si toho všimli a tu tam se vypravovalo, jak s přičinlivým tím děvčetem nakládají. Vykládali

paní aktuarové ve zlé, že neteř svou jako popelku stále doma nechává, nikam ji s sebou nebéře a žádného vyražení jí nepřeje.

Ale v tom se klamali. Lence bylo volněji, kdy byla o samotě. Tu mohla čísti své české knížky a Vavřenovy listy, tu mohla se volně oddati svým snům a nadějím.

Co prázdniny nastaly, uvolnilo se jí v tom, že mohla spíše vyjíti. V neděli ráno chodívala do zámecké kaple, odpoledne někdy do parku, někdy na hřbitov navštívit hroby svých rodičů. Jedinou, nejmilejší družkou jí byla Márinka, která mimo listy přinášela jí pozvání, aby jednou slečnu Elis navštívila. Třetí neděli o prázdninách setkala se s tou příznivkyní na hřbitově, odkudž s ní odešla do jejího bytu, kamž už dávno toužila podívati se.

Bylo to krásné odpoledne v tom světlém pokoji, kdež všecko tak pěkně srovnáno jen se třpytilo!

Mladá dívka stanula uprostřed, upírajíc zraky své na podobiznu mladého kněze — strýce.

Lenka i Elis pohnuty patřily na starý ten obraz jim tak milé a drahé tváře. Pak zavedla Elis svého hosta i do studentského pokojíku a ukázala jí, kde Vavřena bytoval, stolek měl a studoval. Teď tu prázdno a ticho. — —

Týden míjel po týdni, psaníčka docházela a odcházela; Lenka navštívila ještě několikráte slečnu Elis a Márinku. Když se o tom konečně paní aktuarová dověděla a vyplís-

nivši neteř svou, jí tyto návštěvy zakázala, bylo již pozdě, nebo nastal podzim.

A jak ovoce uzrálo, tráva bledla, květy uvadly a ptáci na dalekou cestu se strojili, shlukovali se se všech stran hosté dávno žádaní.

Ze všech končin Čech i Moravy přijížděly opět vozy obtížené studentskými kufry a strakatými peřinami, v městě nastal zase rachot, hluk, nový, čilý život. Studenti byli tu.

Přijeli gymnasisté, přijeli páni filosofové.

Vše bylo po starém. Elis i Márinka měly nemalou radost, když Frybort a brzo po něm Vavřena přijel. Zelenka ubytoval se také u slečny; jal se hned z počátku pilně studovati, vyučoval jako loni, živě se skrovně, a často zas večeřival porcičku suchého chleba a ovocnou kaši. O Špínovi ani ptáci nezpívali, jako by do vody zapadl.

Brož vyučoval opět aktuarova Fricka a nastoupil na novo ve svůj úřad postillona d'amour, nebo co filosofové přijeli, střežila paní Roubínková Lenku ještě pečlivěji tak, že nezbylo jiného, než aby písmem sobě milenci pověděli, co slovy sobě říci nemohli.

Frybort byl šťastnější. Byl Márince tak blízko, vídal ji a mluvíval s ní denně, nad to mu ani paní domácí v tom nezabraňovala.

Podzim minul, půda utuhla, a se zataženého, šedého nebe poletoval první sníh. Frybort měl teď skoro zrovna tolik starostí, jako na jaře před slavností »majales«.

Již před vánocemi bylo řečí, bylo těšení se na ples filosofský, jenž býval v městě nejkrásnějším, nejslavnějším. I letos chystali se naň velmi a páni výborové, mezi nimiž Frybort byl nepřednější, nejobratnější, starali se, aby letošní předešlé krásou i nádherou překonal, jako by tušili, že to poslední za staroslavné filosofie.

Lottynka Roubínková již záhy a pečlivě se připravovala. »Ty musíš býti královnou, keine andere!« říkávala paní aktuarová, když o šatech pracovaly. Lenka měla na nich nejhlavnější podíl.

Musila na nich pilně šíti, aniž se při tom těšiti mohla, že i ona ten ples uvidí, kterého se Lottynka dočekati nemohla. Nedoufala ani dost málo, že by tam směla jíti. Netoužila by; než jak mohla poklidnou zůstati? Několik hodin býti Vavřenovi na blízku, s ním hovořit! Ale dály se divy. Týden před plesem ptala se jí teta, chce-li také jít, aby se chystala. Roubínková neučinila tak ani na domluvu svého muže, nýbrž spíše proto, že s mnohých stran slyšela, jak o tom ve světě se mluví, že je zlá, přísná, ba krutá.

Ovšem neměla Lenka šaty z tak drahé látky jako Lotty, ale dovedná ruka její uměla z mála mnoho učinit, a čeho se na šperku nedostávalo, to dodaly mladá, výrazná tvář, zářící oko, krásné vlasy a pěkná postava.

Nastal večer žádaného dne. Venku mrzlo, hvězdy se jiskřily. Pan aktuar Roubínek vymydlený, ustrojený přecházel po pokoji, čekaje na ženské dosud se strojící.

Dnes měl na sobě »Klapálka«, černý frak, který mu nejlépe padl, mající jméno své po svém dovedném shotoviteli. Venku ozval se jasný zvuk zvonců, sáně se zastavily před domem. Aktuar přistoupiv ke dveřím dámského pokoje, zaklepal.

»Dělejte, už jsou saně tu — «

»Aber, Roubínek, vždyť ještě nestřílelí —«

V tom zahoukla mocná rána z hmoždíře a za ní hned rozlehla se druhá. Ples se začínal. Lotty právě dokončivši svou toilettu stála před zrcadlem důkladně v něm se shlížejíc. Matka se zalíbením a nadšením patřila na svěží, sličnou dívku ve vkusných, bohatě zdobených šatech.

»Nein, ty musíš být královnou, Lotty! Wenn eine Dame schön sein soll, muss sie schön gewachsen sein a to jseš ty, Lotty!« Znova hleděla, znova přehlížela. »Wenn eine Dame schön sein soll, muss sie dunkle Augen haben, a ty máš! Ještě tu mašli, Lotty, tak — Wenn eine Dame — schön sein soll — muss sie dunkles Haar haben, a ty máš. Aber, Roubínek!« zvolala mrzutě, když netrpělivý manžel poznovu na dvéře zaklepal. »Wie ich sag', ty musíš být královnou —«

Zimním večerem houkaly rány hmoždířové na oslavu filosofského plesu.

»Tak jen dej pozor, ať se nepomačkáš. Jsi hotova Leny?« ptala se náhle své neteře.

»Jsem.

Stranou zrcadla stála Lenka, ne skroušeně, ne pokořená aniž závistivá, ale klidná. Než, když na nádhernou toilettu své sestřenky patřila, ozývala se v jejím nitru teskná obava, zalíbí-li se ve svém jednodušším rouše Vavřenovi? Posuzovalať se příliš přísně, nevědouc, jak jí vše výborně sluší, jak lepou je jako rozkvetlá. čerstvá konvalinka.

Konečně se dvéře tajemností toilettních otevřely a chladné oko páně aktuarovo zamrkalo překvapením, když Lotty ve vší nádheře a kráse spatřilo. Když byli domácí lidé ještě se vynadivili, vsedli Roubínkovi do saní a ujížděli s návrší k nedalekému Karlovu, který přečetnými světly zářil. Na můstku k hostinci vedoucímu stáli kominíci v plné parádě držíce planoucí pochodně, dále Kmoníček, taktéž slavnostně vystrojený. Před mostem tlačil se hustý dav diváků, kteří přišli na čuměnou a soudili kolemjdoucí. Přicházejících nebylo konce. Dívky v lehounkých bálových šatech kolem se jen míhaly.

V chladném větru planula světla pochodňová, rány houkaly, tanečníků a tanečnic, tatínkův a maminek proudem přibývalo a vše hrnulo se ku vchodu míříc do sálu, kdež zvučná hudba spustila.

V sále plném světel za zvučící, veselé hudby bylo utěšeně. Páni filosofové se již o to starali, aby dámám co nejpříjemněji čas ubíhal. Když Lenka po schodech do sálu stoupala, chvělo se jí srdce obavou i očekáváním a spanilým tělem zachvěl lehounký mrazík, když hudba spustila.

Bylať jak živa poprvé v tak velké, hlučné společnosti.

Sebevědomě vkročila Lotty do sálu přijímajíc milostivě poklony galantních studentů. Její jiskrné oko přehlédlo rychle celý sál. Jen tam u postranních dveří, kde stál štíhlý, lepý mladý muž, utkvělo déle.

Viděla, jak Vavřena chladně, bez pohnutí na ni popatřil, jak hlavu klidně obrací — a teď — pohnul sebou, oko mu vzplanulo a filosofův klid byl ten tam.

O toho zaslepence! Čekala něco jiného než ten chladný, lhostejný pohled. A přece vzplanul, než projinou!

Na Lenku patřil upřeně, radostně překvapen, blažen. Nečekal jí, neveděl, že přijde. Jak farářova schovanka

to vzplanutí jeho oka, ten zážeh radosti v jeho tváři postihla, opustila ji všecka obava a tíseň a v srdci zajásala. A když potom před ni předstoupil a o taneček poprosil, když v náručí svém skvělým sálem za veselé hudby kolem ji unášel, když slyšela vroucí, srdečná slova, jež jí za tance pošeptal — zatočila se jí mladá hlava blažeností.

Kolem zdí pod četnými velkými zrcadly byly fauteuily a pohovky, kdež zasedal nejvyšší tribunal: paní, garde damy. Kostěný binokl k očím elegantně přikládajíc, hleděla paní Roubínková na svou dceru, která téměř z kola nevycházala.

Když za přestávky procházka sálem nastala, byla Lottynka jako obklopena. Jen ten, o kterém se domnívala, že dnes najisto k ní přijde, ten jako by jí neviděl.

Čekala ale nadarmo. Viděla, jak se sestřenkou tančí a s ní živě, důvěrně mluví, a hrdá Lottynka byla zase nespokojena, mrzuta. I zraky její matinky stihaly přísně a nevlídně ten šťastný párek.

Ale Lenka i Vavřena nedbali těch pohledův a mračných, úsměšných tváří; užívali plnou měrou těch několik blažených chvilek, jež jim popřány, zrovna tak jako Frybort, jenž všechnu svou pozornost zářící, šťastné Márince věnoval.

»Kdyby nás tak slečna Elis viděla!« šeptala Lenka.

»Žehnala by nám —«

Okolo jedenácté hodiny zazvučela s malé gallerie, kde kapela byla umístěna, hlučná fanfára. Poctiť hrabě Žorž se svou překrásnou sestrou ples filosofský. Za chvíli po tomto přerušení bylo vše jako před tím.

Hráli, tančili.

Nastala půlnoc a dosud Vavřena nepřišel Lottynce se poklonit a tedy již také nepřijde. Nezvítězila. Majíc bílé čelo mráčkem nespokojenosti zastíněno, přistoupila ke své matce.

»Bedenke nur, wie er ungalant ist,« jala se stěžovati, ale v tom dostalo se jí náhrady. Pan hrabě obcházeje, zastavil se u paní aktuarové a dcery, k nimž promluvil několik vlídných slov; Roubínková zatrnula blažeností. Když pak odešel a ona se do vedlejšího pokoje za manželem ubírala, pohledla opovržlivě na Vavřenu i Lenku, jež potkala. Kdož se jí vyrovná? Co je on, ten student ze selského rodu? Není divu, sprostý sprostého hledá! Roubínková neopominula známým sděliti, co pan hrabě lichotného jim řekl, a mžikem rozneslo se, že Lottynku prohlásil královnou plesu.

Nejhůře se měl pan aktuar Roubínek. Piják nebyl, v karty nemohl si zahrát a nikde tu na stěně nevisel Herodes král, na nějž by zraky své mohl upírati. Chodíval časně spat, teď tu celou noc! Žíral, toužil po »obrštu« noční čepici a měkké posteli. Ale to jim pohnulo a jej potěšilo, jak mi lostivá vrchnost blahosklonně s manželkou hovořiti ráčila.

Teprve když ráno nastávalo, rozcházeli se z plesu. Frybort doprovázel paní domácí a Márinku, s nimi šel Vavřena. Rodina páně Roubínkova šla nyní také pěšky. Šerem poletoval sníh a ukládal se na šály a pláště dam dobře zahalených. Ač unaveny, mluvily přece o tom vyznamenání pana hraběte. Jen Lenka mlčela; v myšlénkách jejich však bylo jako na jaře, plno květů, jako v útulné komůrce plno míru a tiché blaženosti.

Myslila na slova Vavřenova, na svatý jeho slib, který jí byl slíbil v ozdobném rondellu sálovém, když tam chvíli o samotě seděli.

»Čekejme, drahá Lenko! Já tebe nenechám a nezradím!« pravil jí a ona mu věřila jako evangeliu.

Otevřelo se nové jaro, jež přineslo mimo květ a zpěv také červánky a skvělou zář nové doby, po které národové absolutismem sklíčení toužili a dychtili. Metternich padl, censura zrušena a dovoleno zřízení národní obrany. Dne 15. března prohlášena konstituce. Zpráva o tom naplnila Prahu i veškeré království plesem a jásotem.

Národní obrana či garda zřizovala se všude.

Ve Vídni zřízena legie studenstká, rozdělena po starořímsku, a za nedlouho nebyla jedinou.

Klid tiché Litomyšle uletěl Bůh ví kam. Vše vyšinulo se ze svých kolejí, a změny i převraty dály se neočekávaně, náhle, přes noc. Zpráva z matičky Prahy stíhala zprávu, rozčilujíc a napínajíc mysli všech. Jedni vítali konstituci s radostí, jiní v nejistotě vyčkávali, a někteří, více stranou a za větrem, láli na ty novoty a rušení obvyklého řádu.

Pan aktuar Roubínek byl nešťasten, všecek od sebe. Neměl nyní chvilenky oddechu, neb jeho nejkonservativnější duch lekal se novot všech a tušil zvrácení všeho pořádku, veškeré kázně a konečnou všeobecnou záhubu.

Pan listovní častěji k němu docházel, ale o »růžových« hovorech nebylo ani potuchy. Roubínek sice dosud hledíval na Herodesa krále, ale častěji teď od něho zrak odvracel, nebo přítel listovní přinášel noviny!

Ve Vídni bouřky, v Praze zmatky, schůze obecného lidu, zrušení censury, roboty — Bože, Bože, kam se ten svět poděje, jaká to obluda vše na rub obracející, ta konstituce!

Všude v okolních městech zařizují gardy, v Litomyšli bude co nevidět a každý občan bude se musiti chopit zbraně, dostane čako na hlavu, bude se »na bělidle« exercírovat, stráží stát, na manévry chodit!

To by se člověk z toho roznemohl! Pan aktuar si už nemohl ani dobře pohověti, když maje »obršta« na sobě v lenošce seděl, ani mu již dýmčička nechutnala, třeba v ní Lottynka svým růžovým prstíčkem tabák přitlačila.

Přes tu chvíli bylo slyšeti hluk i zpěv na ulici, výskot i kočičinu, ze všad zvučelo: »Národ, vlast, svoboda, rovnoprávnost, český jazyk, samospráva — « a kdo ví jaká ještě hesla přemrštěných mozkovic, jak Roubínek listovnímu podotkl.

Bůh ví, kde se ti vlastenci najednou vzali! Vyrostli přes noc, jako houby po dešti. Všecko vlastenčilo. Nikde žádné úcty, veta po bývalém respektu. Každý vznesl pyšněji hlavu, jako by tou konstitucí o kus vyrostl. Paní Roubínková těžce nesla, že všude začínalo se mluvit jen po česku a že se té její češtině tu i tam vysmáli. Jako manžel v listovním, tak měla ona v paní Rollerové přítelkyni.

»Bedenken sie, ta naše Leny! Dříve pořád nemluvná, tvrdohlavá, teď hovorná a veselá. To je všechno —«

»Diese Konstitution! Uviděj', man wird noch rauben und morden!«

A což potom, když Lottynka přichvátavši domů, oznamovala, že filosofové měli velikou schůzi a že zařídí studentskou legii!

»Teď jsme hotovi!« zavzdychal Roubínek. »Co je to, dá-li se dítěti nůž nebo břitva? Studentům šavle místo per! Teď jsme hotovi!«

»Und was die Professoren und was der Pater Rector?«

»Nemohou tomu zabránit — «

»Jak pak — když ani ouřad — ani ministerstvo nemá respektu —« a Roubínkův pohled utkvěl strnule na Herodesovi králi.

Slečna Elis teď za celý boží den své studenty, vyjma Zelenku, málo vídala. Byliť neustále v kolleji nebo ve schůzích, jimž konce nebylo. Jak by se jim mohl vyhýbati Frybort nebo Vavřena? Na všech akademiích a ústavech zařizují se, neb již byly zařízeny legie studentské, měla by litomyšlská filosofie být poslední? Nikdo jim v tom brániti nemohl, a také by si nedali; a tak než krátký čas uplynul, prve než měšťanstvo utvořilo sbor národní obrany, sešikovala se legie, vedena setníkem a volenými důstojníky.

Paní domácí, rozmlouvajíc se slečnou Elis, nejednou vyslovila svou obavu nad tím bouřlivým časem, jenž za-

jisté nic dobrého nepřinese. Než suchoučká, uvědomělá slečna těšila ji, vykládajíc jí konstituci, jak jí sama rozuměla a jak ji Vavřena o ní poučil. Těšila se z toho všeho, že duch vlastenecký, dosud v městě jen jako v úkrytu a na zapřenou meškající, vůbec zavládl.

»Což by tomu nebožka Rettiška řekla! Že se nedočkala!« a pohled její utkvěl na obraze tichého, obětivého vlastence patera Jiřího.

A jak její byt proslul! Div radostí se nezačervenala, když Márinka chvatně přiběhla jí oznámit, že ve velké schůzi filosofů zvolili Fryborta i Vavřenu za důstojníky.

»To musí mít oficírské šerpy!« vzpomněla Elis.

»Já ušiju Frybortovi —«

»A já panu Vavřenovi — Lenka, chudinka nemůže —«

Když pozdě odpoledne se Frybort domů ubíral, potkal náhodou na schodech Márinku.

»Pěkně vítám, pane oficír!« šelmovsky vítalo rozradostněné děvče.

»Pěkně děkuju. Teď se už nebojím, panno Márinko — děvčátka mají nejraději barevné výložky —« a již jí tiskl ruku a přitiskl rty své k jejím čerstvým, malinovým.

»Taková je oficírská —«

Druhého dne, byla neděle, měla legie poprvé vytáhnouti na cvičení. Záhy odpoledne odbývala se v bytu slečny Elis malá slavnost. Přišla paní domácí s dcerou, která přinesla něco zabaleného v papíře. Když jej rozdělala, vyňala krás-

nou šerpu barvy červeno-bílé a podobnou vyndala ze skříně slečna Elis. Oba důstojníci-filosofové stáli uprostřed pokoje, majíce na hlavách zelené čapky s červeno-bílým prýmkem. Uniformy neměli, ale po boku se jim houpaly na pěkném řemenu lesklé šavle. Všichni zářili spokojeností a radostí.

Frybort, usmívaje se, nahnul poněkud svou šíji a Márinka, zarděvši se, vystoupila před ním na špičky svých malých nožek a věšela mu přes rameno šerpu, kterou na boku pěknou kličkou upevnila. Mladý legionář kloně se, vzdával čest po vojansku. V tom vstoupil do pokoje studentík, vyřizuje, že pan Brož posýlá panu Vavřenovi tento balíček. Filosof chvatně po něm sáhl a když jej rozdělal, uviděl krásnou šerpu barvy červeno-bílé a ze šerpy vypadl lístek. Vavřena jej ihned přečetl a — začervenal se radostí.

»O dostanu košíčkem, již to vím!« zvolala slečna Elis. »Ale ráda ustoupím. Panna Lenka —«

»Posýlá mi tu šerpu —«

»To svou schovám. «

»Ale prosí vás, slečno Elis, abyste ji mně připevnila —«

»Toť se rozumí, kdož jiný?«

Důstojníci-filosofové poděkovavše a vojansky pozdravivše, odešli k legii. Matka, dcera i slečna Elis přistoupivše k oknu, hleděly za studenty, jak statečně v ozdobení a ozbrojení svém si vykračují —

Všecko dělalo revoluci i periody páně Roubínkovy.

Toho nedělního odpoledne seděl aktuar jako obyčejně za stolem, píše list kollegovi svému na Rychemburku. Jindy to chodívalo zrovna samo, věta za větou, perioda za periodou, urovnaná, vypulerovaná, že bylo paní Roubínkové milo poslouchati. Ale dnes nemohl manžel její pořádné věty stlouci. Kde začíti, když toho tolik v tom bohaprázdném, rebellantském čase? Jindy psal o větru, počasí, tu tam o nějaké novince v úřadě — dnes aby psal — kdož by se nerozmrzel — všude i do péra tlačí se mu ta »svoboda, rovnoprávnost, vlast, zrušení roboty —«

Sotva že první řádek napsal, již byl vytržen. Venku se ozval temný hluk, zpěv, pak pádné kroky velikého množství. Manželka i dcera přiskočily k oknům.

»Tatínku, tatínku, již jdou!«

Hluk se již ozýval pod samými okny. Roubínek vstal a podíval se také.

Na ulici dav lidu, středem kráčí odměřeným, stejným krokem studentská legie — v čele setník, v boku důstojníci. Všichni, i prostí legionáři mají zelené čapky a zbraně.

Oddělení za oddělením — Lottynka sebou trhla.

Tu Vavřena — důstojník — již slyší jeho zvučný hlas:

»V pravo hleď!« a celá kohorta čest tím vzdávajíc, tak činí. —

»V pravo hleď!« velí hned za ním k vůli svému příteli důstojník Frybort a jeho kohorta v pravo hledí.

Komu to? O dobře stihla Lotty Vavřenův pohled, jenž zamířil k oknu na chodbě, kde Lenka stála. Jí vzdávají kohorty čest!

Odskočila od okna, jakož i její otec mrzut k své lenošce se ubíral.

Po chvíli dal se opět do psaní, ale dařilo se mu při tom jako prve. Opíraje o stůl pravici, v níž namočený brk držel, hleděl na Herodesa krále, t. j. zamyslil se.

Ta legie mu nešla z hlavy. Vlastenci! Hm, nač tu zbraň a ty zelené čepičky? Zelené čepičky!

Sklonil se a psal. Na papír vyplynuly z brkového péra zelené čepičky. Kdo to jak živ slyšel? Žižka a císař Josef byli také vlastenci, a — zbraň, zelené čepičky! Zkáza! —

Filosofové po odbytých přednáškách scházeli se, aby se vojansky cvičili. Z počátku panovala svornost mezi nimi, ale když většina česká nechtěla déle trpěti nesnášelivost a panovačnost Němců, vystoupili tito z legie, kteráž stavši se nyní rozhodně vlasteneckou, zvolila sobě za setníka rázného Čecha Jehličku.

Ale nevlastenčili pouze zpěvem a provoláváním. Přednášky dosud byly všechny německé, o jazyku českém a

literatuře nezaslechli ani slova. Všichni cítili nutnost, aby se zdokonalili a utvrdili v mateřském jazyku. Než kdo jim měl přednašeti a je poučiti?

Professoři všichni ze starší doby nevyznali se v mluvnici české a literatuře, ani výmluvný, vlastenecký stařec pater German.

Odbývána o tom porada a když se všichni dohodli, odebrali se Vavřena a Frybort jako deputací přímo na děkanství k pateru Antonínovi Šantovi, o němž bylo známo, že upřímný, účinný vlastenec, a že jazyk český i literaturu horlivě pěstuje.

Mladý kněz sedě v čeledníku četl, když na chodbě šavle zařinčely a do světnice vstoupili delegáti studentské legie. Byl radostně překvapen, uslyšev jejich žádost a ochotně slíbil, nebude-li v tom brániti pater rektor. Ten za oněch poměrů nemohl a musil mimořádného docenta připustiti.

Za nedlouho na to byl sál kolleje filosofické všecken plničký. Professoři, za nimi studenti, gardisté, měšťané dostavili se do přednášky; tak četné posluchačstvo míval jen někdy pater German, když z historie zvláštní partie přednášel. Jako by to ani filosofové nebyli, kteří loňského roku v těch místech professoru náboženství pekelnou vřavu vyvedli. Stáli tu jako dušičky, oči všech upjaty byly na mladého kněze, jenž na katedru vystoupil.

Zvučným hlasem jal se přednášeti úvod. Vřelými, výmluvnými slovy vzpomenul minulosti českého národa,

jeho slávy, úpadku — ukázal na úsilnou práci předních buditelů Jungmanna, žijících ještě Šafařika, Palackého, mluvil o přítomném, nadějí plném čase, o lepší budoucnosti.

Ticho panovalo po celém sále, že by bzukot mouchy slyšeti bylo; zraky mladiků planuly nadšeností. Pohled patera Antonína utkvěl na bělovlasém pateru Germanovi, jenž opíral vztažené ruce o hůl. Na výrazné, ušlechtilé jeho tváři zračilo se hluboké pohnutí a z očí řinuly se mu přes vráskovitou tvář slzy.

Byla to radost Simeonova, jemuž popřáno dočkati se zásvitu nového dne, který tak dlouho, dlouho očekával. —

Bouřlivá pochvala zahučela sálem, když pater Antonín skončil. Od toho dne měli na filosofii novou přednášku, a v žádné jiné nebývalo tolik posluchačů jako v této. —

Toho dne, kdy všecka filosofie byla nadšena a rozradována, stihlo aktuara Roubínka, který v přednášce nebyl, hrozné neštěstí.

Paní Roubínková ztrnula, když muž její vrátiv se z kanceláře, do pokoje vstoupil. Dlouho naň naléhala, aby pověděl, co se přihodilo, proč jest tak zaražen. Ale on sklesnuv do lenošky, nesvlekl ani Abrahama, což na jeho šetrnost mnoho bylo, neoblekl ani »obršta«, ale hleděl ledovým zrakem na Herodesa krále. Konečně když paní aktuarová se počala durditi, promluvil.

»Garda —«

»Co garda? Jaká garda?«

»Zámecká —«

»Ale tak — Nerozumím —«

»Bude zámecká garda —«

»Aber, Roubínek — rede doch vernünftig, vždyť je v městě garda —«

»Pan hrabě Žorž chce — míti — taky gardu —«

Teď teprve Roubínková pochopila.

»Du musst auch — ty taky musíš?«

Roubínek jen kývl hlavou.

»A listovní taky?«

»Taky — všichni —«

Svět se obracel vzhůru kostkou! Když sama milostivá vrchnost se přidává k těm novotám a rebellantům, kdož ostojí? Ale ona poroučí a on musí poslechnouti. Musí dojít do zámecké zbrojnice, tam mu připnou nějaký starý palaš, vloží na rameno pušku, postaví do řady a již bude po zámeckém dvoře »jedna«, »dva«, »jedna«, »dva« choditi »pravá«, »levá«, bože, jako ti komedianti, ti měšťané gardisté a bláznivi studenti — on aktuar! A přijdou a budou se na nč dívat děti, odrostlí, všichni, a udělá-li chybu — budou pokřikovati »seno«, »sláma« a on, zelenou čapku na hlavě, bude poskakovat jako nějaký tatrman! Kde potom úcta, kam se poděje respekt, autorita? — —

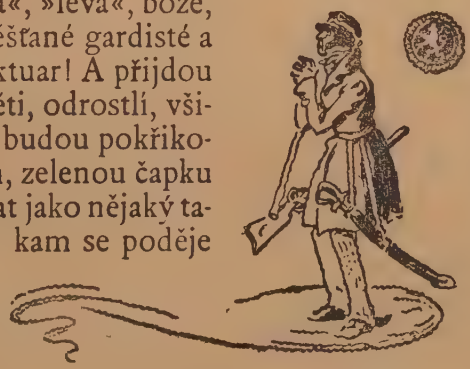

XI.

Ruch vlastenecký dělal větší kola, zasáhal dál a dále. I dívky a paní, v záležitostech národních namnoze lhostejné, neubránily se proudu. Dobré símě, zaseté Dobromilou Rettigovou, vydalo nyní hojného ovoce. Ruch oné doby byl jako deštěm, jenž rostlinu vlastenectví, tu v úkrytu rostoucí, tam jen živořící, povzbudil a vzkřísil. Nejvíce se z toho hnutí radovaly slečna Elis a Lenka. Zatím

co gardy a studenti se cvičili, na stráže chodili, ponůcky zastávali, sbíraly paní a dívky mezi sebou peníze, a když sebrány, ušit a ozdoben krásný prapor, který se měl vznášeti nad hlavami legionářů studentských.

Sběratelky nepochodily u Roubínků valně. Paní aktuarová, která by jim byla nejraději dvéře ukázala, neuhodila se příliš přes kapsu. Ale nešlo to jen tak za těch konstitučních časův, aby je vůbec odbyla. Když sběratelky odešly, potkaly na schodech Roubínkovu schovanku, která tam patrně na ně čekala. Zardívajíc se, vyňala z kapsičky své zástěrky něco v papíře zabaleného a odevzdala sběratelkám.

»Prosím, přijměte tu maličkost!«

Kdyby Vavřena Lenku zardělou, skromnou, v milé ostýchavosti spatřil, byl by nadšeně zulíbal ručku, která na vlasteneckou věc obětovala zahospodařený groš, celé své jmění.

Přišel máj bez »majales«. Nebylo na ně kdy, mysli všech zabývaly se vážnějšími věcmi. Z Prahy docházely neustále nové a nové zvěsti, jež buď lekaly, ale většinou pěknou nadějí a očekáváním lepších časů těšily.

Podnik paní a dívek litomyšlských skvěle se zdařil. Prapor pořízen, zhotoven. Jako dítě zaradovala se Lenka, když jí Brož doručil tištěný list, na němž četla:

»Pozvání k slavnosti svěcení praporu studentské legie litomyšlské, kteráž se dne 21. května 1848 následujícím pořadem konati bude.«

Když pořádek přečtla, utkvěly zraky její na posledních řádcích.

»Ke zvelebení této slavnosti sbor ostrostřelecký a důstojnictvo národní obrany podílností svou přispěje. Výbor legie studentské v Litomyšli.«

Radovala se i hrdou byla na Vavřenu, důstojníka, člena výboru. —

Zatím dopustil se pan Roubínek něčeho, čeho by se nikdo, když byl vždy tak chladný a ledový, nenadál.

Vrátil se právě utrmácen z execírky — a našel na stole ono pozvání. Sotva že několik řádků přečetl, smačknul papír v hrsti a mrštil jím do kouta. Ale což byl platen všechen hněv. Proti proudu nemožná plavati. Roubínek hněvem svým slavnost nezabránil. Dvacátý první den měsíce května byl chladný, nicméně sešel se velký zástup ke kolleji, kdež ve velkém sále byli shromážděni hodnostáři, kmotr praporu, mladý hrabě Kinský, studenti a jiní hosté. Tam vystoupivši na vyvýšené místo, promluvila slavnostně oděná družička praporu, než patera Germana, ve jménu dívek a paní litomyšlských, odevzdávajíc prapor, kterýž skvostnou kyticí, něžnou pozorností jí darovanou, ozdobila. Za studentskou legii vzletně odpověděl setník Jehlička. Pak ubíral se ohromný zástup na náměstí, kde sbor ostrostřelecký, městská garda i studentstvo se rozestavili.

Jasným vzduchem zahlaholil hlučný, dlouho trvající jásot, když nový, posvěcený prapor, na němž »Svornost«,

»Rovnost« zlatou literou zářily, poprvé ve výši nad hlavami studentské legie zavlál, když skvostné fábory jeho poprvé ve větru se mihavě třepetaly.

U otevřeného okna stála Elis s Lenkou. Obě vlastenky hleděly s vřelým účastenstvím na tuto slavnost. I vážné, slavnostní ticho, jímž toliko kněžův hlas zaznával, i hlaholící jásot, vše je dojímalo.

Hudba zahřměla a všecky korporace i všecken zástup

ubíral se dlouhým průvodem zpět ke kostelu piaristskému, kdež slavnost mší a zpěvem »Te deum« měla být zakončena. Elis s radostí patřila na četné řady filosofů, kteří hrdě si za novým praporem vykračovali, ale Lence zasvitlo líčko rumnou září, když štíhlý důstojník k ní do okna vzhledl a pohledem i úsměvem pozdravoval. Jak statně si vykračoval, jak mu to slušelo!

Ruch veřejného života neumdléval, ale den ode dne se vzmáhal. Z Prahy, z toho srdce našeho, rozcházelo se pohnutí, rozechvění do všech částí Českého království. Náhlé, neočekávané obraty udály se téměř přes noc, události vždy nové, domácí i zahraničné zaměstnávaly a rozčilovaly všechny vrstvy. Vypsány volby do českého sněmu i do parlamentu frankfurtského, Palacký vydal svůj slavný manifest. Pak Češi a Němci, dříve svorní, rozrůznili se, v Praze udála se nejedna výtržnost a kocovina. Úřadové pozbyli své moci a zlí lidé nadužívali té krátké doby zlaté svobody.

Hluk rozbouřených vln doléhal až do Litomyšle jindy tak tiché. Aktuar Roubínek si zoufal. Už nenařikal; chodil na cvičení, do úřadu, sedal doma, hledě na svůj zamilo-

vaný obraz, a jen když listovní přišel, uvolnilo se mu, neb si mohl srdečně postěžovati. Paní Roubínková i přítelkyně její Rollerka musily mlčeti; nesouhlasily s ničím, bylo jim vše protivno, ale nebezpečno v takových dobách mínění svému průchod dáti.

Rollerka tajně protestovala; bylo jí jako panovnici vlády zbavené.

Lottynka váhala. Z opposice proti Vavřenovi a Lence byla proti všemu; než když všichni a všechny téměř dívky se změnily, začínalo jí býti nevolno v osamoceném tom postavení. Lence tyto pohnuté dni přály. Sešlať se mnohem častěji s Vavřenou než jindy, aniž tomu paní teta mohla zabrániti.

Slečně Elis přinášeli teď každou chvilku její studenti neobyčejné noviny. Nejvíce polekal Frybort svou stravovatelku, když oznámil, že koncem května skončí se letošní běh na filosofii. Ještě více se tou novinkou polekala Márinka. Než veselý Hanáček dovedl ji potěšiti, že tu zůstane. Činil tak pro ni i pro dobu. Než nad očekávání měl se dříve rozloučiti, než zamýšlel, a rovněž Vavřena, který do obyčejných prázdnin Litomyšl opustiti nechtěl.

Část legionářů se rozešla, hlavně po osmém dni měsíce června, kteréhož se setník Jehlička s kollegy, professory, měšťany i dívkami vlasteneckými loučil veřejnou řečí.

»Slavní otcové, předkové naši, které vražedlná cizinců v a vlasti naší zhoubců ruka do hrobek sklátila, vám přísa-

hám ve jménu svých spolubratrů, věrni jsme synové vaši, že práva českému národu nově vydobytá statně a věrně hájiti budeme, že skutkem dokážeme, že jazyk a zvyky své ctíti a národnost i chrabrou pravicí, kdyby toho bylo třeba, zastávati chceme!«

Nejedna panenka zaslzela, když stateční filosofové se rozcházeli. Lenka i Mařenka byly spokojenější. Ještě skoro dva plné měsíce, než rozloučení nastane!

Ale tu pak druhý svátek svatodušní, dvanáctý červen, osudný, nešťastný den!

Dne 13. června došly do Litomyšle hrozné zprávy, jež všechny pobouřily. »V Praze vypukla revoluce, staroslavné město vydáno v šanc. V hrozném tom zmatku drancují a plení nevázané roty, všecko je na rub a není s dostatek prostředkův a sil, jimiž by pořádek a kázeň byly navráceny!«

Podobné zprávy, plné strašných podrobností, rozletly se bleskem po celém městě. Na Bělidle sešel se valný počet měšťanstva, především gardisté a ostrostřelci. Doneseno, že z venkova přichází ohrožené Praze pomoc, a tu po delší debatě dohodli se také, že se vydají ku Praze. Před tím však vysláno několik předních měšťanů k nejbližší stanici železniční, vyzvědět, jak se věci mají a jde-li také z jiných míst Praze pomoc. Z večera odjeli, záhy z rána se měli navrátit. Prve nežli se všechen dav z Bělidla rozešel, odebrali se odtud dva filosofové, když byli nejhlavnější vyslechli. Šli spolu

vážně rozmlouvajíce. Před domem slečny Elis si srdečně stiskli ruku — Vavřena zamířil k zámku, Frybort do bytu, kdež zastal slečnu ulekanou, postrašenou a s ní Márinku. Obě naléhaly na filosofa otázkami. Zarazilo je, že Frybort, ač nikterak sklíčený, přece jen byl vážnější než jindy. A když vše dopověděl, zbledla slečna Elis a Mařenka zmlknuvši ohromená, dala se do pláče. Plakala chvíli a bylo slyšeti za pláče:

»Vy mne nemáte rád — vy můžete jen tak odejít —«

Frybort přivinuv ji k sobě, těšil ji jak mohl, že to svatou jeho povinností, že tak Vavřenovi slíbil.

I Elis jej zdržovala; ale důvody její, že co tam on sám pořídí, co tomu otec řekne, i prosby Márinčiny nic nezmohly.

V zámeckém parku stála Lenka s Vavřenou. Něco jí důvěrně a tiše vypravoval. Ubohé děvče zbledlo za řeči; když pak domluvil, mlčela chvíli, hledíc sklopeným okem do země. Byla klidna, jako socha, ale socha smutku. Na tváři bylo viděti, že u vnitru jejím bolestný zápas.

Pak vzhlednuvši k němu, vlhkým, zaroseným zrakem, podala mu ruku.

»Nemůžete jinak jednat, je to vaší povinností, jděte—«

Hlas se jí chvěl a rázem umlknuvši, sklonila hlavu na jeho rameno a zaplakala.

Byl to smutný večer, smutná noc. Dlouho bylo viděti světlo u slečny Elis; po půl noci zaskřípaly domovní dvéře,

z nichž vyšli dva mužové. Nahoře v pokojíku plakala domácích Mařenka a slečna Elis se modlila. V komůrce své bděla Lenka. Před ní ležely rozevřené knížky a v nich modlitba za vlast, psaná rukou strýcovou. — —

Záhy z rána, ještě za šera, vracela se tryskem deputace měšťanská, aby pověděla, co na dráze viděla a slyšela.

Nevšimla si Fryborta a Vavřeny, kteří chvatně kráčeli tam, odkud přijížděla.

Deputace dojížděla města, ale tu již potkávala čety gardistů a ostrostřelců, kteří, nedočkavše zpráv, rázem se rozhodli vytáhnouti Praze na pomoc. U hostince Babky již stály vozy, na nichž naloženy potrava a všechny potřeby té malé měšťanské armády. Zprávami svými, jichž na dráze nabyli, nezvrátili ji vyslaní měšťané, ano potvrdili, že všemu tak a že gardy měst českých táhnou ku Praze. Dali se na pochod.

Tou dobou pásal se také aktuar Roubínek dlouhým svým starožitným palašem na obranu matičky Prahy. Žižka a císař Josef byli dle něho také vlastenci, ale takhle zajisté meč si nepřipínali. Roubínek byl bledý, strachem ztrnulý a dlouho to trvalo, než sobě řemen zapjal. Sklíčenost jeho množil zármutek i pláč manželčin i dceřin.

O, srdce neměl hrabě Žorš! Uslyšev, že v Praze nastalo bezvládí, že majetek a životy občanů nejsou jisty, že garda litomyšlská i z jiných měst vyšla hlavnímu městu na pomoc, rozkázal své zámecké obraně, aby na rychlo se ozbrojila a na pochod do Prahy se připravila.

Herodese králi! Tys ukrutnější nebyl, dada novorozeňátka betlemská, černá i bílá, do jednoho povražditi.

Pan aktuar, pořádný občan, úředník, jemuž všechen nepokoj a nepořádek hrůzou byl, ten se měl chopiti zbraně proti lecjaké luze, měl do ní střílet — A chytnou-li jej, jak naloží s ním ti divocí, rozzuření rebelanti? Na lucernu ho pověsí, břicho mu rozpárají. Čím se provinil, že on, ten nejklidnější, nejpořádnější občan musí lidskou krev prolévati? O tichý pokoji, pohodlná lenoško a ty Herodese králi, s Bohem, snad více vás nespatří, snad u vás si nikdy již neodpočine, nepohoví.

Objímal manželku, dceru, bled, maje své ledové oči plné slz; klopýtal po schodech dolů a palaš jeho řinčel o ně.

Na zámeckém dvoře stála sešikována garda hraběte Žorše. Všickni úřadníci vyzbrojeni, na pochod připraveni. Kol manželky, děti, známí.

Hrabě přichází, teď snad dá rozkaz. Ale zastaviv se u vrchního, rozmlouvá s ním; oba hledí k mýtské silnici. Hrozná chvíle. Hrabě vyslal zvláštního posla, aby důkladně vyzvěděl, jak se věci mají. Nejde, nevrací se; snad bude hrabě netrpěliv a dá zatím rozkaz k pochodu. O kdyby Bůh dal a posel přišel a přinesl dobrou novinu! Roubínek povzdychuje, obrací oči své po rodině — v tom — uřícený, udýchaný posel — Vypravuje něco hraběti, ten se vyptává. Oči všech upřely se na to skupení. Roubínek nedýchal —

a teď — Hrabě se obrací ku gardě a oznamuje, že ho došla jistá, určitá zpráva, že v Praze vypukla revoluce, že je tam hrozný zmatek — Roubínek ztrácel všechnu naději. Půjdou — půjdou!

Ale že lid se chopil zbraně proti císařskému vojsku, oznamoval hrabě, a proti tomu on že bojovati nebude, nechť tedy gardisté se rozejdou po svém úřadu a povolání.

To bylo tak neočekávané, že ani Roubínek tolik radostí nemohl pojati. Tolik nenadálých převratův a přechodů, že ani nemohl výraz dáti své radosti. Vytrhl se nejprvnější z řady a zapomenuv na svou vážnou chůzi, pospíchal k manželce a dceři. Již na schodech strhl čapku a odepínal šavli.

Pak sklesl unaven do své lenošky, ale jen málo mluvil.

XII

V noci dne 14. června vyšlo vojsko tajně z Prahy a obsadilo Hradčany. Druhého dne kníže Windischgrätz vyřkl nad Prahou obleženost. Lid podnikl nerovný boj. Ze Starého města stříleli na Malou stranu, načež vojsko odpovídalo hrubou střelbou granátovou.

V davu bojujících studentů byl Vavřena i Frybort, ale bojovali od sebe vzdáleni; Vavřena stál v houfu studentském a pilně střílel.

»Sem, přátelé, sem!« ozval se za ním mocný, hřímavý hlas. Když se ohlédl, spatřil dlouhého mnicha, v hrubé, hnědé kutně. Tvář mladého mnicha jinak nehezká byla bleda, jen oko planulo živou zaníceností. V levici držel kouřící se ještě pušku, pravicí ukazoval na ohrožené, nebezpečné místo.

»Špíno!« vzkřikl Vavřena a přiskočil k bývalému kollegovi.

»Vojto! Vítám tě! Ale sem, za mnou, sem, sem!«

Hrnuli se tam, kam naznačil bojovný mnich, jenž poznovu nabíjel pušku. Vavřena se postavil vedle něho. Rány zarachotily, granáty svištěly a třaskaly, křik válečný kol kolem, tu tam ozvalo se zasténání i smrtelný chrapot. Na dlouhé řeči a vyptávání nebylo času. Vavřena jen zaslechl Špínův hlas:

»Je tu Frybort taky?«

»Je.«

V tom praskl nedaleko granát, třísky jeho rozpraskly se, a když zážeh a výbuch minul, leželo několik mladíků na dlažbě ve své krvi.

Vavřena vyváznuv z nebezpečí ohlédl se po Špínovi. Ten ležel vedle. Ihned přikleknuv, nadzdvihl svého přítele. Byl na smrt bledý, na prsou barvila se kutna teplou krví.

S pomocí nějakého studenta odnesl těžce raněného na místo, jež chráněno bylo před nepřátelskými koulemi.

Když mladému mnichovi lékařsky přispěli a on z mrákoty se probral, promluvil namáhavě k Vavřenovi:

»Jdi do boje, jdi. Přijdeš-li do Litomyšle, pozdravuj — víš« — Pak umlkl. Vavřena neposlechl na slovo, ale chvíli ještě zůstal a dobře učinil.

Tak aspoň v poslední hodince stál u dokonávajícího »opuštěného sirotka« známý, přítel, jenž srdečně nad nešťastným zatruchlil.

To bylo 15. června. Den na to uzavřena čestná kapitulace: ale když po tom z mlýnů na vojsko vystřeleno, obnovil Windischgrätz bombardování, při čemž staroměstské mlýny i vodárna vyhořely.

Dne 17. června vzdala se Praha. Vojsko vtrhlo do města a nastalo houfné zatýkání.

Prve nežli se Praha vzdala a než došlo k těm smutným koncům, vrátila se pomoc litomyšlská.

Slečna Elis vyptávala se opatrně po svých studentech, zdali je tam nikdo neviděl; avšak nikdo nemohl jí žádané zprávy dáti. Filosofové s nimi nebyli — šli zajisté na barikády a tu buď padli, aneb byli zatčeni a před soud postaveni.

Lenka v tváři jako by kapky krve neměla, stále zamyšlena, smutna. Neměla nikoho, komu by si postěžovati, požalovati mohla. K slečně Elis nesměla; neb nyní, co strýc onemocněl, nevyšla téměř ani krok z domu. Ona musila především Roubínka obsluhovat a u vedení domácnosti jí neuleveno. Však ani teta ani Lotty nemohly říci, že by jen slovem si postěžovala, anebo že by před nimi vzdychla.

Což tmavá komůrka slz neviděla, a nepověděla také, že za dlouhých nočních hodin slyšela tichý pláč opuštěného srdce, jež se lekalo, že všecko, všecko ztratilo.

Pan aktuar se opravdu a nebezpečně roznemohl.

To všecko měla ta konstituce na svědomí, jak manželka jeho Rollerce pověděla. Paní purkmistrová vrátila se z delší návštěvy u přátel, a první její cesta byla k aktuarovým. Přinesla tam také noviny, jak je Praha rozstřílena, jak ty rebellanty chytají.

Když to Roubínkovi pověděli, vyjasnila se mu tvář a pravil: »No, bude zas pořádek —«

V městě mnoho se vypravovalo o Frybortovi a Vavřenovi. Ač slečna Elis a návodem její dobří přátelé tvrdili, že její filosofové na vagace odešli, přece tu i tam se povídalo, že šli do Prahy a tam zůstali, a Roubínková dodávala:

»Dobře to Roubínek povídal, že to s tím Vavřenou ein schlechtes Ende nehmen wird —«

Minulo několik dní a žádných zpráv nebylo.

V noci, šestého dne po tom, co se navrátila pomoc městská z Prahy, probudila se náhle slečna Elis.

Slyšela zaklepati na dvéře tím způsobem, jakým někdy klepával Frybort, když se pozdě od Prenců vracel. Myslila, že to byl živý sen, ale klepání ozývalo se poznovu, rychle, chvatně —

Začala se třást a namáhavě vstavši, oděla se kvapně a spěchala dolů, jak jen mohla.

»Kdo to?« ptala se třesoucím hlasem.

»Já, slečno Elis, Frybort —«

»Svatá Panno!«

Otevřela, on stiskl jí srdečně ruku a sám zavřel.

»Pojďme rychle nahoru —«

Když rozsvítila, div nezkřikla zděšením. Ten kvetoucí mladík jak se změnil! Zhubeněl, šat rozedraný, špinavý.

»Nelekejte se, nic mně není, jen hrozný hlad mám. Utíkám z Prahy čtvrtý den, musil jsem se skrývati — jen rychle něco jíst. — Co dělá Márinka?«

A když slečna přinesla, prosil, aby vzbudila Márinku; možná-li, že musí ještě té noci dále.

Elis byla jako u vidění. Měla radost i strach a dělala, co Frybort chtěl.

»A co pan Vavřena?«

»Je živ a zdráv a uprchl domů do hor. Utíkali jsme kus pospolu. Ten lístek odevzdejte Lence — ale Špína, chudák, padl — na barikádě —«

Slečna Elis zalekla se a nechtěla ani uvěřiti. Byla by do nekonečna litovala a se vyptávala, kdyby jí Frybort času popřál. Pokud bylo možná, tiše vzbudila Márinku i domácí paní, jimž krátce vše oznámila. Obě chvatně se přistrojivše, spěchaly nahoru. Frybort spatřiv svou Márinku nic se na matku neohlížel, ale vyskočiv, objal prudce milé děvče. Paní domácí chtěla dělat kázáníčko, proč se do té rebellie dával a tak snad studie si pokazil, ale student dovedl ji potěšiti. Byl by málem zapomněl, co ještě hodlá učiniti, ale hlas zvonu s věže druhou hodinu noční ozna-

mující, jej upamatoval. Vysvětliv vše, pokud čas dovoloval, a rozloučiv se krátce, ale srdečně, odešel a zamířil k nedalekým hranicím moravským. Slíbil, že jakmile domova dojde, lístkem oznámí. Tiše, nepozorovaně přišel a rovněž tak zmizel.

Následujícího večera neslyšela již komůrka Lenčina tichý, bolestný pláč. Svíčka vzplanula a při jejím světle klonila se dívka nad proužkem papíru, jenž jí oznamoval, že Vavřena žije, že šťastně prchla co nevidět více listem oznámí.

Bouře pražská potlačena, nastaly výslechy a tresty. Špína si už všechno odbyl. Dlouho se v kutně, která ho nikterak netěšila, nesoužil, ale na věčnost v ní musil.

Než minuly prázdniny, stihl paní Roubínkovou a její dceru velký zármutek. Pan aktuar odebral se na věčnost. Odešel, zanechav, jak se sluší a patří, spořádanou poslední vůli. Ustanovil, co manželce, co dceři, kam „obršta", „Abrahama", „Klapálka" atd. a zvláštní odstavec věnován „vzácnému" obrazu Herodesa krále, na který i na lůžku leže, často a dlouho patřival. Zanechal jej listovnímu, milému příteli, s nímž tak často růžově se bavíval. Na Lenku zcela nezapomněl. Ustanovil jí skrovnou sumičku, že jej tak pečlivě a věrně opatrovala.

Byl slavný pohřeb. Bůh nebeský nepopřál panu aktuarovi té radosti, aby se dočkal dobrého pořádku doby Bachovy blahé paměti. Za to jej povolal k sobě, aby se radoval s Žižkou a císařem Josefem, »co je ten kostel po nich na památku«. — —

Po prázdninách bylo v bytu slečny Elis méně hluku než jindy. Nemělať žádného filosofa a přijala do bytu jen tři malé studentiky. Než nestýskalo se jí, neboť byla spokonější. Její dávné přání se splnilo.

Navrhla Lence, aby se k ní přestěhovala a s ní žila. Paní aktuarová ovdověvši, dlouho se na oko zpěčovala, ale na konec povolila; vždyť byla Lenka také trochu ze slečniny přízně.

Lenka žila nový život s dobrotivou, starou slečnou, kteráž se jí stala pravou matkou.

Po prázdninách přijel Frybort s otcem a požádal o ruku Márinčinu. Paní domácí arci snívala o doktoru, ale Frybort raději volil veliký, krásný statek na zlaté Hané, a Márinka také nezamítla studovaného rolníka.

»Měla jste filosofa, oficíra, budete mít také sedláka ráda?«

Objala jej.

Nyní chodívala psaní z Moravy přímo na adresu Márinčinu; slečna Elis dostávala jen listy z Prahy, které vlastně byly Lenčiny. Psával je Vojtěch Vavřena, medicinae studiosus. Ušelť šťastně všemu vyšetřování, mohl klidně dále studovati.

Zelenka nepsal.

»To jsem věděla, že jak odtud odjede, že zapomene.«

O masopustě příštího roku přijel si Frybort s četnou družinou hanáckou pro Márinku, aby ji odvezl jako svou milou žínku. Z Prahy přibyl host, Vavřena, jenž Márinku dovedl k oltáři a jehož družičkou byla Lenka. Když o svatební hostině všickni byli rozveseleni, nejvíce sám ženich, a přípitky se pronášely, povstal Vavřena a povznesl číši na čestnou památku bývalého přítele a kollegy, jenž v osudném boji na barikádách zahynul. Nevěsta sklopila oči, slečna Elis zaslzela.

XIII.

Rok 1849 minul. Filosofie litomyšlská byla zrušena, legie se rozešla, prapor její zničen. Páter rektor strhl jej se žerdi, kterou zarazil do piaristské zahrady k nějakému angreštovému keři.

Rollerka se vystěhovala z města ke svým příbuzným.

Po pěti letech bylo v starožitném domě, v němž slečna Elis bydlela, zase veselo. Vyplnil se její sen, vyplnila Lenčina tužba. Mdr. Vavřena se ženil, veda k oltáři farářovu neteř. Láska jejich byla tak svěží, jako za oné doby, kdy se ještě scházívali za nedělního odpoledne v zámeckém parku. Měli hosti až z Moravy. Frybort šťastný, spokojený,

přijel s Márinkou a usmívaje se, pravil: »Byls mi družbou, příteli, ale tu službu ti splatit nemohu, jak tato figura zde ukazuje.« I ukázal na svého tříletého, boubelatého kloučka.

Paní aktuarová, ač pozvána, na svatbě nebyla.

Sličná, bohatá dcerka její nenašla dosud ženicha. Čekalať na velkého pána, nejméně doktora. Ale dosud nepřišel.

Slečna Elis odstěhovala se »ke svým dětem« a nelitovala toho nikdy. Vypravovala nyní častěji než jindy, jak měla jeden a padesát filosofů v bytu. Padesát z nich stali se samostatnými pány, jedenapadesátý zahynul na barikádě.

Když žila u Vavřenů, došel jí list, za který musila celý dvacetník vyplatit. Co to, kdo asi píše? Byl to Zelenka, jenž oznamoval, že je v Medlitském klášteře a že se mu převýborně daří. »Již nemusím chléb a ovocnou kaši pojídati,« psal mimo jiné.

»Věřím,« podotkl Vavřena, »teď asi má tlusté, rumné tváře a notné bříško a nevezme jinou knihu do ruky, nežli breviář.«

»A škrtí dvacetníky; ani nevyplatil psaní.«

O štědrém večeru, který mladý doktor s milou ženuškou poprvé trávil, dostal od Fryborta srdeč-

ný list, v němž našel také veliký popsaný arch. V čele stálo: »Kollegové!«

»Je to první opis provolání, které jsme před slavností ‚majales' spolu skládali. Našel jsem je na dně svého studentského kufru. Bude ti zajisté milo, na ony časy sobě vzpomenouti,« psal Frybort.

»Ba že milo! Tenkráte jsme se našli u starého stromu; víš, Lenko? Máme teď také hnízdečko a je v něm milo a blaze.« —

Skonává se historie filosofská, sepsaná pro milou památku starým a pro potěšení mladých, které aby hojné bylo, auktor té kroniky upřímně rád sobě přeje a žádá.

REPRODUKCE A TISK „UNIE" V PRAZE 1913.